ANICII MANLII

TORQVATI SEVERINI BOETHII

DE CONSOLATIONE *philosophiae*,

LIB. V.

Ex vetustissimis libris

A

Theod. Pulmanno Cranenburgio emendati.

ANTVERPIÆ,

Ex officina Christophori Plantini.

cIↄ. Iↄ. LXXX.

THEODORVS PVLMANNVS CRANEBVRGIVS GERARTO Falkenburgio Nouiomago. S. D.

IVcundissimam illam, & veram amicitiam, mi Gerarte, quæ ab hinc annis aliquot virtute, studiorumque similitudine inter nos contracta est, mutuis crebrò scriptis saluam vtrimq; cõseruare studuimus, vt nulla ex parte claudicaret, neq; etiã, quod interuallo locorum & tẽporum disiuncti sumus, vllo modo dissueretur. cuius equidẽ memoriã ad extremum vsq; vitæ diem mansuram spero: immo stabilẽ, perpetuam, & sempiternam fore auguror, cùm nulla firmior, meo quidem iudicio, necessitudo sit, quàm illa, quæ inter bonarum litterarum candidatos, verosq;

ſacrarũ Muſarũ cultores ex ſtudiorum cóllatione,atq; ſermonum,morumque ſuauitate conciliatur. Hoc amicitiae condimentum quantam vim habeat, nemo eſt qui ignorat. Ne igitur amabiliſſimus noſtrae amicitiae nodus ſoluatur, ſed vt arctius & firmius conſtringatur, atq; inſolubilis maneat, hunc meum laborem, quem in caſtigandis Boëthij de Conſolatione philoſophiae libris impendi,tibi,amicitiae ergô,nuncupare volui: eoque magis, quòd humanioribus,& philoſophicis ſtudiis iam dudum te totum addictum viderem. qui labor,ſi tua cenſura, tuoque probo examine ſteterit,maleuolorum quorũdam hominum calumnias floccifecerim. Vale,ex mea Fullonica. VIII.Idus Octob.anno CIↃ.IↃ.LXI. Antuerpiae.

ANICII MANLII TORQVATI SEVERINI BOETHII DE CONSOLATIONE PHILOSOPHIAE,

LIBER PRIMVS.

METRVM I.

CARMINA QVI QVONdam studio florente peregi,
Flebilis, heu, mæstos cogor inire modos.
Ecce mihi laceræ dictant scribēda Camenae,
Et veris elegi fletibus ora rigant.
Has saltem nullus potuit peruincere terror,
Ne nostrum comites prosequerentur iter.
*Gloria felicis olim, viridisq; iuuentae
*Solatur maesti nunc mea fata senis.
Venit enim properata malis inopina senectus,
Et dolor aetatem iussit inesse suam.
Intempestiui funduntur vertice cani,
Et tremit effeto corpore laxa cutis.
Mors hominum felix, quae * se nec dulcibus annis
Inserit, & maestis saepè vocata venit.

* illae scilicet Camenae.
* Solantur V.
* nec se

 E heu,

Heu heu, v. * *E heu, quàm surda miseros auertitur aure,*
Et flentes oculos claudere saeua negat.
Dum leuibus malefida bonis fortuna faueret,
Paene caput tristis merserat hora meum.
Nunc quia fallacem mutauit nubila vultũ,
Protrahit ingratas impia vita moras.
Quid me felicem toties iactastis amici?
Qui cecidit, stabili non erat ille gradu.

PROSA I.

HAEC dum mecum tacitus ipse reputarem, querimoniamque lacrymabilem styli officio designarem, adstitisse mihi supra verticem visa est mulier reuerendi admodum vultus, oculis ardentibus, & vltra communem hominum valentiam perspicacibus, colore viuido, atque inexhausti vigoris, quamuis ita aeui plena foret, vt nullo modo nostrae crederetur aetatis, statura discretionis ambiguae. Nam nunc quidem ad communem sese hominũ mensuram cohibebat; nunc verò pulsare caelum summi verticis cacumine videbatur: quae cùm caput altiùs extulisset, ipsum etiam caelum penetrabat, respicientiumq; hominum frustrabatur * intuitum. Vestes erant tenuissimis filis, subtili artificio, indissolubiliq;

intuitus.

ſolubiliq; materia perfectae; quas, vti pòſt eadem prodente cognoui, ſuis manibus ipſa texuerat. Quarum ſpeciem, veluti fumoſas imagines ſolet, caligo quaedam neglectae vetuſtatis obduxerat. Harum in extremo margine π, in ſupremo verò θ legebatur intextum. Atque inter vtraſque litteras, in ſcalarum modum, gradus quidam inſigniti videbantur, quibus ab inferiore ad ſuperius elementum eſſet adſcenſus. Eandem tamen veſtem violentorum quorundam ſciderant manus, & particulas, quas quiſq; potuit, abſtulerant. Et dextera quidem eius libellos, ſceptrum verò ſiniſtra * geſtabat. Quae vbi poëticas Muſas vidit, noſtro aſſiſtentes toro, fletibúsque meis verba dictantes, commota paulliſper, ac toruis inflamata luminibus, Quis, inquit, has ſcenicas meretriculas ad hunc aegrum permiſit accedere? quae dolores eius non modò nullis fouerẽt remedijs, verùm dulcibus inſuper alerent venenis? Hae ſunt enim, quae infructuoſis affectuum ſpinis, vberem fructibus rationis ſegetem necant, hominumque mentes aſſuefaciunt morbo, non liberant. At ſi quem profanum, vti vulgò ſolitũ, nobis blãditiae veſtrae detraherẽt, minùs moleſtè ferẽdum

* gerebat.

putarem. Nihil quippe in eo nostrae operae laederentur. Hunc verò Eleaticis, atque Academicis studiis attigistis enutritum. Sed abite potiùs Sirenes vsque in exitium dulces, meisque eum Musis curandum, sanandumque relinquite. His ille chorus increpitus, dejecit humi maestior vultũ, confessusque rubore verecundiam, limẽ tristis excessit. At ego cuius acies lacrymis mersa caligarat, ne dignoscere possem, quae nam haec esset mulier tam imperiosae auctoritatis, obstupui, visuq; in terram defixo, quidnam deinceps esset actura, exspectare tacitus coepi. Tum illa propiùs accedens in extrema lectuli mei parte consedit, meumque intuens vultum luctu grauem, atque in humum maerore deiectũ, his versibus de nostrae mentis perturbatione conquesta est.

MET. II.

HEV, quàm praecipiti mersa profundo
Mens hebet, & propria luce relicta,
Tendit in externas ire tenebras,
Terrenis quoties flatibus acta
Crescit in immensum noxia cura.
Hic quondam caelo liber aperto,

Suetus

Suetus in aetherios ire meatus,
Cernebat rosei lumina solis,
Visebat gelidae sidera lunae,
Et quaecunq. vagos stella recursus
Exercet, varios flexa per orbes,
Comprehensam numeris victor habebat.
Quin etiam caussas, vnde sonora
Flamina sollicitent aequora Ponti,
Quis voluat stabilem spiritus orbem,
Vel cur Hesperias sidus in vndas
Casurum rutilo surgat ab ortu,
Quis veris placidas temperet horas,
*Vt * terras roseis floribus ornet,* *terrā v.
Quis dedit vt pleno fertilis anno
Autumnus grauidis influat vuis,
Rimari solitus, atq; latentis
Naturae varias reddere caussas.
Nunc iacet effeto lumine mentis,
Et pressus grauibus colla catenis,
Decliuemq; gerens pondere vultum,
Cogitur, heu, stolidam cernere terram.

PROSA II.

SED medicinae, inquit, potiùs tempus est quàm querelae. Tum verò totis in me intenta luminibus: Túne es ille, ait, qui nostro quondam lacte nutritus, nostris edu-

Emicat, & subito vibratus lumine Phoebus,
Mirantes oculos radijs ferit.

PROSA III.

HAVD aliter tristitiae nebulis dissolutis, hausi caelum, & ad cognoscendā medicantis faciem mentem recepi. Itaque vbi in eam deduxi oculos, intuitúmque defixi, respicio nutricem meam, in cuius ab adolescentia Laribus* versatus fueram, Philosophiā. Et quid, inquam, tu in has exsilij nostri solitudines, ô omnium magistra virtutum, supero cardine delapsa venisti? an vt tu quoque mecum rea falsis criminationibus agiteris? An, inquit illa, te, ô alumne, desererem, nec sarcinam, quam mei nominis inuidia sustulisti, cōmunicato tecum labore partirer? Atqui philosophiae fas non erat, incomitatum relinquere iter innocentis. meam scilicet criminationē vererer? & quasi noui aliquid acciderit, perhorrescerem? Nunc enim primùm censes apud improbos mores lacessitam periculis esse sapientiam? Nónne apud veteres quoque, ante nostri Platonis aetatē, magnum saepè certamen, cum stultitię temeritate certauimus? eodemque superstite, praeceptor eius Socrates iniustae victoriam mortis me adstante

* obuersatus v.

adſtāte promeruit? Cuius hereditatē cùm deinceps Epicureum vulgus, ac Stoicum, ceteriq́ue pró ſua quiſque parte raptum ire molirentur, meq́ue reclamantem, renitentemq́ue, velut in partem praedae, traherēt, veſtem, quam meis texueram manibus, diſciderunt, abreptisq́ue ab ea panniculis, totam me ſibi ceſſiſſe credentes, abiere. In quibus, quoniam quædam noſtri habitus veſtigia videbantur, meos eſſe familiares imprudentia rata, non nulloseorū profanæ multitudinis errore peruertit. Quòd ſi nec Anaxagorae fugam, nec Socratis venenum, nec Zenonis tormenta, quoniam ſunt peregrina, nouiſti, at Canios, at Senecas, at Soranos, quorum nec peruetuſta, nec incelebris memoria eſt, ſcire potuiſti. Quos nihil aliud in cladē detraxit, niſi quòd noſtris moribus inſtituti, ſtudiis improborum diſſimillimi videbantur. Itaque nihil eſt quod admirere, ſi in hoc vitae ſaló circumflantibus agitemur procellis, quibus hoc maximè propoſitū eſt, peſſimis diſplicere. Quorum quidem tametſi eſt numeroſus exercitus, ſpernendus tamen eſt: quoniam nullo duce regitur, ſed errore tantùm temere, ac paſſim lymphante raptatur. Qui ſiquan-

ſiquando contra nos aciem ſtruens valentior incubuerit, noſtra quidem dux copias ſuas in arcem contrahit: illi verò circa diripiendas inutiles ſarcinulas occupantur. At nos deſuper irridemus, viliſſima rerum quæque rapientes, ſecuri totius furioſi tumultus, eoque vallo muniti, quo graſſanti ſtultitiæ adſpirare fas non ſit.

MET. IIII.

QVISQVIS *compoſito ſerenus aeuo,*
Fatum ſub pedibus dedit ſuperbum,
Fortunamq́ tuens vtramq. rectus,
Inuictum potuit tenere vultum:
Non illum rabies, minaeq́ Ponti
Verſum funditus excitantis aeſtum,
Nec ruptis quoties vagus caminis
Torquet fumificos Veſeuus ignes,
Aut celſas ſoliti ferire turres
Ardentis via fulminis mouebit.
Quid tantum miſeri feros tyrannos
Mirantur ſine viribus furentes?
Nec ſperes aliquid, nec extimeſcas:
Exarmaueris impotentis iram:
At quisquis trepidus pauet, vel optat,
Quòd non ſit ſtabilis, ſuiq́ iuris,
Abiecit clypeum, locoq́ motus
Nectit, qua valeat trahi, catenam.

PROSA

PROSA IIII.

SENTIS'ne, inquit, haec, atque animo illabuntur tuo? Es'ne ὄνος πρὸς λύραν? Quid fles? Quid lacrymis manas? ἐξαύδα, μὴ κεῦθε νόῳ. Si operam medicantis exspectas, oportet vt vulnus detegas tuum. Tum ego collecto in vires animo: An'ne adhuc eget admonitione, nec per se satis eminet fortunae in nos saeuientis asperitas? Nihil'ne te ipsa loci facies mouet? Haeccine est bibliotheca, quam certissimam tibi sedem nostris in Laribus ipsa delegeras? in qua mecum saepè residēs, de diuinarum humanarumque rerum scientia disserebas? Talis habitus, talisque vultus erat cùm tecum naturae secreta rimarer, cùm mihi siderū vias radio describeres, cùm mores nostros, totiusque vitae rationem ad caelestis ordinis exemplar formares. Haeccine praemia referimus tibi obsequentes? Atqui tu hāc sententiam Platonis ore sanxisti, Beatas fore respublicas, si eas vel studiosi sapientiae regerent, vel earum rectores studere sapientiae contigisset. Tu eiusdem viri ore hanc sapientibus capessendae reipublicae necessariam caussam esse monuisti, ne improbis, flagitiosisque ciuibus vrbium relicta gubernacula,

bernacula, pestem bonis, ac perniciē inferrent. Hanc igitur auctoritatē secutus quod à te inter secreta otia didiceram, transferre in actum publicae administrationis optaui. Tu mihi & qui te sapientium mentibus inseruit deus estis conscij, nullum me ad magistratum, nisi commune bonorum omniū studium, detulisse. Inde cum improbis graues, inexorabilesque discordiae, & quod conscientiae libertas habet, pro tuendo iure spreta * potentum semper offensio. Quoties ego Conigastum in imbecillis cuiusque fortunas impetum facientem obuius excepi? Quoties Triguillam regiae praepositum domus ab incepta, perpetrataque iam prorsus iniuria deieci? Quoties miseros, quos infinitis calumniis impunita Barbarorum semper auaritia vexabat, obiecta periculis auctoritate protexi? Numquam me ab iure ad iniuriam quisquam detraxit. Prouincialium fortunas, tum priuatis rapinis, tum publicis vectigalibus pessumdari, nō aliter, quā qui patiebantur, indolui. Cùm acerbae famis tēpore grauis atque inexplicabilis indicta coëmtio profligatura inopia Campaniam prouinciam videretur, certamen aduersum praefectum praetorij com-

* *potītiorum v.*

communis commodi ratione, suscepi, rege cognoscente contendi, & ne coëmtio exigeretur, euici. Paullinum consularem virum, cuius opes Palatini canes iam spe atque ambitione deuorassent, ab ipsis hiantium faucibus traxi. Ne Albinum consularem virũ praeiudicatae accusationis poena corriperet, odiis me Cypriani delatoris opposui. Satisne in me magnas videor exacerbasse discordias? sed esse apud ceteros tutior debui, qui mihi amore iustitiae nihil apud aulicos, quo magis essem tutior, * seruaui. Quibus autem deferentibus percussi sumus? quorum Basilius olim regio ministerio depulsus, in delationem nostri nominis, alieni aeris necessitate compulsus est. Opilionem verò, atque Gaudentium, cùm ob iniurias, atque multiplices fraudes ire in exsilium regia censura decreuisset, cumque illi parere nolentes sacrarum sese aedium defensione tuerentur, compertumque id regi foret, edixit, vt nisi infra praescriptum diem Rauenna vrbe decederent, notas insigniti frontibus pellerentur. Quid huic seueritati posse adstrui videtur? Atqui eodem die deferentibus eisdem, nominis nostri delatio suscepta est. Quid igitur? nostrae ne artes

* reseruaui. v.

artes ita meruerunt? an illos accusatores iustos fecit praemissa damnatio? Itáne nihil fortunam puduit, si minus accusatae innocentiae, at accusantium vilitatis? At, cuius criminis arguimur, summam quaeris? Senatum dicimur saluũ esse voluisse. Modum desideras? delatorem, ne documenta deferret, quibus Senatum laesae maiestatis reum faceret, impedisse criminamur. Quid igitur ô magistra censes? infitiabimur crimen, ne tibi pudori simus? At volui, nec vnquã velle desistam. Fatebimur? Sed impediendi delatoris opera cessabit. An optasse illius ordinis salutem nefas vocabo? ille quidẽ suis de me decretis, vti hoc nefas esset, effecerat. Sed sibi semper mentiens imprudentia rerũ, merita nõ potest immutare: nec mihi Socratico decreto fas esse arbitror, vel occuluisse veritatem, vel concessisse mendacium. Verùm * id quo modo sit, tuo, sapiẽtiumque iudicio, aestimandum relinquo. * hoc
Cuius rei seriem, atque veritatem, ne latere posteros queat, stylo etiam, memoriaeque mandaui. Nam de compositis falsò literis, quibus libertatem arguor sperasse Romanam, quid attinet dicere? Quarum fraus aperta patuisset, si nobis ipsorũ confessione

 delatorum,

delatorum, quod in omnibus negotiis maximas vires habet, vti licuisset. Nam quae sperari reliqua libertas potest? Atque vtinam posset vlla. Respondissem Canij verbo: qui cùm à C. Caesare Germanici filio conscius contra se factae coniurationis fuisse diceretur: Si ego, inquit, * scissem, tu nescisses. Qua in re non ita sensus nostros maeror hebetauit, vt impios scelerata, contra virtutem querar molitos: sed quae sperauerint effecisse vehemẽter admiror. Nam deteriora velle, nostri fuerit fortasse defectus: posse * verò contra innocentiam, quae sceleratus quisque conceperit, inspectante Deo, monstri simile est: vnde haud iniuria tuorum quidam familiarium quaesiuit: Siquidem Deus, inquit, est, vnde mala? bona verò vnde, si non est? Sed fas fuerit nefarios homines, qui bonorũ omnium, totiusque Senatus sanguinem petunt, nos etiam, quos propugnare bonis, Senatuique viderant, perditum ire voluisse. Sed num idem de patribus quoque merebamur? Meministi, vt opinor, quoniam me dicturum quid, facturúmue præsens ipsa semper dirigebas. Meministi, inquam, Veronae cùm rex auidus communis exitij, maiestatis crimen in Albinum

*scirem

*autem perficere

Albinum delatum ad cunctum Senatus ordinem transferre moliretur, vniuersi innocentiam Senatus, quanta mei periculi securitate defenderim. Scis me haec & vera proferre, & in nulla vmquam mei laude iactasse. Minuit enim quodam modo se probantis conscientiae secretum, quoties ostentando quis factum recipit famae pretium. Sed innocentiam nostram quis exceperit euentus vides. Pro verae virtutis praemiis falsi sceleris poenas subimus. Et cuius vmquam facinoris manifesta confessio ita iudices habuit in seueritate concordes, vt non aliquos vel ipse humani error ingenij, vel fortunae conditio cunctis mortalibus incerta summitteret? Si inflamare sacras aedes voluisse, si sacerdotes impio iugulare gladio, si bonis omnibus necem struxisse diceremur, praesentem tamen sententia confessum, conuictúmue punisset. Nunc quingentis ferè passuum millibus procul moti, atque indefensi, ob studium propensius in Senatum, morti, proscriptioniq; damnamur. ô meritos, de simili crimine neminem posse conuinci! cuius dignitatem reatus ipsi etiam, qui detulere, viderunt: quam, vti alicuius sceleris admi-

ſtione fuſcarent, ob ambitum dignitatis ſacrilegio me conſcientiam polluiſſe mentiti ſunt. Atqui & tu inſita nobis, omnem rerum mortalium cupidinem de noſtri animi ſede pellebas; & ſub tuis oculis ſacrilegio locum eſſe fas non erat. Inſtillabas enim auribus, cogitationibusque quotidie meis Pythagoricum illud, ἕπου θεῷ. Nec conueniebat vilisſimorum me ſpirituum praeſidia captare, quem tu in hanc excellentiam componebas, vt conſimilem Deo faceres. Praetereà penetral innocēs domus, honeſtiſſimorum coetus amicorum, ſocer Symmachus ſanctus, & *æquè actu *ipſo reuerendus ab omni nos hujus criminis ſuſpicione defendunt. Sed ô nefas! Illi verò de te tanti criminis fidem capiunt, atque hoc ipſo affines fuiſſe videmur maleficio, quòd tuis imbuti diſciplinis, tuis inſtituti moribus ſumus. Ita non eſt ſatis nihil mihi profuiſſe tuam reuerentiam, niſi vltrò tu mea potiùs offenſione lacereris. At verò hic etiam noſtris malis cumulus accedit, quòd exiſtimatio plurimorum non rerum merita, ſed fortunae ſpectat euentum, eaq́; tantùm iudicat eſſe prouiſa, quae felicitas commendauerit. Quo fit, vt exiſtimatio bona

*aequo v.
*ipſe v.

bona prima omnium deserat infelices. Qui nunc populi rumores, quàm dissonae, multiplicesque sententiæ, piget reminisci. Hoc tantùm dixerim, vltimam esse aduersae fortunae sarcinam, quòd dum miseris aliquod crimen affigitur, quae perferunt, meruisse creduntur. Et ego quidem bonis omnibus pulsus, dignitatibus exutus, existimatione foedatus, ob beneficium suppliciũ tuli. Videre autem videor nefarias sceleratorum officinas gaudio laetitiaque fluitantes: perditissimum quemque nouis delationum fraudibus imminentem: iacere bonos, nostri discriminis terrore prostratos: flagitiosum quemque ad audendum quidem facinus impunitate, ad efficiendũ verò praemiis incitari: insontes autem non modò securitate, verùm ipsa etiã defensione priuatos. Itaque libet exclamare.

MET. V.

O STELLIFERI *conditor orbis,*
Qui perpetuo nixus solio
Rapido caelum turbine versas,
Legemq; pati sidera cogis,

Vt nunc pleno lucida cornu,
Totis fratris & obuia flamis,
Condat stellas Luna minores,
Nunc obscuro pallida cornu,
Phoebo propior, lumina perdat.
Et qui primae tempore noctis
Agit algentes Hesperus ortus,
Solitas iterum mutat habenas,
Phoebi pallens Lucifer ortu.
Tu frondifluae frigore brumae
Stringis lucem breuiore mora,
Tu, cùm feruida venerit aestas,
Agiles noctis diuidis horas.
Tua vis varium temperat annum,
Vt quas Boreae spiritus aufert,
Reuehat mitis Zephyrus, frondes;
Quaeq; Arcturus semina vidit,
Sirius altas vrat segetes.
Nihil antiqua lege solutum,
Linquit propriae stationis opus.
Omnia certo fine gubernans,
Hominum solos respuis actus,
Meritò rector cohibere modo.
Nam cur tantas lubrica versat
Fortuna vices? premit insontes
Debita sceleri noxia poena:
At peruersi resident celso

Mores solio, sanctaq; calcant
Iniusta vice colla nocentes.
Latet obscuris condita virtus
Clara tenebris, iustusq; tulit
Crimen iniqui.
Nil periuria, nil nocet ipsis
Fraus, mendacij comta colore.
Sed cùm libuit viribus vti,
Quos innumeri metuunt populi,
Summos gaudent subdere reges.
O iam miseras respice terras,
Quisquis rerum foedera nectis.
Operis tanti pars non vilis
Homines, quatimur fortunae salo.
Rapidos rector comprime fluctus,
Et quo caelum regis immensum
Firma stabiles foedere terras.

PROSA V.

HAEC vbi continuato dolore delatraui, illa vultu placido, nihilque meis questibus mota: Cùm te, inquit, maestum, lacrymantemque vidissem, illico miserum, exsulemque cognoui. Sed quàm id longinquum esset exsiliũ, nisi tua prodidisset oratio, nesciebam. Sed tu quàm procul à patria

non quidem pulſus es, ſed aberráſti. At ſi te pulſum exiſtimari mauis, te potiùs ipſe pepuliſti. Nam id quidem de te numquam cuiquam fas fuiſſet. Si enim cuius oriundus ſis patriæ reminiſcaris, non, vti Atheniensium quondam, multitudinis imperio regitur: ἀλλὰ εἷς βασιλεύς ἐστιν, εἷς κοίρανος, qui frequentia ciuium, non depulſione lætatur: cuius agi frenis, atque obtemperare iuſtitiæ ſumma libertas eſt. An ignoras illam tuæ ciuitatis antiquiſſimam legem, qua ſancitum eſt, ei ius exſulare non eſſe, quiſquis in ea ſedẽ fundare maluerit? Nam qui vallo eius, ac munimine continetur, nullus metus eſt, ne exſul eſſe mereatur. At quiſquis inhabitare eam velle deſierit, pariter deſinit etiã mereri. Itaq; non tam me loci huius, quàm tua facies mouet. Nec bibliothecae potiùs comptos ebore, ac vitro parietes, quàm tuae mentis ſedem requiro. In qua non libros, ſed id quod libris pretium facit, librorum quondam meorum ſententias collocaui. Et tu quidem de tuis in commune bonum meritis vera quidem, ſed pro multitudine geſtorum tibi, pauca dixiſti. De obiectorum tibi vel honeſtate, vel falſitate, cunctis nota memoraſti. De

ſceleri-

ſceleribus, fraudibuſq́ue delatorum rectè tu quidem ſtrictim attingendum putaſti, quòd ea meliùs, vberiusq́; recognoſcentis omnia vulgi ore celebrentur. Increpuiſti etiam vehementer iniuſti factum Senatus. De noſtra etiam criminatione doluiſti, laeſaeque opinionis damna fleuiſti. * Poſtremus aduerſus fortunam dolor incanduit, conqueſtuſq́ue es non aequa meritis praemia penſari. In extremo Muſae ſaeuientis, vti quae caelum, terras quoque pax regeret, vota poſuiſti. Sed quoniam plurimus tibi affectuū tumultus incubuit, diuerſumq́ue te dolor, ira, maeror diſtrahunt, vti nunc mentis es, nondum te validiora remedia contingunt. Itaq́; lenioribus paulliſper vtemur, vt quae in tumorē perturbationibus influētibus indurauerunt, ad acrioris vim medicaminis recipiendam, tactu blandiore molleſcant. *Poſtremò

MET. VI.

C V M *Phoebi radiis graue*
Cancri ſidus inaeſtuat;
Tum qui larga negantibus,
Sulcis ſemina credidit,
Eluſus Cereris fide,

Quernas pergat ad arbores.
Numquam purpureum nemus
Lecturus violas petas,
Cùm saeuis Aquilonibus
Stridens campus inhorruit.
Nec quaeras auida manu
Vernos stringere palmites,
Vuis si libeat frui;
Autumno potiùs sua
Bacchus munera contulit.
Signat tempora propriis
Aptans officiis Deus,
Nec, quas ipse coërcuit,
Misceri patitur vices.
Sic quod praecipiti via
Certum deserit ordinem,
Laetos non habet exitus.

PROSA VI.

PRIMVM igitur paterísne me pauculis rogationibus statum tuae mentis attingere, atque tentare, vt qui modus sit tuae curationis intelligam? Tu verò arbitratu, inquam, tuo quae voles, vt responsurũ rogato. Tum illa, Húnccine, inquit, mũdum temerariis agi, fortuitísque casibus putas? an

rllum credis ei inesse regimen rationis?]ui, inquam, nullo existimauerim mo-, vt fortuita temeritate tam certa mo-ıntur. Verùm operi suo conditorem esidere Deum scio, nec vmquam fuerit s, qui me ab hac sententiae veritate de-lat. Ita est, inquit. Nā id etiā paullo antè :inisti, hominesque tantùm diuinae ex-tes curae esse deplorasti. Nam de ceteris, in ratione regerentur, nihil mouebare. pae autem vehementer admiror, cur, in n salubri sententia locatus, aegrotes. Ve-n altiùs perscrutemur; nescio, quid abes-:oniecto. Sed dic mihi, quoniam à Deo ındum regi non ambigis, quibus etiam bernaculis regatur aduertis? Vix, inquā, ;ationis tuae sententiam nosco, ne dum inquisita respondere queam. Num me,]uit, fefellit abesse aliquid, per quod, vel-hiante valli robore, in animū tuum per-rbationum morbus irrepserit? Sed, dic .hi, meministí-ne, quis sit rerum finis? óue totius naturae tendat intentio? Au-:ram, inquam, sed memoriam maeror betauit. At quî scis, vnde cuncta pro-sserint? Noui, inquam, Deumque esse re-ɔndi. Et quî fieri potest, vt principio cognito,

cognito, quis ſit rerũ finis, ignores? Verùm hi perturbationum mores, & ea valẽtia eſt, vt mouere quidem loco hominem poſſint: conuellere autem, ſibiq́ue totum exſtirpare non poſſint. Sed hoc quoque reſpondeas velim, hominẽ ne te eſſe meminiſti? Quid ni, inquam, meminerim? Quid igitur homo ſit, poteríſne proferre? Hóccine interrogas, an eſſe me ſciam rationale animal, atq; mortale? Scio, & id me eſſe confiteor. Et illa: Nihílne te aliud eſſe nouiſti? Nihil. Iam ſcio, morbi tui, inquit, aliam vel maximam cauſſam, quid ipſe ſis, noſſe deſiſti. Quare pleniſſimè vel aegritudinis tuae rationem, vel aditum reconciliandae ſoſpitatis inueni. Nam quoniam tui obliuione confunderis, & exſulem, & expoliatũ propriis bonis eſſe doluiſti. Quoniã verò, quis ſit rerum finis, ignoras, nequam homines, atque nefarios, potentes, feliceſq́ue arbitraris. Quoniam verò, quibus gubernaculis mundus regatur, oblitus es, has fortunarum vices exiſtimas ſine rectore fluitare. Magnae non ad morbum modò, verùm ad interitum quoque cauſſae. Sed ſoſpitatis auctori grates, quòd te non dum totum natura deſtituit. Habemus maximũ tuae fomitem

tem salutis, veram de mundi guberna-
ne sententiam, quòd eam non casuũ te-
ritati, sed diuinae rationi subditam cre-
. Nihil igitur pertimescas. Iam tibi ex
minima scintillula vitalis calor illuxe-
. Sed quoniam firmioribus remediis non
n tempus est vti, & eam mentiũ constat
naturã, vt quoties abiecerint veras, fal-
opinionibus induantur, ex quibus orta
turbationũ caligo verum illum confun-
intuitum; hanc paullisper lenibus, me-
cribusq́; fomentis attenuare tentabo, vt
notis fallacium affectionum tenebris,
endorem verae lucis possis agnoscere.

MET. VII.

NVBIBVS atris
ndita nullum
ndere possunt
dera lumen.
nare voluens
rbidus Auster
sceat aestum,
rea dudum,
q́; serenis
la diebus,
Mox resoluto
Sordida coeno,
Visibus obstat.
Quiq́; vagatur
Montibus altis
Defluus amnis,
Saepè resistit
Rupe soluti
Obiice saxi.
Tu quoque si vis

Lumine

Lumine claro
Cernere verum,
Tramite recto
Carpere callem:
Gaudia pelle,
Pelle timorem.
Spemq́; fugato,
Nec dolor adsit.
Nubila mens est,
Vinctaq́; frenis,
Haec vbi regnant.

ANICII MANLII SEVERINI BOETHII, DE CONSOLATIONE philosophiae,

LIBER SECVNDVS.

PROSA I.

POSTHAEC paullisper obticuit, atque vbi attentionem meam modesta taciturnitate collegit, sic exorsa est. Si penitus aegritudinis tuae caussas, habitumque cognoui, fortunae prioris affectu, desiderioque tabescis; ea tantum animi tui statum, sicuti tu tibi fingis, mutata peruertit. Intelligo multiformes illius prodigij fucos, & eo vsque cum iis, quos eludere nititur, & blãdissimam familiaritatem exercet, dum intolerabili dolore confundat, quos

ɔs insperata reliquerit. cuius si naturam, ›res, ac meritũ reminiscare, nec habuisse n ea pulcrum aliquid, nec amisisse coɔsces. Sed, vt arbitror, haud multùm tibi :c in memoriam reuocare laborauerim. :ebas enim praesentẽ quoque, blandienɪque virilibus incessere verbis, eamque nostro adyto prolatis insectabare sen-.tiis. Verùm omnis subita mutatio rerũ, „ ɑ sine quodam quasi fluctu contigit a- „ ɔorum. Sic factum est, vt tu quoque ıllisper à tua trãquillitate discesseris. Sed ɪpus est, haurire te aliquid ac degustare ılle, atque iucundum, quod ad interiora ɪsmissum validioribus haustibus viã fe-it. Adsit igitur rhetoricae suadela dul-inis, quae tũc tantũ recto calle procedit, n nostra instituta non deserit? cumque : Musica Laris nostri vernula nũc leuio-nunc grauiores modos succinat. Quid igitur ô homo, quod te in maestitiam, :umque deiecit? nouum credo aliquid, sitatumque vidisti. Tu, si fortunam pu-ergà te esse mutatam, erras. Hi semper ; * mores; haec natura est. Seruauit cir-e propriam potiùs in ipsa sui mutabi-:e constantiam. Talis erat, cùm blan-diebatur,

* *mores sunt; ista natura. s.*

diebatur, cùm tibi falsae illecebris felicitatis alluderet. Deprehendisti caeci Numinis ambiguos vultus. Quae sese adhuc velat aliis, tota tibi prorsus innotuit. Si probas, vtere moribus, ne queraris. Si perfidiā perhorrescis, sperne, atque abiice perniciosè alludentem. Nam quae nunc maeroris tibi caussa tanti est, hæc eadem tranquillitatis esse debuisset. Reliquit enim te, quam non relicturam nemo vmquam poterit esse securus. An verò tu pretiosam aestimas abituram felicitatē? & cara tibi est fortuna præsens, nec manendi fida, & cùm discesserit, allatura maerorem? Quòd si nec arbitrio retineri potest, & calamitosos fugiens facit, quid est aliud fugax, quàm futurae quoddā
„ calamitatis indicium? Neque enim quod
„ ante oculos situm est, suffecerit intueri. Rerum exitus prudentia metitur: eademq; in alterutro mutabilitas, nec formidandas fortunae minas, nec exoptandas facit esse blanditias. Postremò aequo animo toleres oportet, quidquid intra fortunae areā geritur, cùm semel iugo eius colla submiseris. Quòd si manendi, abeundique scribere legem velis ei quam tu dominam sponte elegisti, nónne * iniurius fueris, & impatiētia tua

* iniuriosus

ua sortem exacerbabis, quam permuta-
ion possis? Si ventis vela committeres,
quò volūtas peteret, sed quò flatus im-
ieret, promouereris. Si aruis semina cre-
es, feraces inter se annos, sterilesq; pen-
s. Fortunae te regendum dedisti, domi-
moribus oportet obtemperes. Tu verò
tentis rotae impetum retinere conaris?
omnium mortalium stolidissime, si ma-
incipit, * fors esse * desistit. * fors * desinit.

MET. I.

AEC *cùm superba verterit vices dextra,*
estuantis more fertur Euripi,
um tremendos saeua proterit reges,
ilemq; victi subleuat fallax vultum,
illa miseros audit haud curat fletus,
q; gemitus, dura quos fecit, ridet.
la ludit, sic suas probat vires.
numq; suis monstrat ostentum, si quis
ur vna stratus, ac felix hora.

PROSA II.

ELLEM autem pauca tecum fortu-
psius verbis agitare. Tu igitur an ius

postulet, animaduertere. Quid tu ô homo ream me quotidianis agis querelis? Quam tibi fecimus iniuriam? Quae tua tibi detraximus bona? Quouis iudice de opum, dignitatumque mecum possessione contēde. Et si cuiusquam mortalium proprium quid horum esse monstraueris, ego iam tua fuisse, quae repetis, sponte concedam. Cùm te matris ex vtero natura produxit, nudum rebus omnibus, inopemque suscepi, meis opibus foui, & quod te nunc impatientem nostri facit, fauore prona indulgentiùs educaui, & omnium, quae mei sunt iuris, affluentia, & splendore circūdedi. Nunc mihi retrahere manum libet; habe gratiam, velut vsus alienis. Nō habes ius querelae, tamquā tua prorsus perdideris. Quid ergo ingemiscis? nulla tibi à nobis illata est violentia. Opes, honores, ceteraque talium mei sunt iuris. Dominam famulae cognoscunt; mecum veniunt, me abeunte discedunt. Audacter affirmem, si tua forent, quae amissa cōquereris, nullo modo perdidisses. An ego sola meum ius exercere prohibeor? Licet coelo proferre lucidos dies, eosdemque tenebrosis noctibus cōdere. Licet anno terrae vultum nunc floribus, frugibúsque redimire,

nunc nimbis, frigoribusque confundere.
; est mari, nũc strato aequore blãdiri, nũc
ıcellis, ac fluctibus inhorrescere. Nos ad
ıstantiã nostris moribus alienã inexple-
ıominũ cupiditas alligabit? Haec nostra
est, hunc continuũ ludum ludimus. Ro-
ı volubili orbe versamus, infima sum-
;, summa infimis mutare gaudemus. Ad-
ıde si placet, sed ea lege, ne vti, cùm lu-
·i mei ratio poscet, descendere iniuriam
es. An tu mores ignorabas meos? Ne-
bas Croesum regẽ Lydorum Cyro paul-
ntè formidabilẽ, mox deinde miseran-
n rogi flãmis traditum, misso caelitus
re defensum? Num te praeterit Paullũ
si regis à se capti calamitatibus pias im-
isse lacrymas? Quid tragoediarum cla-
: aliud deflet, nisi indiscreto ictu fortu-
ı felicia regna vertẽtem? * Nónne ado- *οὐ μετ-
:ntulus δύο τοὺς πίθους τὸν μὲν ἕνα κακῶν ξάκιον
`ἐ ἕτερον* καλῶν, in Iouis limine iacere ἂν ἔτι,
:isti? Quid si vberiùs de bonorum par- δύο πί-
ımsisti? quid si à te non tota discessi? θους.
l si haec ipsa mei mutabilitas iusta tibi * ἀγα-
sa est sperãdi meliora? Tamẽ ne animo θῶν.
abescas, & intra cõmune omnibus re-
locatus, proprio iure viuere desideres.

MET. II.

Si quantas rapidis flatibus incitus
Pontus versat arenas,
Aut quot stelliferis edita noctibus
Caelo sidera fulgent,
Tantas fundat opes, nec retrahat manum
Pleno copia cornu,
Humanum miseras haud ideo genus
*Cessat ** Cesset flere querelas.*
Quamuis vota libens excipiat Deus
Multi prodigus auri,
Et claris auidos ornet honoribus,
Nil iam parta videntur:
Sed quaesita vorans saeua rapacitas
Altos pandit hiatus.
Quae iam praecipitem frena Cupidinem
Certo fine retentent,
Largis cùm potiùs muneribus fluens
Sitis ardescit habendi?
Numquam diues agit, qui trepidus gemens
Sese credit egentem.

PROSA III.

His igitur si pro se tecum fortuna loqueretur, quid profectò contrà hisceres nõ haberes. At si quid est, quo querelã tuã iure tuea-

earis, proferas oportet; dabimus dicendi cum. Tum ego: Speciosa quidē ista sunt, quam, oblitaque rhetoricae, ac musicae ielle dulcedinis; tum tantùm, cùm audiū-ır, oblectant. Sed miseris malorum al-ior sensus est. Itaq; cùm haec auribus in so-iare desierint, insitus animū maeror prae-grauat. Et illa, ita est, inquit. Haec enim ion dum morbi tui remedia, sed adhuc cō-:umacis aduersus curationem doloris fo-menta quaedam sunt. Nam quae in profun-dum sese penetrent, cùm tempestiuum fue-rit, admouebo. Veruntamen ne te miserum existimari velis, an numerum modumque tuae felicitatis oblitus es? Taceo quòd de-solatum parente, summorum te virorum cura suscepit, delectusq; in affinitatē prin-cipum ciuitatis, quod pretiosissimum pro-pinquitatis genus est, priùs carus, quā pro-ximus esse coepisti. Quis non te felicissimū cum tanto splendore socerorum, cum con-iugis pudore, tum masculae quoque prolis opportunitate praedicauit? Praetereo (libet enim praeterire communia) sumtas in ado-lescentia negatas senibus dignitates: ad sin-gularem felicitatis tuae cumulum venire delectat. Si quis rerum mortalium fructus

vllum beatitudinis pondus habet, poterítne illius memoria lucis quantalibet ingruentium malorum mole deleri? cùm duos pariter consules liberos tuos domo prouehi sub frequentia patrum, sub plebis alacritate vidisti; cum eisdem in curia curules insidẽtibus, tu regiae laudis orator, ingenij gloriã, facundiaeq́ue meruisti: cùm in circo duorum medius consularis circumfusae multitudinis exspectationem, triumphali largitione satiasti. Dedisti, vt opinor, verba fortunae, dum te illa demulcet, dũ te, vt suas delicias, fouet. Munus, quod nulli vmquam priuato commodauerat, abstulisti. Vis'ne igitur cum fortuna calculum ponere? Nunc te primùm liuenti oculo *praestrinxit. Si numerum, modumq́ue laetorum, tristiúmue consideres, adhuc te felicem negare non *posses. Quòd si iccirco te fortunatum esse non existimas, quoniam quae tunc laeta videbantur, abierunt, non est quòd te miserum putes: quoniam, quae nunc maesta creduntur, praetereunt. An tu in hanc vitae scenam nunc primùm subitus, hospesq́ue venisti? vllámne humanis rebus inesse constantiam reris, cùm ipsum saepè hominem velox hora dissoluat? Nam etsi rara est fortuitis

*perstrinxit.

*possis. v.

tuitis rebus manendi fides, vltimus tamen vitae dies mors quaedam fortunae est etiã manentis. Quid igitur referre putas? Túne illam moriendo deseras, illa an te fugiendo?

MET. III.

CVM polo Phoebus roseis quadrigis
Lucem spargere coeperit,
Pallet albentes hebetata vultus
Flamis stella prementibus.
Cùm nemus flatu Zephyri tepentis
Vernis irrubuit rosis,
Spiret insanum nebulosus Auster,
Iam spinis abeat decus.
Saepe tranquillo radiat sereno
Immotis mare fluctibus.
Saepe feruentes Aquilo procellas
Verso concitat aequore.
Rara si constat sua forma mundo,
Si tantas variat vices,
Crede fortunis hominum caducis,
Bonis crede fugacibus.
Constat, aeterna positumq́ʒ lege est,
Vt constet genitum nihil.

PROSA IIII.

Tvm ego, vera, inquam, commemoras ô virtutũ omnium nutrix, nec infitiari possum prosperitatis meae velocissimum cursum. Sed hoc est, quod recolentem me vehementiùs coquit. Nam in omni aduersitate fortunae infelicissimum genus est infortunij, fuisse felicem. Sed quòd tu, inquit, falsae opinionis supplicium luis, id rebus iure imputare nõ possis. Nam si te hoc inane nomen fortuitae felicitatis mouet, quàm plurimis, maximisque abundes, mecum reputes licet. Igitur si quod in omni fortunae censu pretiosissimum possidebas, id tibi diuinitùs illaesum adhuc, inuiolatumque seruatur, poterísne meliora quaeq; retinens, de infortunio iure caussari? Atqui viget incolumis, illud pretiosissimum generis humani decus, Symmachus socer, & quod vitae pretio non segnis emeres, vir totus ex sapientia, virtutibusq; factus, suarum securus, tuis ingemiscit iniuriis. Viuit vxor ingenio modesta, pudicitiae pudore praecellens, & vt omnes eius dotes breuiter includam, patri similis. Viuit, inquam, tibiq; tantùm vitae huius exosa spiritum seruat. Quo vno felicitatem minui tuam, vel ipsa concesserim, tui desiderio lacrymis, ac dolore

re tabeſcit. Quid dicam liberos conſu-
res, quorum iam, vt in id aetatis pueris,
el paterni, vel auiti ſpecimen elucet inge-
ij? Cùm igitur praecipua ſit mortalibus
itae cura retinendae, ô te, ſi tua bona co-
noſcas, felicem, cui ſuppetũt etiam nunc,
uae vita nemo dubitat eſſe cariora. Quare
icca iam lacrymas. Nõdum eſt ad vnum
mnes exoſa fortuna, nec tibi nimiùm va-
ida tempeſtas incubuit, quoniam tenaces
haerẽt ancorae, quae ńec praeſentis ſolamẽ,
nec futuri ſpem temporis abeſſe patiantur.
Et haereant, inquam, precor: illis namque
manentibus, vtcumque ſe res habeant, ena-
tabimus. Sed, quantum decus ornamentis
noſtris deceſſerit, vides. Et illa, promoui-
mus, inquit, aliquantulum, ſi te nondum
totius tuae ſortis piget. Sed delicias tuas fer-
re non poſſum, qui abeſſe aliquid tuae bea-
titudini tam luctuoſus, atque anxius * con-
queraris. Quis eſt enim tam compoſitae fe-
licitatis, vt non aliqua ex parte cum ſtatus
ſui qualitate rixetur? Anxia enim res eſt hu-
manorum conditio bonorum, & quae vel
numquam tota proueniat, vel numquã per-
petuò ſubſiſtat. Huic cenſus exuberat, ſed
eſt pudori degener ſanguis. Hunc nobilitas

* *conquereris.*

notum facit, ſed anguſtia rei familiaris incluſus, eſſe mallet ignotus. Ille vtroque circumfluus vitam caelibẽ deflet. Ille nuptiis felix, orbus liberis, alieno cenſum nutrit heredi. Alius prole laetatus, filij, filiaéue delictis maeſtus illacrymat. Iccirco nemo facilè cum fortunae ſuae conditione concordat. Ineſt enim ſingulis, quod inexpertus ignoret, expertus exhorreat. Adde quòd feliciſſimi cuiuſque delicatiſſimus ſenſus eſt, &, niſi ad nutum cuncta ſuppetant, omnis aduerſitatis inſolens, minimis quibuſque proſternitur: adeò perexigua ſunt, quae fortunatiſſimis beatitudinis ſummam detrahunt. Quàm multos eſſe coniectas, qui ſeſe caelo proximos arbitrentur, ſi de fortunae tuae reliquiis pars eis minima contingat? Hic ipſe locus, quem tu exſilium vocas, incolentibus patria eſt. Adeò nihil eſt miſerum, niſi cùm putes: contráque beata ſors omnis eſt aequanimitate tolerantis. Quis eſt ille tam felix, qui cùm dederit impatientiae manus, ſtatum ſuum mutare nõ optet? Quàm multis amaritudinibus humanae felicitatis dulcedo reſperſa eſt: quae ſi etiam fruenti iucunda eſſe videatur, tamen, quò minùs, cùm velit, abeat, retineri non poſſit.

Liquet

Liquet igitur quàm sit mortalium rerum misera beatitudo, quae nec apud aequanimos perpetua perdurat, nec anxios tota delectat. Quid igitur ô mortales extrà petitis intra vos positam felicitatem? Error vos, inscitiaque confundit. Ostendam breuiter ibi summae cardinem felicitatis. Est'ne aiquid tibi te ipso pretiosius? Nihil, inuies. Igitur si tui compos fueris, possideis quod nec tu vmquam amittere velis, ec fortuna possit auferre. Atq; vt agnoscas his fortuitis rebus beatitudinem constanon posse, sic collige. Si beatitudo est nmium naturae bonum ratione degētis, illud est summum bonum, quod eripi modo potest; quoniam praecellit id, d nequeat auferri: manifestū est, quòd eatitudinem percipiēdam fortunae inlitas adspirare non possit. Ad haec, quē ca ista felicitas vehit, vel scit eam, vel esse mutabilem. Si nescit, quae nam sors esse potest ignorantiae caecita. i scit, metuat necesse est, ne amittat, mitti posse non dubitat: quare con timor non sinit esse felicem. An miserit, negligendum putat? Sic e perexile bonum est, quod aequo

animo

animo feratur amissum. Et quoniam tu idem es, cui persuasum esse, atque insitum permultis demonstrationibus scio, mentes hominum nullo modo esse mortales: cumque sit clarum, fortuitam felicitatem corporis morte finiri: dubitari nequit, si haec * auferre beatitudinem potest, quin omne mortalium genus in miseriam, mortis fine, labatur. Quòd si multos scimus beatitudinis fructum nō morte solùm, verùm etiam doloribus, suppliciisque quaesisse, quónam modo praesens vita facere beatos potest, quae miseros transacta non efficit?

*s. mors

MET. IIII.

QVISQVIS *volet perennem*
Cautus ponere sedem,
Stabilisq; nec sonori
Sterni flatibus Euri,
Et fluctibus minantem
Curat spernere Pontum,
Montis cacumen alti
Bibulas vitet arenas.
Illud proteruus Auster
Totis viribus vrget,
Hae pendulum solutae
Pondus ferre recusant.

Fugiens

iens periculosam
ortem sedis amoenae,
ıli domum memento
ertus figere saxo.
muis tonet ruinis
iscens aequora ventus,
onditus quieti
lix robore valli,
s serenus aeuum,
lens aetheris iras.

PROSA V.

ED quoniam rationum iam in te m fomenta descendunt, paullò validius vtendum puto. Agè enim, si iam, & momentanea fortunae dona non quid in eis est, quod aut vestrum m fieri queat, aut non perspectum, ratumque vilescat? Diuitiae'ne vel vel sui natura pretiosae sunt? Quid tiùs? aurúmne, an vis congestae pe-? Atqui hae effundēdo magis, quàm ando meliùs nitent: siquidem auan per odiosos, claros largitas * facit. * *efficit.* i manere apud quemquam non pood transfertur in alterum: tunc est pre-

pretiosa pecunia, cùm translata in alios largiendi vsu desinit possideri. At eadem si apud vnum, quanta est vbiq; gentium congeratur, ceteros sui inopes * fecerit. Et vox quidem tota pariter multorum replet auditum: vestrae verò diuitiae, nisi comminutae, in plures trāsire non possunt. quod cùm factū est, pauperes necesse est faciant, quos relinquunt. O igitur angustas, inopesque diuitias, quas nec habere totas pluribus licet, & ad quemlibet sine ceterorum paupertate non veniunt. An gemmarum fulgor oculos trahit? Sed si quid est in hoc splendore praecipui, gemmarum est lux illa, non hominum: quas quidem mirari homines vehementer admiror. Quid est enim carens animae motu, atque membrorum compage, quod animatae, rationabilique naturae pulcrum esse iure videatur? Quae tametsi conditoris opera, suique distinctione postremae aliquid pulcritudinis trahunt, infra vestram tamen excellentiam collocatae, admirationem vestrā nullo modo merebantur. An vos agrorum pulcritudo delectat? Quid ni? Est enim pulcerrimi operis pulcra portio. Sic quondam sereni maris facie gaudemus: sic caelum, sidera,

* facit.

Solem,

m, Lunamque miramur. Num te ho-
aliquid attingit? num audes alicuius
n splendore gloriari? An vernis flori-
pse distingueris? aut tua in aestiuos
us intumescit vbertas? Quid inanibus
iis raperis? quid externa bona pro tuis
exaris? Numquam tua faciet esse for-
quae à te natura rerũ fecit aliena. Ter-
i quidem fructus, animantiũ procul
debentur alimentis. Sed si, quod na-
ãtis est, replere indigentiã velis, nihil
ɔd fortunae affluentiam petas. Paucis »
minimisq; natura contenta est: cuius »
tem si superfluis vrgere velis, aut in-
lum, quod infuderis fiet, aut noxiũ.
erò pulcrum variis fulgere vestibus
juarũ si grata intuitu species est; aut
ie naturã, aut ingeniũ mirabor arti-
ı verò te longus ordo famulorũ facit
cẽ? Qui si vitiosi moribus sunt, per-
domus sarcina, & ipsi domino vehe-
inimica: sin verò probi, quonam
ı tuis opibus aliena probitas nume-
? Ex quibus omnibus nihil horum,
tuis computas bonis, tuum esse bo-
juidò monstratur. Quibus si nihil
petendae pulcritudinis, quid est,
quòd

quòd amissis doleas; vel laeteris retentis? Quòd si natura pulcra sunt, quid id tua refert? Nam haec per se à tuis quoque opibus sequestrata placuissent. Neque enim idcirco sunt pretiosa, quòd in tuas venere diuitias: sed quoniam pretiosa videbantur, tuis ea diuitiis annumerare maluisti. Quid autem tanto fortunae strepitu desideratis? Fugare, credo, indigentiam copia quaeritis. Atqui hoc vobis in contrarium cedit. Pluribus quippe adminiculis opus est ad tuendam pretiosae supellectilis varietatem: verumque illud est, permultis indigere eos, qui permulta possideant: contraque minimo, qui abundantiam suam naturae necessitate, non ambitus superfluitate metiantur. Itáne autem nullum est proprium vobis, atque insitum bonum, vt in externis, ac sepositis rebus bona vestra quaeratis? Sic rerum versa conditio est, vt diuinum meritò rationis animal, non aliter sibi splendere, nisi inanimatae supellectilis possessione videatur? Et alia quidem suis contenta sunt: vos autem Deo mente consimiles, ab rebus infimis excellentis naturae ornamenta captatis: nec intelligitis quantam conditori vestro faciatis iniuriam. Ille genus humanum

ı terrenis omnibus praestare voluit: vos
ıitatem vestram infra infima quaeque
uditis. Nam si omne cuiusque bonum,
uius est, constat esse pretiosius, cùm vi-
na rerum vestra bona esse iudicatis, eis-
ı vosmetipsos vestra aestimatione sum-
ːitis: quod quidem haud immeritò ca-
Humanae quippe naturae haec cōditio
vt tum tantùm ceteris rebus, cùm se
ıoscit, excellat: eadem tamen infra be-
redigatur, si se nosse desierit. Nam ce-
; animantibus sese ignorare, natura est:
ıinibus verò, vitio venit. Quàm verò
patet vester hic error, qui ornari posse
uid ornamentis existimatis alienis! At
ːri nequit. Nam si quid ex appositis lu-
, ipsa quidem, quae sunt apposita, lau-
ur: illud verò his tectum, atq; velatum
a nihilo minùs foeditate perdurat. Ego
nego illud esse bonum, quod noceat
nti. Num id mētior? Minimè, inquies.
ːi diuitiae possidētibus persaepè noce e-
, cùm pessimus quisque, * eoque alieni* eo quid
is auidus, quidquid vsquam auri, gem- al. aeru.
ım est, se solum, qui habeat, dignissi-
ı putat. Tu igitur, qui nunc contum,
ıinque solicitus pertimescis, si vitae
D huius

huius callem vacuus viator intrasses, coram latrone cantares. O praeclara opum mortalium beatitudo, quam cùm adeptus fueris, securus esse desistis!

MET. V.

FELIX *nimium prior aetas,*
Contenta fidelibus aruis,
Nec inerti perdita luxu;
Facili quae sera solebat
Ieiunia soluere glande.
Nec Bacchica munera norat
Liquido confundere melle,
Nec lucida vellera Serum
Tyrio miscere veneno.
Somnos dabat herba salubres:
Potum quoque lubricus amnis;
Vmbras altissima pinus.
Non dum maris alta secabat,
Nec mercibus vndique lectis
Noua litora viderat hospes.
Tunc classica saeua tacebant,
Odiis neque fusus acerbis
Cruor horrida tinxerat arma.
hosticus *Quid enim furor * hostibus vlla*
v. *Vellet prior arma mouere,*
Cùm vulnera saeua videret,

Nec

Nec praemia sanguinis vlla?
Vtinam modò nostra redirent
In mores tempora priscos!
Sed saeuior ignibus AEtnae
Feruens amor ardet habendi.
Heu, quis primus fuit ille,
Auri qui pondera tecti,
Gemmasq́; latere volenteis,
Pretiosa pericula fodit?

PROSA VI.

QVID autem de dignitatibus, potentiaque disseram, quas vos verae dignitatis, ac potestatis inscij caelo exaequatis? Quae si in improbissimũ quemque ceciderint, quae incendia flamis AEtnae eructantibus, quod diluuium tantas strages dederit? Certè, vti meminisse te arbitror, cõsulare imperium, quod libertatis principiũ fuerat, ob superbiã Consulũ vestri veteres abolere cupierũt: qui ob eandẽ superbiã priùs regium de ciuitate nomen abstulerant. At, si quando, quod perrarum est, probis honores deferantur, quid in eis aliud, quàm probitas vtentium, placet? Ita fit, vt non virtutibus ex dignitate, sed ex virtute dignitatibus honor acce-

 dat.

dat. Quae verò est ista vestra expetibilis, ac praeclara potẽtia? Nónne ô terrena animalia consideratis, quibus praesidere videamini? Nam si inter mures videres vnum aliquẽ ius sibi, ac potestatem prae ceteris vindicantem, quanto moucreris cachinno! Quid verò, si corpus spectes, imbecillius homine reperire queas, quos saepè musculorũ quoque vel morsus, vel in secreta quaeque reptantium necat introitus? Quo verò quisquam ius aliquod in quempiam, nisi in solum corpus, & quod infra corpus est, fortunam loquor, possit exercere? Num quidquã vmquam libero imperabis animo? nũ mentem firma sibi ratione cohaerentem de statu propriae quietis amouebis? Cùm liberũ quendam virum suppliciis se tyrannus adacturum putaret, vt aduersum se factae cõiurationis conscios proderet, linguam ille momordit atque abscidit, & in os tyranni saeuientis abiecit: ita cruciatus, quos putabat tyrannus materiam crudelitatis, vir sapiens fecit etiam virtutis. Quid autem est, quod in alium quisquã facere possit, quod sustinere ab alio ipse non possit? Busiridem accepimus necare hospites solitum, ab Hercule hospite fuisse mactatum. Regulus plures

res Poenorum bello captos in vincula conieceerat: sed mox ipse victorum catenis manus praebuit. Vllámne igitur eius hominis potentiam putas, qui, quod ipse in alio potest, ne id in se alter valeat, efficere non possit? Ad haec, si ipsis dignitatibus ac potestatibus inesset aliquid naturalis ac proprij boni, numquam pessimis prouenirēt. Neq; enim sibi solent aduersa sociari. Natura respuit, vt contraria quaeque iungantur. Ita cùm pessimos plerumque dignitatibus fungi dubium non sit, illud etiam liquet, natura sui bona nō esse, quae se pessimis haerere patiantur. Quod quidem de cunctis fortunae muneribus dignius existimari potest, quae ad improbissimum quemquā vberiora proueniunt. De quibus etiam illud conderandum puto, quòd nemo dubitat esse fortem, cui fortitudinem inesse conspexerit: & cuicumque velocitas adest, manifestum est, esse velocem. Sic musica quidem musicos, medicina medicos, rhetorica rhetores facit. Agit enim cuiusque rei natura, quod proprium est: nec contrariarū rerum miscetur effectibus, * & vltrò, quae sunt aduersa, depellit. Atqui nec opes inexpletam restinguere auaritiā queunt: nec potestas * sed * exstinguere

 sui

facit, sui compotem * fecerit, quem vitiosae libidines insolubilibus adstrictum retinent catenis. Et collata improbis dignitas, nõ modò non efficit dignos, sed prodit potiùs, & *ostendit.* * ostentat indignos. Cur ita prouenit? Gaudetis enim sese res aliter habentes falsis compellare nominibus, quae facilè ipsarum rerum redarguũtur effectu: itaque nec illae diuitiae, nec illa potentia, nec haec dignitas iure appellari potest. Postremò idem de tota fortuna concludere licet; in qua nihil expetendum, nihil natiuae bonitatis inesse manifestum est: quae nec se bonis semper adiungit, & bonos, quibus fuerit adiuncta, non efficit.

MET. VI.

NOVIMVS *quantas dederit ruinas,*
Vrbe flamata, patribusq; caesis,
Fratre qui quondam ferus interemto,
Matris effuso maduit cruore.
Corpus & visu gelidum pererrans,
Ora non tinxit lacrymis, sed esse
Censor exstincti potuit decoris.
Hic tamen sceptro populos regebat,
Quos videt condens radios sub vndas

Phoe-

Phoebus, extremo veniens ab ortu:
Quos premunt septem gelidi triones:
Quos Notus sicco violentus aestu
Torret, ardentes recoquens arenas.
Celsa num tandem valuit potestas
Vertere insani rabiem Neronis?
Heu grauem sortem, quoties iniquus
Additur saeuo gladius veneno!

PROSA VII.

TVM ego, Scis, inquam, ipsa minimùm nobis ambitionem mortaliũm rerum fuisse dominatam: sed materiam gerendis rebus optauimus, quo ne virtus tacita consenesceret. * Et illa: Atqui hoc vnum est, quod praestantes quidẽ natura mẽtes, sed non dũ ad extremam manum virtutum perfectione perductas allicere possit, gloriae scilicet cupido, & optimorum in rempublicam fama meritorum: quae quàm sit exilis & totius ponderis vacua, sic cõsidera. Omnẽ terrae ambitum, sicuti astrologicis demonstrationibus accepisti, ad caeli spatium, puncti cõstat obtinere rationẽ: id est, vt si ad caelestis globi magnitudinẽ cõferatur, nihil spatij prorsus habere iudicetur. Huius igitur * *At*

tam exiguae in mundo regionis quarta ferè portio est, sicut Ptolemaeo probante didicisti, quae à nobis cognitis animantibus incolatur. Huic quartae, si quantū maria, paludesque premunt, quantumque siti vasta regio distenditur, cogitatione subtraxeris, vix angustissima inhabitandi hominibus area relinquetur. In hoc igitur minimo puncti quodam puncto circumsepti, atque conclusi, de peruulganda fama, de proferendo nomine cogitatis? At quid habet amplum, magnificumque gloria, tam angustis exiguisque limitibus arctata? Adde quòd hoc ipsum breuis habitaculi septum plures incolunt nationes, lingua, moribus, totius vitae ratione distantes: ad quas tum difficultate itinerum, tum loquendi diuersitate, tum commercij insolentia, nō modò fama hominum singulorum, sed ne vrbium quidem peruenire queat. Aetate denique Marci Tullij, sicut ipse quodam loco significat, non dum Caucasum montem Romanae reipublicae fama transcenderat, & erat tunc adulta, Parthis etiam, ceterisque id locorum gentibus formidolosa. Vidésne igitur quàm sit angusta, quàm compressa gloria, quam propagare ac dilatare laboratis?

n vbi Romani nominis transire fama
it, Romani hominis gloria progre-
r? Quid, quòd diuersarum gentium
s inter se, atque instituta discordant,
od apud alios laude, apud alios sup-
dignum iudicetur. Quo fit, vt si quē
e praedicatio delectat, huic, in pluri-
populos nomen proferre, nullo modo
icat. Erit igitur peruagata inter suos
a quisque contentus, & intra vnius
terminos praeclara illa famae immor-
s coarctabitur. Sed quàm multos cla-
ios suis temporibus viros scriptorum
deleuit obliuio! Quamquam quid
scripta proficiunt, quae cum suis au-
ous premit longior, atque obscura ve-
? Vos autem immortalitatem vobis
gare videmini, cùm futuri famā tem-
cogitatis. Quòd si ad aeternitatis infi-
patia pertractes, quid habes, quod de
ominis diuturnitate laeteris? Vnius e-
nora momenti, si decem millibus cō-
ur annis, quoniam vtrumque spatium
itum est, minimam licet, habet tamen
am * portionem. At hic ipse nume *proportionem.
inorum, eiusq; quantumlibet multi-
, ad interminabilem diuturnitatem ne

comparari quidē potest. Etenim finitis ad se inuicem fuerit quaedā: infiniti verò, atque finiti, nulla vmquā poterit esse collatio. Ita fit, vt * quamlibet prolixi temporis fama, si cū inexhausta aeternitate cogitetur, nō parua, sed planè nulla esse videatur. Vos autem nisi ad populares auras, inanesque rumores, rectè facere nescitis, & relicta conscientiae, virtutisque praestantia de alienis praemia sermunculis postulatis. Accipe in huiusmodi arrogantiae leuitate quàm festiuè aliquis illuserit. Nam cùm quidam adortus esset hominem contumeliis, qui non ad verae virtutis vsum, sed ad superbam gloriam falsum sibi philosophi nomen induerat, adiecissetque iam se sciturum, an ille philosophus esset, siquidem illatas iniurias leniter, patienterque tolerasset. Ille patientiam paullisper assumsit, acceptaque contumelia velut insultans, iam tandem, inquit, intelligísne me esse philosophum? Tum ille nimiùm mordaciter, intellexerā, inquit, si tacuisses. Quid autem est, quod ad praecipuos viros (de his enim sermo est) qui virtute gloriam petunt: quid, inquā, est, quod ad hos de fama post resolutum morte suprema corpus attineat? Nam sit, quod no-

* quanticumque

stra

rationes credi vetant, toti moriuntur
ines, nulla est omnino gloria: cùm is,
s ea esse dicitur, non exstet omnino. Sin
sibi mens bene conscia, terreno carce-
soluta, caelū libera petit, nónne omne
enum negotium spernet, quae se, caelo
ns, terrenis gaudet exemtam?

MET. VII.

V I cumque solam mente praecipiti petit,
Summumq́ credit gloriam;
è patentes aetheris cernat plagas,
Irctumq́ terrarum situm:
uem replere non valentis ambitum
'udebit aucti nominis.
id ô superbi colla mortali iugo
rustra leuare gestiunt?
et remotos fama per populos means
Diffusa, linguas explicet,
magna titulis fulgeat claris domus,
Mors spernit altam gloriam.
oluit humile pariter, & celsum caput,
Aequatq́ summis infima.
*nunc fidelis ossa Fabricij * iacent?* *manent? v.
Quid Brutus, aut rigidus Cato?
nat superstes fama tenuis pauculis
Inane nomen litteris.
d quòd decora nouimus vocabula,

Num

Num ſcire conſumtos datur?
Iacetis ergo prorſus ignorabiles,
Nec fama notos efficit.
Quòd ſi putatis longiùs vitam trahi
Mortalis aura nominis,
Cùm ſera vobis rapiet hoc etiam dies,
Iam vos ſecunda mors manet.

PROSA VIII.

SED ne me inexorabile contra fortunam gerere bellum putes, eſt aliquando, cùm de hominibus illa fallax non nihil bene mereatur; tum ſcilicet, cùm ſe aperit, cùm frontem detegit moreſque profitetur. Non dum fortè quid loquar, intelligis. Mirum eſt, quod dicere geſtio, eoque ſententiam verbis explicare vix queo. Etenim plus hominibus reor aduerſam, quàm proſperam prodeſſe fortunam. Illa enim ſemper ſpecie felicitatis, cùm videtur blanda, mẽtitur: haec ſemper vera eſt, cùm ſe inſtabilem mutatione demonſtrat. illa fallit; haec inſtruit: illa mendacium ſpecie bonorum, mentes fruentium ligat; haec cognitione fragilis felicitatis abſoluit. Itaque illam videas ventoſam, fluentem, ſuique ſemper ignaram: hanc ſobriam, ſuccinctamque, & ipſius aduerſitatis exercitatione prudẽtem.

Poſtremò

mò felix, à vero bono deuios blan-
rahit: aduersa plerumque ad vera bo-
ucens, vnco retrahit. An hoc inter
na aestimandum putas, quòd amico-
bi fidelium mentes haec aspera, haec
bilis fortuna detexit: haec tibi certos
um vultus, ambiguosque secreuit;
ēs, suos abstulit, tuos reliquit? Quan-
integer, &, vt videbaris tibi, fortuna-
isses? Desine nunc amissas opes quae-
quod pretiosissimum genus diuitiarū
nicos inuenisti.

MET. VIII.

VÒD mundus stabili fide
rdes variat vices,
l pugnantia semina
u perpetuum tenent,
d Phoebus roseum diem
u prouehit aureo,
as duxerit Hesperus
e noctibus imperet,
ctus auidum mare
o fine coërceat,
rris liceat vagis
s tundere terminos,
c rerum seriem ligat,
as, ac pelagus regens,

Et caelo imperitans amor.
Hic si frena remiserit,
Quidquid nunc amat inuicem,
Bellum continuò geret:
Et quam nunc socia fide
Pulcris motibus incitant,
Certent soluere machinam.
Hic sancto populos quoque
Iunctos foedere continet:
Hic & coniugij sacrum
Castis nectit amoribus:
Hic fidis etiam sua
Dictat iura sodalibus.
O felix hominum genus,
Si vestros animos amor,
Quo caelum regitur, regat!

ANICII

ICII MANLII SEVERI-I BOETHII, DE CONSOLATIONE Philosophiae,

LIBER TERTIVS.

PROSA I.

IAM cantum illa finierat, cùm me audiendi auidum, ſtupẽtemque arrectis adhuc auribus carminis mulcedo defixerat. Itaq; o pòſt, ô, inquam, ſummum laſſorum nen animorũ, quantum me vel ſenten- pondere, vel canendi etiã iucunditate iiſti! adeò vt iam me poſthac imparẽ nae ictibus nõ arbitrer. Itaq; remedia, paullo antè acriora eſſe dicebas, non ò non perhorreſco, ſed audiendi auidus menter efflagito. Tũ illa, Senſi, inquit, verba noſtra tacitus, attẽtuſq; rapiebas, q; tuae mẽtis habitum vel exſpectaui, uod eſt verius, ipſa perfeci. Talia ſunt pe, quae reſtant, vt deguſtata quidem leant, interiùs autẽ recepta dulceſcant.]uòd tu te audiendi cupidũ dicis, quã- lore flagrares, ſi, quonã te ducere ag- amur, agnoſceres? Quonam inquam? :ram, inquit, felicitatem, quam tuus quoq;

quoq; somniat animus: sed occupato ad imagines visu, ipsam illam non potes intueri. Tú ego: Fac obsecro, &, quae illa vera sit, sine cunctatione demonstra. Faciam, inquit illa, tui caussa libenter: sed quae tibi caussa notior est, eã priùs designare verbis, atque informare conabor: vt ea perspecta, cùm in contrariam partem flexeris oculos, verae beatitudinis specimen possis agnoscere.

METRVM I.

QVI *serere ingenuum volet agrum,*
Liberat arua priùs fruticibus,
Falce rubos, filicemq́ resecat,
Vt noua fruge grauis Ceres eat.
Dulcior est apium mage labor,
Si malus ora priùs sapor edat.
Gratiùs astra nitent, vbi Notus
Desinit imbriferos dare sonos.
Lucifer vt tenebras pepulerit,
Pulchra dies roseos agit equos.
Tu quoque falsa tuens bona priùs,
Incipe colla iugo retrahere:
Vera dehinc animum subierint.

PROSA II.

TVM defixo paullulum visu, & velut in angustam suae mentis sedem recepta, sic coepit. Omnis mortalium cura, quã multiplicium

licium ſtudiorum labor exercet, diuerſo
idem calle procedit, ſed ad vnum tamen
ıtitudinis finem nititur peruenire. Id au-
n eſt bonum, * quo quis adepto, nihil * *quo adepto*
:rius * deſiderare queat. Quod quidem * *deſiderari*
omnium ſummum bonorum, cunctaq;
ra ſe bona continens: cui ſi quid abſo-
ſummum eſſe non poſſet, quoniam re-
]queretur extrinſecus, quod poſſet optari.
|uet igitur, beatitudinem eſſe ſtatũ bo-
um omnium congregatione perfectum.
nc, vti diximus, diuerſo tramite morta-
omnes conantur adipiſci. Eſt enim men-
ıs hominum veri boni naturaliter inſer-
upiditas: ſed ad falſa deuius error ab-
it. Quorum quidem alij ſummum eſſe
ıum nihilo indigere credentes, vt diui-
affluant, elaborant: alij verò bonũ, quod
lignifſimum veneratione, iudicantes,
ptis honoribus; reuerendi ciuibus ſuis
nituntur. Sunt qui ſummum bonum in
ıma potentia eſſe conſtituant: hi vel re-
re ipſi volunt, vel regnantibus adhaere-
onantur. At quibus optimum quiddam
itas videtur, hi vel belli, vel pacis arti-
glorioſum nomen propagare feſtinant.
ımi verò boni fructũ gaudio, laetitiaq;
 metiun-

metiuntur: hi felicissimum putant voluptate diffluere. Sunt etiam, qui horum fines, caussasq. alterutro permutant: vt, qui diuitias ob potentiam, voluptatesq. desiderant, vel qui potentiam seu pecuniae caussa, seu proferendi nominis petunt. In his igitur, ceterisq. talibus humanorum actuum, votorumq. versatur intentio, veluti nobilitas, fauorq. popularis, quae videntur quandam claritudinem comparare, vxor, ac liberi, qui iucunditatis gratia petuntur. Amicorũ verò, quod sanctissimũ quidem genus est, non in fortuna, sed in virtute numeratur. Reliquũ verò vel potentiae caussa, vel delectationis assumitur. Iam verò corporis bona promtum est, vt ad superiora referantur. Robur enim, magnitudoque videntur praestare valentiam: pulcritudo atque velocitas celebritatem: salubritas, voluptatẽ. Quibus omnibus solam beatitudinem desiderare liquet. Nam quod quisque prae ceteris petit, id summum iudicat bonum. * Sed summum bonum beatitudinẽ esse definimus. Quare beatum esse iudicat statum, quem prae ceteris quisquam desiderat. Habes igitur ante oculos propositam ferè formam felicitatis humanae, opes, honores, potentiam, gloriam,

a. quod esse beatitudinem definimus.

gloriam, voluptates. Quaequidē sola considerans Epicurus, consequenter sibi summū bonum voluptatem esse constituit, * quòd ceteraomnia iucunditatem animo videantur afferre. Sed ad hominum studia reuertor: quorum animus & si caligante memoria, tamē bonum summum repetit, sed velut ebrius, domum quo tramite reuertatur, ignorat. Num enim videntur errare hi, qui nihilo indigere nituntur? Atqui non est aliud, quod aequè perficere beatitudinē possit, quàm copiosus bonorū omnium status, nec alieni egēs, sed sibi * ipse sufficiēs. Num verò labuntur hi, qui quod sit optimum, id etiam reuerentiae cultu dignissimum putant? Minimè. Neque enim vile quiddam, contemnendūq́. est, quod adipisci omnium ferè mortalium laborat intentio. An in bonis non est numeranda potentia? Quid igitur? Num imbecillum, ac sine viribus aestimandum est, quod omnibus rebus constat esse praestantius? An claritudo nihili pendenda est? Sed sequestrari nequit, quin omne quod excellentissimum sit, id etiā videatur esse clarissimū. Nam non esse anxiā, tristemq́. beatitudinem, nec doloribus, molestiisq́. subiectam quid attinet dicere, quando in

* eo quòd

* ipsi

do in minimis quoque rebus id appetitur, quod habere, fruique delectet? Atqui haec sunt, quae adipisci homines volunt, eaque de caussa diuitias, dignitates, regna, gloriam voluptatesq; desiderant, quòd per haec sibi sufficientiam, reuerentiam, potentiam, celebritatē, laetitiam credunt esse venturam. Bonum est igitur, quod tam diuersis studiis homines petunt: in quo quanta sit naturae vis, facilè monstratur, cùm licet variae dissidentesq; sententiae, tamen in deligendo boni fine consentiunt.

MET. II.

QVANTAS *rerum flectat habenas*
Natura potens, quibus immensum
Legibus orbem prouida seruet,
Stringatq; ligans irresoluto
Singula nexu, placet arguto
Fidibus lentis promere cantu.
Quamuis Poeni pulcra leones
Vincula gestent, manibusq; datas
Captent escas, metuantq; trucem
Soliti verbera ferre magistrum:
Si cruor horrida tinxerit ora,
Resides olim redeunt animi,
Fremituq; graui meminere sui,
Laxant nodis colla solutis,

Primusq;

Primusque lacer dente cruento
Domitor rabidas imbuit iras.
Quae canit altis garrula ramis
Ales, caueae clauditur antro:
Huic licet illita pocula melle,
Largasque dapes dulci studio
Ludens hominum cura ministret,
Si tamen arto saliens tecto,
Nemorum gratas viderit umbras,
Sparsas pedibus proterit escas,
Siluas tantum maesta requirit,
Siluas dulci voce susurrat.
Validis quondam viribus acta,
Pronum flectit virga cacumen:
Hanc si curuans dextra remisit,
Recto spectat vertice caelum.
Cadit Hesperias Phoebus in undas:
Sed secreto tramite rursus
Currum solitos vertit ad ortus.
Repetunt proprios quaeque recursus,
Redituque suo singula gaudent.
Nec manet ulli traditus ordo,
Nisi quod fini iunxerit ortum,
abilemque sui fecerit orbem.

PROSA III.

Vos quoque * ô terrena animalia, tenui licet imagine, vestrum tamen princi- pium

*ô, in nonnullis cod. deest.

pium ſomniatis, verumque illum beatitudinis finem, licet minimè perſpicaci, qualicumque tamen cogitatione perſpicitis, eoq. vos, & ad verum bonum naturalis ducit intentio, & ab eodem multiplex error abducit. Conſidera namque, an per ea, quibus ſe homines adepturos beatitudinē putant, ad deſtinatum finē valeant peruenire. Si enim vel pecunia, vel honores, ceteraque tale quid afferunt, cui nihil bonorum abeſſe videatur, nos quoq. fateamur fieri aliquos horum adeptione felices. Quòd ſi neque id valent efficere, quod promittunt, boniſque pluribus carent, nónne liquidò falſa in eis beatitudinis ſpecies deprehēditur? Primum igitur te ipſum, qui paullo antè diuitiis affluebas, interrogo. Inter illas abundantiſſimas opes numquam ne animum tuum cōcepta ex qualibet iniuria confudit anxietas? Atqui, inquam, tam libero me fuiſſe animo, quin aliquid ſemper angeret, reminiſci nequeo. Nónne quia vel aberat, quod abeſſe non velles; vel aderat, quod adeſſe noluiſſes? Ita eſt, inquam. Illius igitur praeſentiam, huius abſentiam deſiderabas. Confiteor, inquam. Eget verò, inquit, eo, quod quiſque deſiderat? Eget, inquam. Qui verò

eget

eget aliquo, num est vsquequaq. sibi * ipse * *ipsi* sufficiens? Minimè, inquam. Tu itaq. hanc insufficientiam plenus, inquit, opibus sustinebas? Quid ni? inquam. Opes igitur nihilo indigentem, sufficientemq. sibi facere nequeunt, & hoc erat, quod promittere videbantur. Atqui hoc quoq. maximè considerandũ puto, quod nihil habeat suapte natura pecunia, vt his, à quibus possidetur, inuitis nequeat auferri. Fateor, inquam. Quid ni fateare, cùm eã quotidie valẽtior aliquis eripiat inuito? Vnde enim forẽses querimoniae, nisi quòd vel vi, vel fraude à nolẽtibus pecuniae repetũtur ereptæ? Ita est, inquam. Egebit igitur, inquit, extrinsecus petito praesidio, quo suã pecuniã quisq. tueatur. Quis id, inquã, neget? Atqui nõ egeret eo, nisi possideret pecuniã, quam * possit amittere. * *posset v.* Dubitari, inquã, nequit. In contrarium igitur relapsa res est: nam quae sufficientes sibi facere putabantur opes, alieno potiùs praesidio faciunt indigẽtes. Quis autẽ modus est, quo pellatur diuitiis indigẽtia? Num enim diuites esurire nequeunt? num sitire non possunt? num frigus hibernum pecuniosorum membra non sentiunt? Sed adest, * inquies, opulẽtis, quo famem satient. quo * *tu inq.*

 sitim,

sitim, frigusque depellant. Sed hoc modo consolari quidem diuitiis indigentia potest, auferri penitus nō potest. Nam si haec hians semper, atque aliquid poscens, opibus expletur, maneat necesse est, quae possit expleri. Taceo, quod naturae minimū, quod auaritiae nihil satis est. Quare si opes nec summouere indigentiam possunt, & ipsae suam faciunt, quid est quòd eas sufficientiam praestare credatis?

MET. III.

QVAMVIS *fluente diues auri gurgite*
Non expleturas cogat auarus opes,
Ornétque baccis colla rubri litoris,
Ruráque centeno scindat opima boue:
Nec cura mordax deserit superstitem,
Defunctúmque leues non comitantur opes.

PROSA IIII.

SED dignitates honorabilem, reuerendúmque, cui prouenerint, reddunt. Num vis ea est Magistratibus, vt vtentium mentibus virtutes inserant, vitia depellant? Atqui non fugare, sed illustrare potiùs nequitiam solent. quò fit, vt indignemur eas saepè nequissimis hominibus contigisse. vnde Catullus licet in curuli* Nonium sedentem, strumam appellat. Vidésne quantum

** Vide Pli. li. xxxvij. cap. vi.*

dedecus

dedecus malis adiiciant dignitates? Atqui minus eorum patebit indignitas, si nullis honoribus inclarescant. Tu quoque num tandem tot periculis adduci potuisti, vt cũ Decorato gerere Magistratũ putares, cùm in eo mentem nequissimi scurrae, delatorisque respiceres? Non enim possumus ob honores reuerentia dignos iudicare, quos ipsis honoribus iudicamus indignos. At si quem sapiẽtia praeditum videres, num posses eum vel reuerentia, vel ea, qua praeditus est, sapientia, non dignum putare? Minimè. Inest enim dignitas propria virtuti, quam protinus in eos, quibus fuerit adiuncta, trãsfundit. Quod quia populares nequeunt facere honores, liquet eos propriam dignitatis pulcritudinem non habere. In quo illud est animaduertendum magis: nam si eo abiectior est, quò magis à pluribus quisque contemnitur, cùm reuerendos facere nequeant, quos pluribus ostentat despectiores, potiùs dignitas improbos facit. Verùm nõn impunè: reddunt namque improbi parem dignitatibus vicem, quas sua contagione commaculant. Atque vt agnoscas veram illam reuerentiam per has vmbratiles dignitates non posse contingere, sic collige.

Si quis multiplici Consulatu functus in Barbaras nationes fortè deuenerit, venerandum ne Barbaris honor faciet? Atqui si hoc naturale munus dignitatibus foret, ab officio suo quoquo gentium nullo modo cessarent. sicut ignis vbiq. terrarum, numquam tamen calere desistit. Sed quoniam id eis non propria vis, sed hominum fallax annectit opinio, vanescunt illico, cùm ad eos venerint, qui dignitates eas esse non aestimāt. Sed hoc apud exteras nationes. Inter eos verò, apud quos ortae sunt, num perpetuò perdurant? Atqui praefectura magna olim potestas, nunc inane nomen est, & Senatorij census grauis sarcina. Si quis quondam populi curasset annonam, magnus habebatur. Nunc ea praefectura quid abiectius? Vt enim paullo antè diximus, quòd nihil habet proprij decoris, opinione vtentium nunc splendorem accipit, nunc amittit. Si igitur reuerendos facere nequeunt dignitates, si vltrò improborum contagione sordescunt, si mutatione temporum splendere desinunt, si gentiū aestimatione vilescunt, quid est, quod in se expetendae pulcritudinis habeant, ne dum aliis praestent?

MET.

METR. IIII.

QVAMVIS se Tyrio superbus ostro
Comeret, & niueis lapillis,
Inuisus tamen omnibus vigebat
Luxuriae Nero saeuientis.
Sed quondam dabat improbus verendis
Patribus indecores curules.
Quis illos igitur putet beatos,
Quos miseri tribuunt honores?

PROSA V.

AN verò regna, Regumque familiaritas efficere potentem valent? Quid ni, quando eorum felicitas perpetuò perdurat? Atqui plena est exemplorum vetustas, plena etiam praesens aetas, qui Reges felicitatem calamitate mutauerint. O praeclara potentia, quae nec ad conseruationem quidem sui satis efficax inuenitur! Quòd si haec regnorum potestas beatitudinis auctor est, nónne si qua parte defuerit, felicitatẽ minuat, miseriã importet? Sed quamuis latè humana tendantur imperia, plures necesse est gentes relinqui, quibus Regum quisque non imperet. Qua verò parte beatos faciens desinit potestas, hac impotentia subintrat, quae miseros facit: hoc igitur modo

modo maiorem Regibus inesse necesse est miseriae portionē. Expertus sortis suae periculorum Tyrannus, regni metus pendentis supra verticem gladij terrore simulauit. Quae est igitur haec potestas, quae solicitudinum morsus expellere, quae formidinū aculeos vitare nequit? Atqui vellent ipsi vixisse securi, sed nequeunt: dehinc de potestate gloriantur. An tu potentem censes, quem videas velle, quod non possit efficere? Potentem censes, qui satellite latus ambit, qui quos terret, ipse plus metuit: qui vt potens esse videatur, in seruientium manu situm est? Nam quid ego de Regum familiaribus disseram, cùm regna ipsa tantae imbecillitatis plena demonstrem? quos quidē regia potestas saepè incolumus, saepè autem lapsa prosternit? Nero Senecā familiarem, praeceptoremq́ue suum ad eligendae mortis coëgit arbitrium. Papinianum diu inter aulicos potentem, militum gladiis Antonius obiecit. Atqui vterque potentiae suae renuntiare voluerunt, quorum Seneca opes etiam suas tradere Neroni, seq́ue in otium conferre conatus est: sed dum ruituros moles ipsa trahit, neuter, quod voluit, effecit. Quae est igitur ista potentia, quam pertimescunt

mescunt habentes, quam, nec, cùm habere velis, tutus sis, & cùm deponere cupias, vitare non possis? An praesidio sunt amici, quos non virtus, sed fortuna conciliat? Sed quem felicitas amicum fecit, infortunium faciet inimicum. Quae verò pestis efficacior ad nocendum, quàm familiaris inimicus?

MET. V.

QVI *se volet esse potentem,*
Animos domet ille feroces,
Nec victa libidine colla
Foedis summittat habenis.
Etenim licet Indica longè
Tellus tua iura tremiscat,
Et seruiat vltima Thule;
Tamen atras pellere curas,
Miserasq; fugare querelas
Non posse, potentia non est.

PROSA VI.

GLORIA verò quàm fallax saepè, quàm turpis est! Vnde nō iniuria Tragicus exclamat: *ὦ δόξα δόξα μυρίοισι δὴ βροτῶν, οὐδὲν γεγῶσι βίοτον ὤγκωσας μέγαν.* Plures enim magnū saepè nomen falsis vulgi opinionibus

nionibus abstulerunt. quo quid turpius excogitari potest? Nam qui falsò praedicantur, suis ipsi necesse est laudibus erubescant. Quae si etiam meritis cōquisitae sint, quid tamen sapientis adiecerint conscientiae, qui bonū suū nō populari rumore, sed cōsciētiae veritate metitur? Quòd si hoc ipsum propagasse nomē, pulcrum videtur; consequens est, vt foedū nō extendisse iudicetur. Sed cū, vti paullo antè disserui, plures gentes esse necesse sit, ad quas vnius fama hominis nequeat peruenire, fit, vt quē tu aestimas gloriosum, proxima parte terrarum videatur inglorius. Inter haec verò popularē gratiā, ne cōmemoratione quidem dignam puto, quae nec iudicio prouenit, nec vnquā firma perdurat. Iam verò quàm sit inane, quàm futile nobilitatis nomen, quis non videat? quae si ad claritudinem refertur, aliena est. Videtur namque esse nobilitas, quaedā de meritis veniens laus parentum. Quòd si claritudinem praedicatio facit, illi sint clari necesse est, qui praedicātur. Quare splendidum te, si tuam non habes, aliena claritudo non efficit. Quòd si quid est in nobilitate bonum, id esse arbitror solum, vt imposita nobilibus necessitudo videatur,

ne

ne à maiorum virtute degenerent.

MET. VI.

O M N E *humanum genus in terris*
Simili surgit ab ortu:
Vnus enim rerum pater est,
Vnus cuncta ministrat.
Ille dedit Phoebo radios,
Dedit & cornua Lunae.
Ille homines etiam terris
Dedit, & sidera caelo.
Hic clausit membris animos
Celsa sede petitos.
Mortales igitur cunctos
Edit nobile germen.
Quid genus, & proauos strepitis?
Si primordia vestra,
Auctorémque deum spectes,
Nullus degener exstat,
Ni vitiis peiora fouens
Proprium deserat ortum.

PROSA VII.

Q V I D autem de corporis voluptatibus loquar, quarum appetentia quidē plena est anxietatis, satietas verò poenitētiae? Quantos illae morbos, quàm intolerabiles dolores, quasi quendā fructum nequitiae fruentium solent referre corporibus! quarum

motus

motus quid habeat iucunditatis, ignoro. Tristes verò esse voluptatum exitus, quisquis reminisci libidinum suarum volet, intelliget. Quae si beatos explicare possunt, nihil caussae est, quin pecudes quoque beatae esse dicantur; quarum omnis ad explēdam corporalem * lacunam festinat intentio. Honestissima quidem coniugis foret, liberorumque iucunditas, sed nimis è natura dictum est, nescio quē filios inuenisse tortores: quorū quàm sit mordax quaecumq. conditio, neq. aliàs expertum te, neq. nunc anxium necesse est admonere. In quo Euripidis mei sententiam probo, qui carentem liberis infortunio dixit esse felicem.

* lasciuiā

MET. VII.

Habet *omnis hoc voluptas,*
Stimulis agit fruentes
Apiumq. par volantum,
Vbi grata mella fudit,
Fugit, & nimis tenaci
Ferit icta corda morsu.

PROSA VIII.

Nihil igitur dubium est, quin hae ad beatitudinem viae deuia quaedā sint, nec perdu-

perducere eò quemquam valeant, ad quod se perducturas esse promittunt. Quamvis verò implicitae malis sint, breuissimè monstrabo. Quid enim? pecuniam'ne congregare conaberis? sed eripies habenti. Dignitatibus fulgere velis? danti supplicabis: & qui praeire ceteros honore cupis, poscendi humilitate vilesces. Potentiámne desideras? subiectorū insidiis obnoxius, periculis subiacebis. Gloriam petis? sed per aspera quaeque distractus, securus esse desistis. Voluptariam vitam degas. sed quis non spernat, atque abiiciat vilissimae fragilissimaeq. rei corporis seruitium? Iam verò qui bona prae se corporis ferunt, quàm exigua, quàm fragili possessione nituntur? Num enim elephantes mole, tauros robore superare poteritis? nū tigres velocitate praeibitis? Respicite caeli spatium, firmitudinem, celeritatem, & aliquando desinite vilia mirari. Quodquidem caelum non his potius est, quàm sua, qua regitur, ratione, mirandum. Formae verò nitor vt rapidus est, vt velox, & vernalium florū mutabilitate fugacior! Quòd si, vt Aristoteles ait, Lynceis oculis homines vterentur, vt eorum visus obstantia, penetraret, nónne introspectis visceribus,

 bus,

bus, illud Alcibiadis superficie pulcerrimũ corpus, turpissimũ videretur? Igitur te pulcrum videri, non tua natura, sed oculorum spectantium reddit infirmitas. Sed aestimate, quàm vultis nimio corporis bona, dum sciatis hoc, quodcumque miramini, triduanae febris igniculo posse dissolui. Ex quibus omnibus illud in summam redigere licet: quòd haec, quae nec praestare, quae pollicentur, bona possunt, nec omnium bonorum congregatione perfecta sunt, ea nec ad beatitudinem, quasi quidam calles, ferunt, nec beatos ipsa perficiunt.

MET. VIII.

* quae v. EHEV, * *quàm miseros tramite deuio*
Abducit ignorantia!
Non aurum in viridi quaerit is arbore,
Nec vite gemmas carpitis,
Non altis laqueos montibus abditis,
Vt pisce ditetis dapes.
Nec vobis capreas si libeat sequi,
Tyrrhena captatis vada.
Ipsos quin etiam fluctibus abditos
Norunt recessus aequoris,
Quae gemmis niueis vnda feracior,
Vel quae rubent is purpurae,

Nec

Necnon quae tenero pisce, vel asperis
Praestent echinis litora.
Sed quonam lateat, quod cupiunt bonum,
Nescire caeci sustinent,
Et, quod stelliferum trans abijt polum,
Tellure demersi petunt.
Quid dignum stolidis mentibus imprecer?
Opes honores ambiant,
Et cùm falsa graui mole parauerint,
Tum vera cognoscant bona.

PROSA IX.

HACTENVS mendacis formam felicitatis ostendisse suffecerit; quam si perspicaciter intueris, ordo est deinceps, quae sit vera monstrare. Atqui video, inquã, nec opibus sufficientiam, nec regnis potentiã, nec reuerentiam dignitatibus, nec celebritatem gloria, nec laetitiã voluptatibus posse contingere. An etiam caussas, cur id ita sit, deprehendisti? Tenui quidem veluti rimula mihi videor intueri: sed ex te cognoscere apertiùs malim. Atqui prõtissima ratio est. Quod enim simplex est, indiuisumq. natura, id error humanus separat, & à vero, atq. perfecto ad falsum, imperfectumq. traducit. An tu arbitraris, quòd nihilo indigeat,

egere potentia? minimè,inquam. Rectè tu quidem: nam si quid est,quod in vlla re imbecillioris valentiae sit,in hac praesidio necesse est egeat alieno. Ita est,inquã. Igitur sufficientiae,potentiaeq; vna est, eademq; natura. Sic videtur. Quod verò huiusmodi sit,spernendum ne esse censes,an contrà rerum omnium veneratione dignissimũ? At hoc,inquam,ne dubitari quidẽ potest. Addamus igitur sufficiẽtiae,potentiaeq; reuerentiam, vt haec tria vnum esse iudicemus. Addamus, siquidem vera volumus confiteri. Quid * verò inquit, obscurum ne hoc, atque ignobile censes esse,an omni celebritate clarissimum? Considera verò, ne, quod nihilo indigere,quod potentissimum,quod honore dignissimum esse concessum est, egere claritudine, quam sibi praestare non possit, atque ob id aliqua ex parte videatur abiectius. Non possumus, inquã,quin hoc vti est, ita etiam celeberrimum esse confitear. Consequens igitur est,vt claritudinem superioribus tribus nihil differre fateamur. Consequitur,inquam. Quod igitur nullius egeat alieni,quod suis cuncta viribus possit, quod sit clarum, atque reuerendum, nónne hoc etiam constat esse laetissimum? Sed vnde

*igitur? obs.

de huic, inquam, tali maeror vllus obrepat, ne cogitare quidem possum. quare plenum esse laetitiae, siquidem superiora manebũt, necesse est confiteri. Atqui illud quoq; per eadem necessarium est, sufficientiae, potentiae, claritudinis, reuerentiae, iucunditatis, nomina quidẽ esse diuersa, nullo verò modo discrepare substantiam. Necesse est, inquam. Hoc igitur, quod est vnum, simplexque natura, prauitas humana dispertit, &, dum rei, quae partibus caret, partem conatur adipisci, nec portionem, quae nulla est, nec ipsam, quam minimè affectat, assequitur. Quonam, inquã, modo? Qui diuitias, inquit, petit, penuriae fuga, de potẽtia nihil laborat: vilis; obscurusque esse mauult, multas etiam sibi naturales quoque subtrahit voluptates, ne pecuniam, quam parauit, amittat. Sed hoc modò ne sufficientia quidem contingit ei, quem valentia deserit, quem molestia pungit, quem vilitas abiicit, quem recondit obscuritas. Qui verò solùm posse desiderat: profligat opes, despicit voluptates, honoremque potentia carentem, gloriam quoque nihili pendit. Sed huic quoq; quàm multa deficiant vides. Fit enim vt aliquando necessariis egeat, vt an-

 xietatibus

xietatibus mordeatur. cumq́ue haec depellere nequeat, etiã id quod maximè petebat, potens esse desistit. Similiter ratiocinari de honoribus, gloria, voluptatibus licet. Nam cùm vnumquodq. horũ idem, quod cetera, sit, quisquis horũ aliquid sine ceteris petit, ne illud quidem, quod desiderat, apprehendit. Quid igitur? inquam. Si quis cuncta simul cupiat adipisci, summã quidẽ ille beatitudinis velit: sed num in his eam reperiet, quae demõstrauimus, id, quod pollicentur, non posse cõferre? Minimè, inquam. In his igitur, quae singula quaeq. expetendorum praestare creduntur, beatitudo nullo modo * inuestiganda est. Fateor, inquam, & hoc nihil dici veri⁹ potest. Habes igitur, inquit, & formam falsae felicitatis, & caussas: deflecte nunc in aduersum mentis intuitum; ibi enim veram, quã promisimus, statim videbis. Atqui haec, inquam, vel caeco perspicua est, eamq́. tu paullo antè monstrasti, dũ falsas caussas aperire conabaris. Nam, ni fallor, ea vera est, & perfecta felicitas, quae sufficientẽ, potentem, reuerendum, celebrem, laetũq́. perficiat. Atq. vt me interius animaduertisse cognoscas, quae vnum horum, quoniam idem cuncta sunt, veraciter praestare

* intelligenda

stare

ſtare poteſt, hanc eſſe plenam beatitudinem ſine ambiguitate cognoſco. O te alumne hac opinione felicẽ ſentio, ſiquidẽ hoc, inquit, adieceris. Quid nam? inquam. Eſſéne aliquid in his mortalibus caducíſque rebus putas, quod huiuſmodi ſtatũ poſſit afferre? Minimè, inquã, puto, idq́. à te, nihil vt amplius deſideretur, oſtenſum eſt. Haec igitur vel imagines veri boni, vel imperfecta quædam dare bona mortalibus videntur: verum autem, atq. perfectũ bonum conferre non poſſunt. Aſſentior, inquam. Quoniã igitur agnouiſti, quae vera illa ſit, quae autem beatitudinẽ mentiantur, nunc ſupereſt, vt vnde veram hanc petere poſſis, agnoſcas. Id quidem, inquam, iam dudum vehementer exſpecto. Sed cùm, vti in Timaeo Platoni, inquit, noſtro placet, in minimis quoq. rebus diuinũ praeſidiũ debeat implorari, quid nunc faciendum cenſes, vt illius ſummi boni ſedem reperire mereamur? Inuocãdum, inquam, rerum omnium patrem, quo praetermiſſo, nullum rite fundatur exordium. Rectè, inquit, ac ſimul ita modulata eſt.

MET. IX.

O QVI perpetua mundũ ratione gubernas,
Terrarum caelique ſator, qui tempus ab aeuo

Ire iubes, stabilisq́; manēs das cuncta moueri,
Quem nō externae pepulerunt fingere caussae
Materiae fluitātis opus verùm insita summi
Forma boni, liuore carens. tu cuncta superno
* in imagine *Ducis ab exemplo pulcrum pulcerrimus ipse*
*Mundū mēte gerēs, similiq́; * imagine formās,*
Perfectasq́; iubens perfectū absoluere partes.
Tu numeris elementa ligas, vt frigora flamis,
Arida conueniant liquidis ne purior ignis
Euolet, aut mersas deducant pondera terras.
Tu triplicis mediā naturae cuncta mouentem
Connectēs animā per consona mēbra resoluis.
Quae cū secta duos motū glomerauit in orbes,
In semet reditura meat, mētemq́; profundam
Circuit, & simili conuertit imagine caelum.
Tu caussis animas paribus, vitasq́; minores
Prouehis, & leuibus sublimes curribus aptās
In caelum, terramq́; seris: quas lege benigna
Ad te conuersas reduci facis igne reuerti.
Da pater augustam menti conscendere sedem,
Da fontem lustrare boni, da luce reperta
In te conspicuos animi defigere visus.
Disiice terrenae nebulas & pondera molis,
Atq; tuo splendore mica: tu namq. serenum,
Tu requies tranquilla pius: te cernere finis,
Principiū, vector, dux, semita, terminus idem.

PROSA X.

QVO-

QVONIAM igitur quae sit imperfecti, quae etiam perfecti boni forma vidisti: nunc demonstrandum reor, quónam haec felicitatis perfectio constituta sit. In quo illud primùm arbitror inquirendum, an aliquid huiusmodi bonum, quale paullo antè definisti, in rerùm natura possit existere, ne nos praeter rei subiectae veritatem cassa cogitationis imago decipiat. Sed quin existat, sitq; hoc veluti quidam omnium fons bonorum, negari nequit. Omne enim quod imperfectum esse dicitur, id deminutione perfecti imperfectum esse perhibetur. Quò fit, vt si in quolibet genere imperfectum quid esse videatur, in eo, perfectum quoque aliquid esse, necesse sit. Etenim perfectione sublata, vnde illud, quod imperfectum perhibetur, exstiterit, ne fingi quidem potest. Neq; enim à deminutis, inconsummatisq; natura rerum cepit exordium, sed ab integris, absolutisq; procedēs, in haec extrema, atque effera dilabitur. Quòd si, vti paullo antè monstrauimus, est quaedam boni fragilis imperfecta felicitas: esse aliquam solidam, perfectamq;, nō potest dubitari. Firmissimè, inquam, verissimeq; cōclusum est. Quò verò, inquit, habitet, ita considera.

Deum rerum omnium principē bonū esse, communis humanorum conceptio probat animorum. Nam cùm nihil deo melius excogitari queat, id, quo melius nihil est, bonum esse quis dubitet? ita verò bonum esse deum ratio demonstrat, vt perfectum quoq. bonum in eo esse conuincat. Nam ni tale sit, rerum omnium princeps esse non poterit. erit enim eo praestantius aliquid, perfectum possidens bonum, quod hoc prius, atque antiquius esse videatur. omnia namque perfecta minùs integris priora esse claruerunt. quare ne in infinitum ratio prodeat, confitendum est summum deum, summi, perfectiq. boni esse plenissimū. Sed perfectum bonum verā esse beatitudinem cōstituimus. verā igitur beatitudinē in summo deo sitam esse, necesse est. Accipio, inquam, nec est quod contradici vllo modo queat. Sed quaeso, inquit, te, vide quàm id sanctè atq. inuiolabiliter probes, quod boni summi summū deū diximus esse plenissimum. Quonam, inquam, modo? Ne hunc rerum omnium patrem illud summū bonum, quo plenus esse perhibetur, vel extrinsec⁹ accepisse, vel ita naturaliter habere praesumas, quasi habentis dei, habitaeque beatitudinis

diuersam

diuersam cogites esse substantiam. Nam si extrinsecus acceptum putes, praestantius id quod dederit, eo quod acceperit, existimare possis. Sed hunc esse rerum omnium praecellentissimũ dignissimè cõfitemur. Quòd si natura quidem inest, sed ratione diuersum, cùm de rerum principe loquamur deo, fingat qui potest, quis haec diuersa coniunxerit? Postremò quod à qualibet re diuersum est, id non est illud, à quo intelligitur esse diuersum. Quare quod à summo bono, diuersum est sui natura, id summum bonum non est: quod nefas est de deo cogitare, quo nihil constat esse praestãtius. Omnino enim nullius rei natura suo principio melior poterit exsistere, quare quod omnium principium sit, id etiam sui substantia summũ esse bonũm verissima ratione concluserim. Rectissimè, inquam. Sed summũ bonum beatitudinem esse cõcessum est. Ità est, inquam. Igitur, inquit, deum esse ipsam beatitudinẽ, necesse est confiteri. Nec propositis, inquam, prioribus refragari queo, & ab illis hoc illatum consequens esse perspicio. Respice, inquit, an hinc quoque idem firmiùs approbetur, quod duo summa bona, quae à se diuersa sunt, esse non possunt.

possunt. Etenim quae discrepant bona, non esse alterum, quod sit alterum, liquet: quare neutrum poterit esse perfectum, cùm alterutri alterum deest. Sed quod perfectum nō sit, id summū non esse manifestū est: nullo modo igitur quae summa sunt bona, ea possunt esse diuersa. Atqui & beatitudinem, & deum, summum bonum esse collegimus: quare ipsam necesse est summam esse beatitudinem, quae sit summa diuinitas. Nihil, inquam, nec re ipsa verius, nec ratiocinatione firmius, nec deo dignius concludi potest. Super haec, inquit, igitur veluti geometrae solent, demonstratis propositis, aliquid inferre, quae πορίσματα ipsi vocant, ita ego quoq; tibi veluti corollarium dabo. Nam quoniam beatitudinis adeptione fiunt homines beati, beatitudo verò est ipsa diuinitas, diuinitatis adeptione fieri beatos, manifestum est. Sed vti iustitiae adeptione iusti, sapientiae sapiētes fiunt, ita diuinitatem adeptos, deos fieri simili ratione necesse est. Omnis igitur beatus, deus, sed natura quidē vnus, participatione verò nihil prohibet esse quàm plurimos. Et pulcrum, inquam, hoc, atq; pretiosum, siue πόρισμα, siue corollarium vocari mauis. Atqui hoc quoque

quoque pulcrius nihil eſt, quod his anne-ctendum eſſe ratio perſuadet. Quid, inquã? Cùm multa, inquit, beatitudo continere videatur, vtrúmne haec omnia in vnũ vel-uti corpus beatitudinis quadam partium varietate coniugant, an ſit eorum aliquid, quod beatitudinis ſubſtantiam compleat, ad hoc verò cetera referantur? Vellem, in-quam, id ipſarum rerum commemoratione patefaceres. Nónne, inquit, beatitudinem bonum eſſe * cenſemus? Ac ſummum qui-dem, inquam. Addas, inquit, hoc omnibus licet. Nam eadem ſufficientia ſumma eſt, eadem ſumma potentia, reuerentia quoq;, claritas, & voluptas beatitudo eſſe iudi-catur. Quid igitur? Haeccine omnia bona, ſufficientia, potentia, ceteráq; veluti quae-dam beatitudinis membra ſunt, an ad bo-num veluti ad verticem cũcta referuntur? Intelligo, inquam, quid inueſtigandũ pro-ponas, ſed, quid conſtituas, audire deſidero. Huius rei diſcretionem ſic accipe. Si haec omnia beatitudinis mẽbra forent, à ſe quo-que inuicem diſcreparent. Haec eſt enim partium natura, vt vnum corpus diuerſa componant. Atqui haec omnia idem eſſe monſtrata ſunt. Minimè igitur membra

* cenſuimus?

ſunt:

ſunt: alioquin ex vno membro beatitudo videbitur eſſe coniuncta, quod fieri nequit. Id quidem, inquam, dubium non eſt: ſed id, quod reſtat, exſpecto. Ad bonum verò cetera referri palàm eſt. Iccirco enim ſufficientia petitur, quoniam bonum eſſe iudicatur; iccirco potentia, quoniam id quoque eſſe creditur bonũ. Idem de reuerentia, claritudine, iucunditate, cõiectare licet. Omnium igitur expetendorũ ſumma, atq. cauſſa, bonum eſt. Quod enim neq. re; neq. ſimilitudine vllum in ſe retinet bonum, id expeti nullo modo poteſt. Contraque etiam, quae natura bona non ſunt, tamen ſi eſſe videantur, quaſi vera bona ſint, appetũtur. Quo fit vti ſumma, cardo, atq. cauſſa expetẽdorum omnium, bonitas eſſe iure credatur. Cuius verò cauſſa quid expetitur, id maximè videtur optari. Veluti ſi ſalutis cauſſa quiſpiã velit equitare, nõ tam equitãdi motum deſiderat, quàm ſalutis effectum. Cùm igitur omnia boni gratia petantur, non illa potiùs, quàm bonũ ipſum deſideratur ab omnibus. Sed propter quod cetera optantur, beatitudinem eſſe conceſſimus: quare ſic quoq. ſola quaeritur beatitudo. Ex quo liquidò apparet ipſius boni, & beatitudinis vnam,

vnam, atque eandem esse substátiam. Nihil video, cur dissentire quispiam possit. Sed deum veramque beatitudinem vnum, atq. idem esse monstrauimus. Ita, inquam. Securè igitur concludere licet, dei quoque in ipso bono, nec vsquam alio, sitam esse substantiam.

MET. X.

HVC *omnes pariter venite capti,*
Quos fallax ligat improbis catenis
Terrenas hebetans libido mentes.
Heic erit vobis requies laborum,
Heic portus placida manens quiete,
Hoc patens vnum miseris asylum.
Non quidquid Tagus aureis arenis
Donat, aut Hermus rutilante ripa,
Aut Indus calido propinquus orbi,
Candidus miscens virideis lapillos,
Illustrant aciem, magisque caecos
In suas condunt animos tenebras.
Hoc quidquid placet, excitátque mentes,
Infimis tellus aluit cauernis.
Splendor quo regitur, vigétque caelum,
Vitat obscuras animae ruinas.
Hanc quisquis poterit notare lucem,
Candidos Phoebi radios negabit.

PRO-

PROSA XI.

ASSENTIOR, inquam. Cuncta enim firmissimis nexa rationibus constant. Tum illa, quãti, inquit, aestimabis, si bonũ ipsum quid sit, agnoueris? Infiniti, inquam: siquidem mihi pariter deum quoq;, qui bonum est, continget agnoscere. Atqui hoc verissima, inquit, ratione patefaciã, maneant modò quae paullo antè cõclusa sunt. Manebũt, inquam. Nónne, inquit, monstrauimus ea, quae appetuntur à pluribus, iccirco vera, perfectaq; bona non esse, quoniam à se inuicem discreparent, cumque alteri abesset alterum, plenum, absolutumq; bonum afferre non posse? Tum autem verum bonum fieri, cùm in vnam veluti formam, atq; efficientiam colliguntur, vt quae sufficientia est, eadem sit potentia, reuerentia, claritas, atque iucunditas. Nisi verò vnum, atq; idẽ omnia sint, nihil habere, quò inter expetẽda numerentur. Demõstratum est, inquam, nec dubitari vllo modo potest. Quae igitur, cùm discrepant, minimè bona sunt: cùm verò vnum esse coeperint, bona fiunt. Nónne haec vt bona sint, vnitatis fieri adeptione contingit? Ita, inquam, videtur. Sed omne quod bonum est, boni participatione bonũ

esse

esse concedis, an minimè? Ita est. Oportet igitur idem esse vnum, atque bonum simili ratione concedas. Eadem namq. substantia est eorum, quorum naturaliter non est diuersus effectus. Negare, inquam, nequeo. Nostíne igitur, inquit, omne quod est, tam diu manere atque subsistere, quàm diu sit vnum, sed interire atq. dissolui pariter, atq. vnum esse destiterit? Quonam modo? Vt in animalibus, inquit, cùm in vnum coeũt, ac permanent anima corpusq́ue, id animal vocatur. Cùm verò haec vnitas vtriusq; separatione dissoluitur, interire, nec iam esse animal liquet. Ipsum quoque corpus cùm in vna forma, membrorum coniunctione, permanet, humana visitur species. At si distributae, segregataeq́ue partes corporis distraxerint vnitatem, desinit esse quod fuerat. Eoq́. modo percurrenti cetera procul dubio patebit subsistere vnũquodque, dum vnum est: cùm verò vnum esse desinit, interire. Consideranti, inquam, mihi plura, minimè aliud videtur. Est'ne igitur, inquit, quod inquantum naturaliter agat, relicta sustinendi apperentia, venire ad interitum, corruptionemq́. desideret? Si animalia, inquam, considerem, quae habent aliquã vo-

 lendi,

lendi, nolendique naturam, nihil inuenio, quod, nullis extrà cogentibus, abiiciant manendi intentionem, & ad interitum sponte festinent. Omne namque animal tueri salutem laborat: mortem verò, perniciemq. deuitat. Sed quid de herbis, arboribusq., quid de inanimatis omnino consentiam rebus, prorsus dubito. Atqui non est, quòd de hoc possis ambigere, cùm herbas, atque arbores intuearis, primùm sibi conuenientibus innasci locis, vbi quantum earum natura queat, citò exarescere, atque interire non possunt. Nam aliae quidem campis, aliae montibus oriuntur, alias ferunt paludes, aliae saxis haerent, aliarum fecundae sunt steriles arenae, quas si in alia quispiam loca transferre conetur, arescant. Sed dat cuique natura quod conuenit, &, ne, dum manere possunt, intereant, elaborat. Quid dicam, quòd omnes, veluti in terras ore demerso, trahunt alimenta radicibus, ac per medullas robur, corticemque diffundunt? Quid, quòd mollissimum quodque, sicuti medulla est, interiore semper sede reconditur, extra verò quadam ligni firmitate tegitur; vltimus autem cortex aduersum caeli intemperiem, quasi mali patiens defensor

fenſor opponitur? Iam verò quanta eſt naturae diligentia, vt cuncta ſemine multiplicato propagentur. quae omnia non modò ad tempus manendi, verùm generatim quoque quaſi in perpetuum permanendi, veluti quaſdam machinas eſſe quis neſciat? Ea etiam quae inanimata eſſe creduntur, nónne quod ſuum eſt, quaeque ſimili ratione deſiderant? Cur enim flamas quidem ſurſum leuitas vehit, terras verò deorſum pondus deprimit, niſi quòd haec ſingulis loca, motionesq. conueniunt? Porrò autem quod cuique conſentaneum eſt, id vnumquodque conſeruat: ſicuti ea, quae ſunt inimica, corrumpunt. Iam verò quae dura ſunt, vt lapides, adhaerent tenaciſſimè partibus ſuis, &, ne facilè diſſoluantur, reſiſtũt. Quae verò liquentia, vt aër, atque aqua, facilè quidem diuidentibus cedunt, ſed citò in ea rurſus, à quibus ſunt abſciſſa, relabuntur. Ignis verò omnem refugit ſectionem. Neque nunc nos de voluntariis animae cognoſcentis motibus, ſed de naturali intentione tractamus. Sicuti eſt, quòd acceptas eſcas ſine cogitatione tranſigimus, quod in ſummo ſpiritum ducimus neſciẽtes. Nam ne in animalibus quidem ma-

nendi amor ex animae voluntatibus, verùm ex naturae principiis venit. Nam saepè mortem cogentibus caussis, quam natura reformidat, voluntas amplectitur: contraq. illud, quo solo mortalium rerum durat diuturnitas, gignēdi opus, quod natura semper appetit, interdum coërcet voluntas. Adeò haec sui caritas nō ex animali motione, sed ex naturali intētione procedit. Dedit enim prouidentia creatis à se rebus hanc vel maximam manēdi caussam, vt quoad possunt, naturaliter manere desiderent: quare nihil est, quod vllo modo queas dubitare, cuncta, quae sunt, appetere naturaliter constātiam permanēdi, deuitare perniciem. Confiteor, inquam, nunc me indubitatò cernere, quae dudum incerta videbantur. Quod autem, inquit, subsistere ac permanere appetit, id vnum esse desiderat. hoc enim sublato, ne esse quidem cuiquam permanebit. Verum est, inquam. Omnia igitur, inquit, vnū desiderant. Consensi. Sed vnū id ipsum monstrauimus esse, quod bonū est. Ita quidem. Cuncta igitur bonum petunt: quod quidē ita describas licet, ipsum bonum esse, quod desideretur ab omnibus. Nihil, inquam, verius excogitari potest. Nam vel ad nihilum

cuncta

cuncta referuntur, & vno, veluti vertice destituta, sine rectore fluitabunt; aut si quid est, ad quod vniuersa festiuent, id erit omnium summum bonorum. Et illa nimium, inquit, ô alumne laetor: ipsam enim mediae veritatis notam mente fixisti: sed in hoc patuit tibi, quod ignorare te paullo antè dicebas. Quid? inquam. Quis esset, inquit, rerum omnium finis? Is est enim profectò, quod desideratur ab omnibus: quod quia bonum esse collegimus, oportet, rerū omnium finem bonum esse, fateamur.

MET. XI.

QVISquis *profunda mēte vestigat verū,*
Cupitque nullis ille deuiis falli,
In se reuoluat intimi lucem visus,
Longósque in orbem cogat inflectens motus,
Animúmque doceat quidquid extra molitur,
Suis retrusum possidere thesauris.
Dudum quod atra texit erroris nubes,
Lucebit ipso perspicacius Phoebo.
Non omne namque mente depulit lumen,
Obliuiosam corpus inuehens molem.
Haeret profectò semen introrsum veri,
Quod excitatur ventilante doctrina.

Nam cur rogati sponte recta censetis,
Ni mersus alto viueret fomes corde?
Quòd si Platonis Musa personat verum,
Quod quisquis discit, immemor recordatur.

PROSA XII.

TVM ego, Platoni, inquam, vehementer assentior: nam me horum iam secundò cõmemoras. Primùm, quod memoriã corporea contagione, dehinc cũ maeroris mole pressus amisi. Tum illa, si superiora, inquit, concessa respicias, ne illud quidẽ longius aberit, quin recorderis, quod te dudum nescire confessus es. Quid? inquã. Quibus, ait illa, gubernaculis mundus regatur. Memini, inquam, me inscitiã meam fuisse confessum: sed quid afferas, licet iam prospiciam, planiùs tamen ex te audire desidero. Mundũ hunc, inquit, à deo regi paullo antè minimè dubitandũ putabas. Ne nunc quidem arbitror, inquam, nec vmquam dubitandum putabo, quibusq. in hoc rationibus accedam, breuiter exponam. Mundus hic ex tam diuersis, contrariisq. partibus in vnam formam minimè cõuenisset, nisi vnus esset; qui tã diuersa coniungeret; coniuncta verò naturarũ ipsa diuersitas, inuicẽ discors, dissociaret, atque diuelleret; nisi vnus esset, qui

quod

quod nexuit, cõtineret. Non tã verò certus naturae ordo procederet, nec tã dispositos motus, locis, temporibus, efficientia, spatiis, qualitatibus explicaret, nisi vnus esset, qui has mutationum varietates manẽs ipse disponeret. Hoc quidquid est, quo cõdita manent, atq. agitantur, vsitato cunctis vocabulo deum nomino. Tum illa, cùm haec, inquit, ita sentias, paruã mihi restare operam puto, vt felicitatis compos, patriã sospes reuisas: sed quae proposuimus, intueamur. Nónne in beatitudine sufficientiã numerauimus, deumq́. beatitudinẽ ipsam esse *concessimus? Ita quidem. Et ad mundũ igitur, inquit, regendũ nullis extrinsecus adminiculis indigebit: alioquin si quo egeat, plenam sufficientiam nõ habebit. Id, inquam, ita est necessarium. Per se igitur solum cuncta disponit. Negari, inquam, nequit. Atqui deus ipsum bonum esse monstratus est. Memini, inquam. Per bonum igitur cuncta disponit: siquidem per se regit omnia, quem bonum esse * concessimus, & hic est veluti quidam clauus, atq. gubernaculum, quo mundana machina stabilis atque incorrupta seruatur. Vehementer assentior, inquam, & id te paullo antè dicturam, tenui

* consensimus? v.

* consensimus, v.

licet suspicione, prospexi. Credo, inquit: iam enim, vt arbitror, vigilantiùs ad cernēda vera oculos deducis: sed quod dicam non minùs ad contuendum patet. Quid? inquā. Cùm deus, inquit, omnia bonitatis clauo gubernare iure credatur, eademque omnia, sicuti docui, ad bonum naturali intentione festinent, num dubitari potest, quin voluntariè regantur, seque ad disponentis nutum, veluti conueniētia, cōtemperataq. rectori, sponte conuertant? Ita, inquam, necesse est, nec beatum regimen esse videretur: si quidem detrectantium iugum foret, non obtemperantium salus. Nihil est igitur, quod naturam seruans, deo contraire conetur. Nihil, inquam. Quid si conetur, ait, nū tandem proficiet quidquā aduersus eum, quē iure beatitudinis potentissimum esse concessimus? Prorsus, inquā, nihil valeret. Non est igitur aliquid, quod summo huic bono vel velit, vel possit obsistere. Non, inquam, arbitror. Est igitur, inquit, summū bonum, quod regit cuncta fortiter, suauiterque disponit. Tum ego, quàm, inquam, me non modò ea, quae conclusa est, summa rationum, verùm multò magis haec ipsa verba, quibus vteris, delectant, vt tandē aliquando

stultitiam

ſtultitiam magna latrantem ſui pudeat. Accepiſti, inquit, in fabulis laceſſentes caelum Gigantes: ſed illos quoque, vti condignum fuit, benigna fortitudo depoſuit. Sed víſne rationes ipſas inuicem collidamus? forſitan ex huiuſmodi conflictatione pulcra quaedã veritatis ſcintilla diſſilier. Tuo, inquam, arbitratu. Deum, inquit, eſſe omnium potentem nemo dubitauerit. Qui quidem, inquam, mente conſiſtat, nullus prorſus ambigat. Qui verò eſt, inquit, * omnium potens, nihil eſt, quòd ille nõ poſſit. Nihil, inquam. Num igitur deus facere malum poteſt? Minimè, inquã. Malum igitur, inquit, nihil eſt, cùm id facere ille nón poſſit, qui nihil non poteſt. Ludíſne, inquam, me, inextricabilem Labyrinthum rationibus texens, quò nunc quidem, qua egrediaris, introeas, nunc verò quò introieris, egrediare, an mirabilem quendam diuinae ſimplicitatis orbem complicas? Etenim paullo antè à beatitudine incipiens, eam ſummum bonũ eſſe dicebas, quam in ſummo deo ſitam loquebare: ipſum quoque deum ſummum eſſe bonum, plenamq; beatitudinem diſſerebas: ex quo neminem beatũ fore, niſi qui pariter Deus eſſet, quaſi munuſculũ dabas.

* omnipotens

Rursus ipsam boni formam, dei, ac beatitudinis loquebaris esse substantiam: ipsumq. vnum id ipsum esse bonum dicebas, quod ab omni rerum natura peteretur: deũ quoq. bonitatis gubernaculis vniuersitatem regere disputabas, volentiaq. cuncta parere, nec vllam mali esse naturam: atque haec nullis extrinsecus sumtis, sed altero ex altero fidem trahente, insitis, domesticisq. probationibus explicabas. Tũ illa, minimè, inquit, ludimus, remq. omniũ maximam dei munere, quem dudũ deprecabamur, exegimus. Ea est enim diuinae forma substantiae, vt neque in externa dilabatur, nec in se externũ *aliquod ipsa suscipiat: sed sicut de ea Parmenides ait, Πάντοτεν ἐν κύκλοισι φέρει ἐναλίγκιον ὄγκον. Quòd si rationes quoque non extra petitas, sed intra rei, quam tractabamus, ambitum collocatas agitauimus, nihil est quod admirere, cùm Platone sanciente didiceris, cognatos, de quibus loquimur, rebus oportere esse sermones.

*aliquid v.

MET. XII.

F E L I X. *qui potuit boni*
Fontem vi ere lucidum:
Fel x, qui potuit grauis
Terrae soluere vincula.

)uondam funera coniugis
ates Threicius gemens,
oſtquàm flebilibus modis
iluas currere, mobiles
mnes ſtare coëgerat,
ınxitque intrepidum latus,
aeuis cerua leonibus,
ec viſum timuit lepus
ı m cantu placidum canem,
ùm flagrantior intima
ruor pectoris vreret,
e-qui cuncta ſubegerant,
ulcerent dominum modi,
nmites ſuperos querens,
fernas adijt domos.
ic blanda ſonantibus
hordis carmina temperans,
uidquid praecipuis deae
atris fontibus hauſerat,
uod luctus dat at impotens,
uod luctum geminans amor
eflet, Taenara co∴ mouens,
t dulci veniam prece
mbrarum dominos rogat.
upet ter geminus nouo
aptus carmine ianitor.
uae ſontes agitant metu

Vltrices

Vltrices scelerum deae,
Iam maestae lacrymis madent.
Non Ixionium caput
Velox praecipitat rota,
Et longa site perditus
Spernit flumina Tantalus.
Vultur dum satur est modis,
Non traxit Tityi iecur.
Tandem, vincimur, arbiter
Vmbrarum miserans ait.
Donemus comitem viro
Emtam carmine coniugem:
Sed lex dona coërceat,
Ne, dum Tartara liquerit,
Fas sit lumina flectere.
Quis legem det amantibus?
Maior lex amor est sibi.
Heu, noctis prope terminos
Orpheus Eurydicen suam
Vidit, perdidit, occidit.
Vos haec fabula respicit,
Quicumque in superum diem
Mentem ducere quaeritis.
Nam qui Tartareum in specus
Victus lumina flexerit,
Quidquid praecipuum trahit,
Perdit, dum videt inferos.

ANICII MANLII SEVERINI BOETHII, DE CONSOLATIONE philoſophiae,

LIBER QVARTVS.

PROSA I.

HAec cùm philoſophia, dignitate vultus, & oris grauitate ſeruata, leniter, ſuauiterq; cecinisſet, tum ego, non dum penitus inſiti maeroris oblis, intentionem dicere adhuc aliquid pantis abrupi. Et ô, inquam, veri praeuia luinis, quae vſque adhuc tua fudit oratio, m ſui ſpeculatione diuina, tum tuis raonibus inuicta patuerunt, eaque mihi, & ob iniuriae dolorem nuper oblita, non taen ante hac prorſus ignorata dixiſti. Sed ipſa eſt vel maxima noſtri cauſſa maero-, quòd cùm rerum bonus rector exiſtat, l eſſe omnino mala poſſint, vel impunipraetereant. Quod ſolũ quanta dignum admiratione, profectò conſidera. At huic ud maius adiungitur: nam imperante, » renteq; nequitia, virtus non ſolùm prae- » miis

» miis caret, verùm etiam sceleratorum pedi-
» bus subiecta calcatur, & in locũ facinorum
» supplicia luit. Quae fieri in regno scientis omnia, potentis omnia, sed bona tantummodo volentis dei, nemo satis potest nec admirari, nec conqueri. Tum illa, & esset, inquit, infiniti stuporis, omnibusque horribilius mõstris, si, vti tu existimas, in tanti velut patris familias dispositissima domo, vilia vasa colerentur, pretiosa sordescerent: sed non ita est. Nam si ea, quae paullo antè conclusa sunt, inconuulsa seruantur, ipso, de cuius nunc regno loquimur, auctore cognosces, semper quidem potentes bonos esse, malos verò abiectos semper, atq. imbecilles, nec sine poena vmquam esse vitia, nec sine praemio virtutes: bonis felicia, malis semper infortunata contingere, multaq. id genus, quae sopitis querelis firma te soliditate corroborent. Et quoniã verae formam beatitudinis me dudum monstrante vidisti, quò etiam sita sit agnouisti, decursis omnibus, quae praetermittere necessarium puto, viam tibi, quae te domum reuehat, ostendam. Pennas etiam tuae menti, quibus se in altum tollere possit, affigam, vt perturbatione depulsa, sospes in patriam, meó ductu,

mea

ea ſemita, meis etiã vehiculis reuertaris.

METRVM I.

SVNT *enim pennae volucres mihi,*
Quae celſa conſcendant poli:
uas ſibi cùm velox mens induit,
Terras peroſa deſpicit,
ëris immenſi ſuperat globum,
Nubéſque poſt tergum videt.
uíque agili motu calet aetheris,
Tranſcendit ignis verticem,
mec in aſtriferas ſurgat domos,
Phoebóque coniungat vias,
ut comitetur iter gelidi ſenis,
Miles coruſci ſideris,
! quocumque micans nox pingitur,
Recurrat aſtri circulum,
que vbi iam exhauſti fuerit ſatis,
Polum relinquat extimum,
rſáque velocis premat aetheris
Compos verendi luminis.
ic regum ſceptrum dominus tenet,
Orbíſque habenas temperat,
volucrem currum ſtabilis regit,
Rerum coruſcus arbiter.
c te ſi reducem referat via,
Quam nunc requiris immemor,
ec dices, memini, patria eſt mihi,

Hinc

Hinc ortus, heic sistam gradum.
Quòd si terrarum placeat tibi
Noctem relictam visere,
Quos miseri toruos populi timent,
Cernes tyrannos exsules.

PROSA II.

TVM ego, papae, inquã, vt magna promittis, nec dubito quin possis efficere: tu modò quem excitaueris, ne moreris. Primùm igitur, inquit, bonis semper adesse potentiam, malos cunctis viribus esse desertos, agnoscas licebit: quorum quidem alterum demonstratur ex altero. Nam cùm bonum, malumque contraria sint, si bonum potens esse constiterit, liquet imbecillitas mali: at si fragilitas clarescat mali, boni firmitas nota est. Sed vti nostrae sententiae fides abundantior sit, alterutro calle procedam, nunc hinc, nunc inde proposita confirmans. Duo sunt, quibus omnis humanorum actuum constat effectus; voluntas scilicet, ac potestas: quorum si alterutrum desit, nihil est quod explicari queat. Deficiẽte etenim voluntate, ne aggreditur quidem quisque quod non vult: at si potestas absit, voluntas frustra sit. Quo fit, vt si quem videas

eas velle adipisci, quod minimè adipisca-
ar, huic obtinendi quod voluerit, defuisse
alentiam dubitare non possis. Perspicuum
st, inquam, nec vllo modo negari potest.
Quem verò affecisse, quod voluerit, videas,
um etiam potuisse dubitabis? Minimè.
Quod verò quisque potest, in eo validus:
uod verò non potest, in hoc imbecillis esse
nsendus est. Fateor, inquã. Meministíne
itur, inquit, superioribus rationibus esse
llectum, intentionem omnem volunta-
humanae, quae diuersis studiis agitur, ad
atitudinem festinare? Memini, inquam,
quoque esse demonstratum. Num recor-
is beatitudinẽ ipsum esse bonum, eoq;
odo cùm beatitudo petitur, ab omnibus
ĩderari bonum? Minimè, inquàm, recor-
r, quoniam id memoriae fixum teneo.
nnes igitur homines boni pariter, ac
li, indiscreta intentione ad bonum per-
ire nituntur? Ita, inquã, consequens est.
certum est, adeptione boni, bonos fieri.
tum. Adipiscuntur igitur boni, quod ap-
unt? Sic videtur. Mali verò si adipisce-
tur, quod appetũt, bonum, mali esse non
ent. Ita est. Cùm igitur vtrique bonum
unt, sed hi quidem adipiscantur, illi verò
H mini-

minimè, non dubium est, bonos quidē potentes esse, qui verò mali sunt, imbecilles. Quisquis, inquam, dubitat, nec rerū naturam, nec consequentiam potest considerare rationū. Rursus inquit: Si duo sint, quibus idem secundū naturam propositum sit, eorumq́. vnus naturali officio idipsum agat, atq. perficiat; alter verò naturale illud officium minimè administrare queat, alio verò modo, quàm naturae conuenit, nō quidem impleat propositum suum, sed imitetur implentē; quémnam horum valentiorem esse decernis? Et si coniecto, inquam, * quid velis, planiùs tamē audire desidero. Ambulandi, inquit, motum secundum naturam esse hominibus nū negabis? Minimè, inquam. Eiusq́. rei pedū officium esse naturale num dubitas? Ne hoc quidem, inquam. Si quis igitur pedibus incedere valens ambulet, aliusq́., cui hoc naturale pedum desit officium, manibus nitens, ambulare conetur, quis horū iure valentior existimari potest? Contexe, inquam, cetera: nam quin naturalis officij potens, eo, qui idem nequeat, valentior sit, nullus ambigit. Sed * summum, inquit, bonum, quod aequè malis bonisque propositum est: boni quidē naturali officio virtutum

*quod

*summū bonū aequè malis bonisque propositū. V.

virtutum * petunt: mali verò variã per cupi- * appetunt, v.
ditatẽ, q adipiscendi boni naturale officium
nõ est, id ipsum conantur adipisci. An tu a-
liter existimas? Minimè, inquam; nã etiam,
quod est cõsequens, patet. Ex his. n. quae * con- * concesserim, v.
cesserã, bonos quidẽ potentes; malos verò
esse necesse est imbecilles. Rectè, inquit,
percurris, idq., vti medici sperare solent, in-
diciũ est erectae iam, resistentisq. naturae.
Sed quoniam te ad intelligendũ promtissi-
mũ esse conspicio, crebras coaceruabo ratio-
nes. Vide enim quanta vitiosorũ hominum
pateat infirmitas, qui ne ad hoc quidẽ per-
uenire queunt, ad quod eos naturalis ducit,
ac paene compellit intentio. Et quid? si hoc
tam magno, ac paene inuicto cõpellit prae-
euntis naturae * deserentur auxilio? Consi- * deserũtur
dera verò quãta sceleratos homines habeat
impotẽtia. Neq. enim leuia, ac ludicra prae-
mia petunt, quae cõsequi, atq. obtinere non
possunt: sed circa ipsam rerũ summã, verti-
cemq. deficiunt, nec in eo miseris contigit
effectus, quod solũ dies, noctesq. moliũtur:
qua re bonorũ vires eminent. Sicut enim
qui pedibus incedẽs, ad eũ locũ vsq. per-
uenire potuisset quo nihil vlterius peruium
iaceret incessui, ambulãdi potentissimũ esse

censeres: ita eum,qui expetēdorum finem, quo nihil vltra est,apprehendit, potentissimum necesse est iudices. Ex quo fit, quod huic obiacet, vt iidem scelesti, iidem viribus omnibus videantur esse deserti. Cur enim relicta virtute vitia sectantur? inscitiáne bonorum? sed quid eneruatius ignorantiae caecitate? An sectanda nouerūt? sed transuersos eos libido praecipitat, sic quoq; intemperantia fragiles, qui obluctari vitio nequeunt. An scientes, volentesq; bonum deserunt,ad vitia deflectūtur? Sed hoc modo non solùm potentes esse, sed omnino esse desinūt. Nam qui communem omniū, quae sunt, finē relinquunt, pariter quoque esse desistunt. Quod quidem cuipiam mirum fortè videatur,vt malos,qui plures hominum sunt,eosdem non esse dicamus: sed ita sese res habet. Nam qui mali sunt, eos malos esse nō abnuo: sed eosdem esse purè, atq. simpliciter nego. Nam vti cadauer hominem mortuum dixeris, simpliciter verò hominem appellare non possis: ita vitiosos, malos quidem esse concesserim:sed esse absolutę nequeam confiteri. Est enim quod ordinem retinet,seruatq. naturā: quod verò ab hac deficit,esse etiam, quod in sui natu-

ra situm est, derelinquit. Sed possunt, inquies, mali: nec ego quidem negauerim: sed haec eorum potentia non à viribus, sed ab imbecillitate descendit. Possunt enim mala. quae minimè valerent, si in bonorum efficientia manere potuissent. Quae possibilitas eos euidentius nihil posse, demonstrat. Nam si, vti paullo antè collegimus, malum nihil est, cùm mala tantummodo possint, nihil posse improbos liquet. Perspicuum est. Atq. vt intelligas, quae nam sit huius potentiae vis: summo bono nihil potẽtius esse, paullo antè definiuimus. Ita est, inquã. Sed idem, inquit, malum facere nequit. Minimè. Est igitur, inquit, aliquis, qui omnia posse homines putet? Nisi quis insaniat, nemo. Atqui iidem possunt mala. Vtinã quidem, inquam, non possent. Cùm igitur bonorum tantummodo potens possit omnia; non verò queant omnia potentes etiã malorum: eosdẽ, qui mala possunt, minùs posse manifestum est. Huc accedit, quod omnem potentiam inter expetenda numerandam, omniaq. expetenda referri ad bonum, velut ad quoddam naturae suae cacumen, ostẽdimus. Sed patrandi sceleris possibilitas referri ad bonum non potest. Expetenda igi-

tur non est. Atqui omnis potentia expetenda est. Liquet igitur malorũ possibilitatem nõ esse potentiam. Ex quibus omnibus bonorum quidem potentia, malorũ verò minimè dubitabilis apparet infirmitas. Veram illam Platonis esse sententiã liquet, Solos, quod desiderent, facere posse sapientes: improbos verò exercere quidem quod libeat, quod verò desiderent, explere non posse. Faciunt enim quaelibet, dum per ea, quibus delectantur, id bonũ, quod desiderant, se adepturos putant: sed minimè adipiscuntur, quoniam ad beatitudinem probra non veniunt.

MET. II.

QVOS *vides sedere celso*
Solij culmine reges,
Purpura claros nitente,
Septos tristibus armis,
Ore toruo comminantes,
Rabie cordis anhelos,
Detrahat si quis superbis
Vani tegmina cultus,
Iam videbit intus arctas
Dominos ferre catenas.
Hinc enim libido versat
Auidus corda venenis:

Hinc

Hinc flagellat ira mentem
Fluctus turbida tollens,
Maeror aut captos fatigat,
Aut spes lubrica torquet.
Ergo, cùm caput tot vnum
Cernas ferre tyrannos,
Non facit, quod optat, ipse
Dominis pressus iniquis.

PROSA III.

VIDES'ne igitur quanto in coeno probra voluantur, qua probitas luce resplendeat? In quo perspicuum est, numquã bonis » praemia, numquã sua sceleribus deesse sup- » plicia. Rerũ enim quae geruntur, illud propter quod vnaquaeq. res geritur, eiusdẽ rei praemiũ esse non iniuria videri potest: vti currenti in stadio, propter quam curritur, iacet praemiũ corona. Sed beatitudinẽ esse idem ipsum bonum, propter quod omnia geruntur, ostendimus. Est igitur humanis actibus ipsum bonum, veluti praemiũ commune propositũ. Atqui hoc à bonis nõ potest separari. Neque.n. bonus vltrà iure vocabitur, qui careat bono: quare probos mores sua praemia nõ relinquũt. Quantũlibet igitur saeuiant mali, sapienti tamen corona non decidet, nõ arescet. Neq. enim probis

 ani-

animis proprium decus aliena decerpit improbitas. Quòd si extrinsecus accepto laetaretur, poterat hoc vel alius quispiam, vel
*ipse v. * ille etiã, qui contulisset, auferre. Sed quoniam id sua cuiq. probitas confert, tum suo praemio carebit, cùm probus esse desierit. Postremò cùm omne praemium icirco appetatur, quoniam bonum esse creditur, quis boni compotẽ, praemij iudicet expertem? At cuius praemij? omnium pulcerrimi, ma-
*etenim v. ximique. Memento * enim illius corollarij, quod paullo antè praecipuum dedi, ac sic collige. Cùm ipsum bonum beatitudo sit, bonos omnes eo ipso quòd boni sint, fieri beatos liquet. Sed qui beati sunt, deos esse conuenit. Est igitur praemium bonorum, quod nullus deterat dies, nullius minuat potestas, nullius fuscet improbitas, deos fieri. Quae cùm ita sint, de malorum quoq. inseparabili poena dubitare sapiẽs nequeat. Nam cùm bonum malumque, item poena atque praemium aduersa fronte dissideant, quae in boni praemio videmus accidere, eadem necesse est in mali poena cõtraria parte respondeant. Sicut igitur probis probitas ipsa fit praemiũ: ita improbis nequitia ipsa supplicium est. Iam verò quisquis afficitur poena,

poena, malo se affectum esse non dubitat. Si igitur sese ipsi existimare velint, possunt ne sibi supplicij expertes videri, quos omnium malorum extrema nequitia nõ afficit modò, verumetiam vehemẽter inficit? Vide autem ex aduersa parte bonorum, quae improbos poena comitetur. Omne namque quod sit, vnum esse, ipsumq́. vnum bonum esse paullo antè didicisti. cui consequens est, vt omne quod sit, id etiam bonúm esse videatur. Hoc igitur modo quidquid à bono deficit, esse desistit: quo fit, vt mali desinant esse quod fuerant. Sed fuisse homines adhuc ipsa humani corporis species ostentat. quare versi in malitiam, humanam quoque amisere naturam. Sed cùm vltra homines quemq. prouehere sola probitas possit, necesse est, vt quos ab humana conditione deiecit, infra hominis meritum detrudat improbitas. Euenit igitur, vt quem transformatum vitiis videas, hominem existimare non possis. Auaritia feruet alienarum opum violentus ereptor? similem * lupi dixeris. *lupo Ferox, atque inquietus linguam litigiis exercet? cani comparabilis. Insidiator occultus surripuisse fraudibus gaudet? vulpeculis exaequetur. Irae intẽperans fremit?

leonis animum gestare credatur. Pauidus, ac fugax non metuenda formidat? ceruis similis habeatur. Segnis, ac stupidus torpet? asinũ viuit. Leuis, ac inconstans studia permutat? nihil ab auibus differt. Foedis, immundisq́. libidinibus immergitur? sordidae suis voluptate detinetur. Ita fit, vt qui, probitate deserta, homo esse desierit, cùm in diuinam conditionem transire non possit, vertatur in belluam.

MET. III.

V E L A *Neritij ducis,*
Et vagas pelago rates
Eurus appulit insulae,
Pulcra qua residens deae
Solis edita semine,
Miscet hospitibus nouis
Tacta carmine pocula.
Quos vt in varios modos
Vertit herbipotens manus:
Hunc apri facies tegit;
Ille Marmaricus leo
Dente crescit, & vnguibus;
Hic lupis super additus
Flere dum parat, vlulat:
Ille, tigris vt Indica

Tecta

Tecta mitis obambulat.
Sed licet variis malis
Numen Arcadis alitis
Obsitum miserans ducem
Peste soluerit hospitis:
Iam tamen mala remiges
Ore pocula traxerant.
Iam sues Cerealia
Glande pabula verterant.
Et nihil manet integrum
Voce, corpore, perditis.
Sola mens stabilis: super
Monstra, quae patitur, gemit.
O leuem nimiùm manum,
Nec potentia gramina,
Membra quae valeant licet,
Corda vertere non valent.
Intus est hominum vigor
Arce conditus abdita.
Haec venena potentiùs
Detrahunt hominem sibi
Dira, quae penitus meant,
Nec nocentia corpori
*Mentis * vulnere saeuiunt.* * vlcere

PROSA IIII.

TVM ego, fateor, inquam, nec iniuria dici video vitiosos, tametsi humani corpo-

corporis speciem seruent, in belluas tamen animorum qualitate mutari. Sed quorum atrox scelerataq. mens bonorum pernicie saeuit, id ipsum eis licere noluissem. Nec licet, inquit, vti conuenienti monstrabitur loco. sed tamen si idipsum quod eis licere creditur, auferatur, magna ex parte sceleratorum hominum poena releuatur. Etenim, quod incredibile fortè cuiquam videatur, infeliciores esse necesse est malos, cùm cupita perfecerint, quàm si ea, quae cupiunt, implere non possint. Nam si miserum est voluisse praua, potuisse miserius est, sine quo voluntatis miserae langueret effectus. Itaque cùm sua singulis miseria sit, triplici infortunio necesse est vt vrgeantur, quos videas scelus velle posse perficere. Accedo, inquam: sed vti hoc infortunio citò careãt, patrandi sceleris possibilitate deserti, vehementer exopto. Carebunt, inquit, ocyus, quàm vel tu forsitan velis, vel illi sese existiment esse cárituros. Neque enim est aliquid in tam breuibus vitae metis ita serum, quod exspectare longum immortalis praesertim animus putet: quorum magna spes, & excelsa facinorum machina repentino atque insperato saepè fine destruitur. quod

quidem

quidem illis miseriae modum statuit. Nam si nequitia miseros facit, miserior sit necesse est diuturnior nequam: quos infelicissimos esse iudicarem, si non eorum malitiam saltem mors extrema finiret. Etenim si de prauitatis infortunio vera conclusimus, infinitam liquet esse miseriam, quam esse constat aeternam. Tum ego, mira quidem, inquam, & concessu difficilis illatio: sed his * ea, quae priùs cõcessa sunt, nimiùm conuenire cognosco. Rectè, inquit, existimas: sed qui conclusioni accedere durum putet, aequum est vel falsum aliquid praecessisse demõstret, vel collationem propositionum non esse efficacem necessariae conclusionis ostendat: alioquin concessis praecedẽtibus, nihil prorsus est, quod de illatione caussetur. Nam hoc quoq. quod dicam, nõ minùs mirum videatur, sed ex his quae sumta sunt, aequè est necessariũ. Quid nam? inquam. Feliciores, inquit, esse improbos supplicia luentes, quàm si eos nulla iustitiae poena coërceat. Neq. id nunc molior, quod cuiuis veniat in mentem, corrigi vltione prauos mores, & ad rectum supplicij terrore deduci, ceteris quoque exemplum esse culpanda fugiendi: sed alio quodam modo infeliciores

* eam, v.

liciores esse improbos arbitror impunitos, tametsi nulla ratio correctionis, nullus respectus habeatur exempli. Et quis erit, inquam, praeter hos alius modus? Et illa, bonos, inquit, esse felices, malos verò miseros nónne concessimus? Ita est, inquam. Si igitur, inquit, miseriae cuiuspiam bonum aliquid addatur, nónne felicior est eo, cuius pura ac solitaria sine cuiusquã boni admistione miseria est? Sic, inquã, videtur. Quid si eidem misero, qui cunctis careat bonis, praeter ea, quibus miser est, malũ aliud fuerit annexũ, nónne multo infelicior eo censendus est, cuius infortunium boni participatione releuatur? Quid ni? inquã. Habent igitur improbi, cũ puniũtur, quidẽ boni aliquid annexũ, poenã ipsam scilicet, quae ratione iustitiae bona est, iidemq. cũ supplicio carent, inest eis aliquid vlterius mali, ipsa impunitas, quam iniquitatis meritò malum esse confessus es. Negare nõ possum. Multò igitur infeliciores improbi sunt iniusta impunitate donati, quàm iusta vltione puniti. Sed puniri improbos iustũ; impunitos verò elabi, iniquũ esse manifestũ est. Quis id neget? Sed ne illud quidẽ ait, quisquã negabit, bonũ esse omne, ꝙ iustũ est: contraq. quod iniustum

iniustum est, malum liquet esse. Tum ego: Ista quidē consequentia sunt eis, quae paullo antè conclusa sunt. Sed quaeso, inquā, te, nulláne animarū supplicia post defunctum morte corpus relinquis? Et magna quidem, inquit: quorum alia poenali acerbitate, alia verò purgatoria clementia exerceri puto. Sed nunc de his disserere consilium nō est. Id verò hactenus egimus, vt, quae indignissima tibi videbatur, malorum potestas, eam nullam esse cognosceres: quosque impunitos querebare, videres numquam improbitatis suae carere suppliciis. Licentiā, quam citò finiri precabaris, nec longam esse disceres: infelicioremque fore, si diuturnior; infelicissimam verò, si esset aeterna. Post haec miseriores esse improbos, iniusta impunitate dimissos, quàm iusta vltione punitos. Cui sententiae consequens est, vt tum demum grauioribus suppliciis vrgeantur, cùm impuniti esse creduntur. Tū ego, cùm tuas, inquam, rationes considero, nihil dici verius puto. At si ad hominum iudicia reuertar, quis ille est, cui haec nō credēda modò, sed saltem non audienda videantur? Ita est, inquit, illa. Nequeunt enim oculos tenebris assuetos ad lucē perspicuae veritatis attol-

attollere, similesq. auibus sunt, quarum intuitum nox illuminat, dies caecat. dum enim non rerum ordinem, sed suos intuentur affectus, vel licentiam, vel impunitatem scelerum putant esse felicem. Vide autem quid aeterna lex sanciat. Melioribus animũ si * conformaueris, nihil opus est iudice praemium deferente: tu te ipse excellentioribus addidisti. Si studium ad peiora deflexeris, extra ne quaesieris vltorem; tu te ipse in deteriora detrusisti; veluti si vicibus sordidam humum, caelumq. respicias, cunctis extra cessantibus, ipsa cernendi ratione nũc coeno, nunc sideribus interesse videaris. At vulgus ista non respicit. Quid igitur? his ne accedamus, quos belluis similes esse monstrauimus? Quid, si quis amisso penitus visu, ipsum etiam se habuisse obliuisceretur intuitum, nihilq. sibi ad humanã perfectionem deesse arbitraretur, num vidẽtes eadẽ caecos putaremus? Nam ne illud quidem acquiescent, quod aequè validis rationum nititur firmamentis, infeliciores esse eos, qui faciunt, quàm qui patiuntur iniuriam. Vellem, inquam, has ipsas audire rationes. Omnẽ, inquit, improbum num supplicio dignum negas? Minimè. Infelices verò

* confirmaueris,

verò esse, qui sunt improbi multipliciter liquet. Ita est, inquam. Qui igitur supplicio digni sunt, miseros esse non dubitas? Conuenit, inquam. Si igitur cognitor, ait, resideres, cui supplicium inferendum putares, eíne qui fecisset, an qui pertulisset iniuriã? Nec ambigo, inquam, quin perpesso satisfacerem dolore facientis. Miserior igitur tibi iniuriae illator, quàm acceptor esse videretur. Consequitur, inquam. Haec igitur, aliisque de caussis ea radice nitentibus, quòd turpitudo suapte natura miseros faciat, apparet, illatã cuilibet iniuriam nõ accipientis, sed inferentis esse miseriã. Atqui nunc, ait, contrà faciunt oratores. pro his enim, qui graue quid, acerbumque perpessi sunt, miserationem iudicum excitare conantur, cùm magis admittentibus iustior miseratio debeatur: quos non ab iratis, sed à propitiis potiùs, miserantibusque accusatoribus ad iudicium, veluti aegros ad medicum, duci oportebat, vt culpae morbos supplicio resecarent: quo pacto defensorum opera vel tota frigeret, vel si prodesse hominibus mallet, in accusationis habitũ verteretur. Ipsi quoq; improbi, si eis aliqua rimula virtutem relictam fas esset adspicere,

vitiorumq. sordes poenarum cruciatibus se deposituros viderent, compensatione adipiscendae probitatis, nec hos cruciatus esse dicerent, defensorumq. operã repudiarent, ac se totos accusatoribus, iudicibusque permitterent. quo fit, vt apud sapientes nullus prorsus odio locus relinquatur. Nam bonos quis nisi stultissimus oderit? malos verò odisse ratione caret. Nam sicuti corporum languor, ita vitiositas quidem est quasi morbus animorũ. Cùm aegros corpore minimè dignos odio, sed potiùs miseratione iudicemus, multò magis non insequendi, sed miserandi sunt, quorũ mentes omni languore atrocior vrget improbitas.

MET. IIII.

QVID tantos iuuat excitare motus,
Et propria fatum sollicitare manu?
Si mortem petitis, propinquat ipsa
Sponte sua, volucreis nec remoratur equos.
Quos serpens, leo, tigris, vrsus, aper
Dente petunt, ijdem se tamen ense petunt.
An, distant quia, dissidéntque mores,
Iniustas acies, & fera bella mouent,
Alternísque volunt perire telis?
Non est iusta satis saeuitiae ratio.
Vis aptam meritis vicem referre?

Dilige

Dilige iure bonos, & miserescε malis.

PROSA V.

HEIC ego, video, inquã, quae sit vel felicitas, vel miseria in ipsis proborum atque improborum meritis constituta. Sed in hac ipsa fortuna populari, non nihil boni, malíue inesse perpendo. Neq. enim sapientum quisquam exsul, inops, ignominiosúsq. esse malit potiùs, quàm pollens opibus, honore reuerendus, potentia validus, in sua permanens vrbe florere. Sic enim clariùs, testátiusq. sapientiae tractatur officium, cùm in contingenteis populos regentium quodam modo beatitudo transfunditur: cùm praesertim carcer, lex, ceteraq. legaliũ tormenta poenarũ perniciosis potiùs ciuibus, propter quos etiam constituta sunt, debeantur. Cur haec igitur versa vice mutentur, scelerúmq. supplicia bonos premant, praemia virtutũ mali rapiant, vehementer admiror, quaeq. tam iniustae confusionis ratio videatur, ex te scire desidero. Minùs *enim mirarer, si misceri omnia fortuitis casibus crederẽ. Nunc stuporẽ meũ Deus rector exaggerat, qui cùm saepè bonis iucũda, malis aspera, contraq. bonis dura tribuat, malis optata concedat: nisi caussa deprehẽdatur, quid est * etenim

quod à fortuitis casibus differre videatur? Nec mirum, inquit, si quid ordinis ignorata ratione temerarium, confusumq́. credatur. Sed tu quamuis caussam tantae dispositionis ignores, tamen quoniam bonus mundum rector temperat, rectè fieri cuncta ne dubites.

MET. V.

Si quis Arcturi sidera nescit,
Propinqua summo cardine labi,
Cur legat tardus plaustra Bootes,
Mergátque seras aequore flamas,
Cùm nimis celeres explicet ortus,
Legem stupebit aetheris alti.
Palleant plenae cornua Lunae
Infecta metis noctis opacae,
Quaeq́ fulgenti texerat ore
Confusa Phoebe, detegat astra.
Commouet gentes publicus error,
Lassánt que crebris pulsibus aera.
Nemo miratur flamina Cori
Litus frementi tundere fluctu,
Nec niuis duram frigore molem
Feruenti Phoebi soluier aestu.
Heic enim caussas cernere promtum est;
Illic latentes pectora turbant
* *rarò* *Cuncta, quae * rara prouehit aetas,*

Stu-

Stupétque subitis mobile vulgus.
Cedat inscitiae nubilus error,
Cessent profectò mira videri.

PROSA VI.

Ita est, inquam. Sed cùm tui muneris sit latentium rerum caussas euoluere, velatasq; caligine explicare rationes: quaeso vti hinc decernas, & quoniam hoc me miraculum maximè perturbat, edisseras. Tum illa paullisper arridens, ad rem me, inquit, omnium quaesitu maximam vocas, cui vix exhausti quidquam satis * sit. Talis namque * est. materia est, vt vna dubitatione succisa, innumerabiles aliae, velut hydrae capita, succrescant: nec vllus fuerit modus, nisi quis eas viuacissimo mentis igne coërceat. In hac enim de prouidentiae simplicitate, de fati serie, de repentinis casibus, de cognitione, ac praedestinatione diuina, de arbitrij libertate quaeri solet: quae quanti oneris sint, ipse perpendis. Sed quoniā haec quoq; te nosse, quaedā medicinae tuae portio est, quamquam angusto limite temporis septi, tamē aliquid deliberare conabimur. Quòd si te musici carminis oblectamenta delectant, hanc oportet paullisper differas volu-

ptatem, dum nexas sibi ordine contexo rationes. Vt libet, inquam. Tum velut ab alio orsa principio, ita disseruit. Omnium generatio rerum, cunctusque mutabilium naturarum progressus, & quidquid aliquo mouetur modo, caussas, ordinem, formas, ex diuinae mentis stabilitate sortitur. Haec in suae simplicitatis arce composita, multiplicem rebus gerendis modum statuit. qui modus cùm in ipsa diuinae intelligẽtiae puritate conspicitur, prouidentia nominatur: cùm verò ad ea quae mouet, atq. disponit, refertur, fatum à veteribus appellatum est. Quae diuersa esse facilè liquebit, si quis vtriusque vim mente conspexerit. Nam prouidentia est illa ipsa diuina ratio in summo omnium principe constituta, quae cuncta disponit: fatum verò inhaerens rebus mobilibus dispositio, per quam prouidentia suis quaeque nectit ordinibus. Prouidentia namque cuncta pariter, quamuis diuersa, quamuis infinita, complectitur: fatum verò singula digerit in motum, locis, formis, ac temporibus distributa: vt haec temporalis ordinis explicatio, in diuinae mentis adunata prospectu, prouidentia sit: eadem verò adunatio digesta, atque explicata temporibus,

bus, fatum vocetur. Quae licet diuersa sint, alterũ tamen pendet ex altero. Ordo namq. fatalis ex prouidẽtiae simplicitate procedit. Sicut enim artifex faciẽdae rei formã mẽte percipiens, mouet operis effectum, & quod simpliciter, praesentarieq. prospexerat, per temporales ordines ducit: ita deus prouidentia quidem singulariter, stabiliterque facienda disponit: fato verò haec ipsa, quae disposuit, multipliciter, ac temporaliter administrat. Siue igitur, famulãtibus quibusdam prouidentiae diuinis spiritibus, fatum exercetur, seu anima, seu tota inseruiente natura, seu caelestibus siderũ motibus, seu angelica virtute, seu daemonum varia sollertia, seu aliquibus horum, seu omnibus fatalis series texitur: illud certè manifestum est, immobilem, simplicemq. gerendarum formam rerum esse prouidentiam: fatum verò eorum, quae diuina simplicitas gerenda esse disposuit, mobilem nexum, atq. ordinẽ temporalem. Quo fit, vt omnia quae fato subsunt, prouidentiae quoque subiecta sint: cui ipsum etiam subiacet fatum. Quaedam verò, quae sub prouidentia locata sunt, fati seriem superant. Ea verò sunt, quae primae propinqua diuinitati stabiliter fixa,

fatalis ordinem mobilitatis excedunt. Nam vt orbium circa eundem cardinem ſeſe vertentium, qui eſt intimus, ad ſimplicitatem medietatis accedit, ceterorumq. extra locatorum veluti cardo quidam, circa quẽ verſentur, exiſtit: extimus verò maiore ambitu rotatus, quanto à puncti media indiuiduitate diſcedit, tanto amplioribus ſpatiis explicatur: ſi quid verò illi ſe medio connectat & ſociet, in ſimplicitatem cogitur, diffundique, ac diffluere ceſſat. Simili ratione, quod longiùs à prima mente diſcedit, maioribus fati nexibus implicatur, ac tantò aliquid fato liberum eſt, quantò illum rerum cardinẽ viciniùs petit. Quòd ſi ſupernae mentis haeſerit firmitati, motu carens, fati quoque ſupergreditur neceſſitatem. Igitur vti eſt ad intellectum ratiocinatio, ad id quod eſt, id quod gignitur, ad aeternitatem tempus, ad puncti medium circulus: ita eſt fati ſeries mobilis ad prouidentiae ſtabilem ſimplicitatem. Ea ſeries caelum ac ſidera mouet, elementa in ſe inuicem temperat, & alterna commutatione transformat. Eadem naſcentia, occidentiaq. omnia per ſimiles fetuum, ſeminumque renouat progreſſus. Haec actus etiam, fortunaſque

hominum

hominum indissolubili caussarum connexione constringit: quae cùm ab immobilis prouidentiae proficiscantur exordiis, ipsas quoque immutabiles necesse est esse. Ita enim res optimè *reguntur, si manens in diuina mente simplicitas, indeclinabilem caussarum ordinem promat: hic verò ordo res mutabiles, & alioqui temere fluituras propria incommutabilitate coërceat. Quo fit, vt tametsi vobis hunc ordinem minimè considerare valentibus, confusa omnia perturbatáque videantur, nihilo minùs tamen suus modus ad bonum dirigens cuncta disponat. Nihil est enim quod mali caussa *nec ab ipsis quidem improbis fiat: quos, vt vberrimè demonstratum est, bonū quaerentes prauus error auertit, ne dum ordo de summi boni cardine proficiscens, à suo quemquam deflectat exordio. Quae verò, inquies, potest vlla iniquior esse confusio, quàm vt bonis tum aduersa, tum prospera, malis etiam tum optata, tum odiosa contingant? Num igitur ea mentis integritate homines degunt, vt quos probos improbósue censuerint, eos quoq., vti existimāt, esse necesse sit? Atqui in hoc hominum iudicia depugnant, & quos alij praemio, alij

*geruntur.

*ne v.

ſupplicio dignos arbitrantur. Sed concedamus, vt aliquis poſſit bonos, maloſue diſcernere. Num igitur poterit intueri illā intimam temperiē, veluti in corporibus dici ſolet, animorū? Non enim diſſimile eſt miraculū neſcienti, cur ſanis corporibus, his quidem dulcia, illis verò amara conueniant. Cur aegri etiam quidā lenibus, quidā verò acribus adiuuātur. At hoc medicus, qui ſanitatis ipſius, atq. aegritudinis modū temperamentumq́ue dignoſcit, minimè miratur. Quid verò animorum aliud ſalus videtur eſſe, quàm probitas? quid aegritudo, quàm vitia? Quis autem alius vel ſeruator bonorum, vel malorum depulſor, quàm rector, ac medicator mentiū deus? Qui, cùm ex alta prouidentiae ſpecula reſpicit, quid vnicuiq. conueniat, agnoſcit, & quod conuenire nouit, accōmodat. Hinc iam fit illud fatalis ordinis inſigne miraculum, cùm à ſciente geritur, quod ſtupeant ignorantes. Nam vt pauca, quae ratio valet humana, de diuina profunditate perſtringam, de hoc, quem tu iuſtiſſimum, & aequi ſeruantiſſimum putas, omnia ſcienti prouidentiae diuerſum videtur. Et victricem quidem cauſſam diis, victam verò Catoni placuiſſe familiaris

miliaris noster Lucanus admonuit. Hîc igitur quidquid citra spem videas geri, rebus quidem rectus ordo est: opinioni verò tuae peruersa confusio. Sed sit aliquis ita bene moratus, vt de eo diuinũ iudiciũ pariter, humanumq́ue consentiat: sed est animi viribus infirmus: cui si quid eueniat aduersi, desinet colere forsitan innocentiam, per quam non potuit retinere fortunam. Parcit itaq. sapiens dispensatio ei, quẽ deteriorem facere possit aduersitas, ne cui nõ conuenit laborare, patiatur. Est alius cunctis virtutibus absolutus, sanctusq́.; ac deo proximus: hunc contingi quibuslibet aduersis nefas prouidentia iudicat, adeò, vt ne corporeis quidẽ morbis agitari sinat. Nam vt quidam me quoq. excellentior ait, *Ἀνδρὸς ἱεροῦ σῶμα δυνάμεις οἰκοδομοῦσι.* Fit autem saepè, vti bonis summa rerum * gerenda deferatur, vt ** regẽda v.* exuberãs retundatur improbitas. Aliis mista quaedam pro animorũ qualitate distribuit: quosdam remordet, ne longa felicitate luxurient: alios duris agitari * sinit, vt virtutes animi patientiae vsu, atque exercitatione confirment. ** permittit,* Alij plus aequo metuunt, quod ferre possunt: alij plus aequo despiciunt, quod ferre nõ possunt: hos, in experi-

mentum

mentum sui, tristibus ducit. Nõnulli venerandum saeculi nomẽ gloriosae pretio mortis emerunt. Quidã suppliciis inexpugnabiles exemplũ ceteris praetulerunt; inuictam malis esse virtutem: quae quàm rectè atq; dispositè, & ex eorum bono, quibus accidere videntur, fiant, nulla dubitatio est. Nam illud quoque, quod improbis nunc tristia, nunc optata proueniunt, ex eisdem ducitur caussis. Ac de tristibus quidem nemo miratur, quòd eos malè meritos omnes existimant: quorum quidem supplicia, tum ceteros ab sceleribus deterrent, tum ipsos, quibus inuehuntur, emendant: laeta verò magnum bonis argumentum loquuntur, quid de huiusmodi felicitate debeant iudicare, quam famulari saepè improbis cernant. In qua re illud etiam dispensari credo, quòd est forsitan alicuius tam praeceps atque importuna natura, vt eũ in scelera potiùs exacerbare possit rei familiaris inopia: huius morbo prouidentia collatae pecuniae remedio medetur. Hic foedatam probris conscientiam spectans, & secum fortunã suam comparans, forsitan pertimescit, ne rei, cuius iucundus vsus est, sit tristis amissio. Mutabit igitur mores, ac dum fortunã metuit amit-

amittere, nequitiam derelinquit. Alios in cladem merità praecipitauit indignè aucta felicitas. Quibusdam permissum puniendi ius, vt exercitij bonis, & malis esset caussa supplicij. Nam vt probis atque improbis nullum foedus est, ita ipsi inter se improbi nequeunt conuenire. Quid ni? cũ à semetipsis discerpentibus conscientiã vitiis quisq. dissentiant, faciantq́. saepè, quae cùm gesserint, non fuisse gerenda decernant? Ex quo saepè summa illa prouidentia protulit insigne miraculũ; vt malos mali bonos facerent. Nam dũ iniqua sibi à pessimis quidam perpeti videntur, noxiorum odio flagrantes ad virtutis frugem rediere, dum se eis dissimiles student esse, quos oderant. Sola est enim diuina vis, cui mala quoque bona sint, cùm eis competenter vtendo, alicuius boni elicit effectum. Ordo enim quidam cuncta complectitur, vt quod ab assignata ordinis ratione discesserit, hoc idem licet in alium, tamen in ordinem relabatur, ne quid in regno prouidentiae liceat temeritati. Ἀργαλέον δ' ἐμὲ ταῦτα θεὸν ὡς πάντ' ἀγορεύειν: neque enim fas est homini cunctas diuini operis machinas vel ingenio comprehendere, vel explicare sermone. Hoc

tantùm

tantùm prospexisse sufficiat, quòd naturarum omniũ proditor deus idem ad bonum dirigens cuncta disponat: dumque ea quae protulit, in sui similitudinem retinere festinat, malum omne de reipublicae suae terminis per fatalis seriẽ necessitatis eliminat. Quo fit, vt quae in terris abundare creduntur, si disponentem prouidentiam spectes, nihil vsquam mali esse perpendas. Sed video iam dudum te & pondere quaestionis oneratum, & rationis prolixitate fatigatum, aliquam carminis exspectare dulcedinem. Accipe igitur haustũ, quo refectus, firmior in vlteriora contendas.

MET. VI.

SI VIS celsi iura tonantis
Pura sollers cernere mente,
Adspice summi culmina caeli.
Illic iusto foedere rerum
Veterem seruant sidera pacem.
Non Sol rutilo concitus igne
Gelidum Phoebes impedit axem.
Nec quae summo vertice mundi
Flectit rapidos Vrsa meatus,
Numquam occiduo lota profundo,
Cetera cernens sidera mergi,
Cupit Oceano tingere flammas.

Semper

Semper vicibus temporis aequis
Vesper seras nuntiat vmbras,
Reuehitque diem Lucifer almum.
*Sic * aeternos reficit cursus* * alternos.
Alternus amor: sic astrigeris
Bellum discors exsulat oris.
Haec concordia temperat aequis
Elementa modis, vt pugnantia
Vicibus cedant humida siccis,
Iungántque fidem frigora flamis,
Pendulus ignis surgat in altum,
Terraéque graues pondere sidant.
Hisdem caussis vere tepenti
Spirat florifer annus odores,
AEstas Cererem feruida siccat,
Remeat pomis grauis autumnus,
Hiemem defluus irrigat imber.
Haec temperies alit, ac profert
Quidquid vitam spirat in orbe:
Eadem rapiens condit, & aufert,
Obitu mergens orta supremo.
Sedet intereà conditor altus,
Rerúmque regens flectit habenas,
Rex & dominus, fons & origo,
Lex & sapiens arbiter aequi,
Et quae motu concitat ire,
Sistit retrahens, ac vaga firmat.

Nam

Nam nisi rectos reuocans itus,
Flexos iterum cogat in orbes,
Quae nunc stabilis continet ordo;
Dissepta suo fonte fatiscant.
Hic est cunctis communis amor,
Repetúntque boni fine teneri:
Quia non aliter durare queant,
Nisi conuerso rursus amore
Refluant caussae, quae dedit esse.

PROSA VII.

IAM'ne igitur vides, quid haec omnia, quae diximus, consequatur? Quidnam? inquam. Omnem, inquit, bonam prorsus esse fortunam. Et quî, inquam, fieri potest? Attende, inquit, cùm omnis fortuna vel iucunda, vel aspera, tum remunerandi, exercendíue bonos, tum puniendi, corrigendiq́. improbos caussa deferatur, patet quòd omnis bona est, quam vel iustam constat esse, vel vtilem. Nimis quidem, inquam, vera ratio: & si quam paullo antè docuisti prouidentiam, fatúmue considerem, firmis viribus est nixa sententia. Sed * eá, si placet, inter eas quas inopinabiles paullo antè posuisti, numeremus. * Quid? inquit: Quia id hominum sermo cōmunis vsurpat, & quidem

*eandem,
* Qui? v.

dem crebrò, quorundam malam esse fortunam. Vísne igitur, inquit, paullisper vulgi sermonibus accedamus, ne nimium velut ab humanitatis vsu recessisse videamur? Vt placet, inquam. Nónne igitur bonum censes esse, quod prodest? Ita est, inquam. Quae verò aut exercet, aut corrigit, prodest? Fateor, inquam. Bona igitur? Quid ni? Sed haec eorũ est, qui vel in virtute positi, contra aspera bellum gerunt, vel à vitiis declinantes, virtutis iter arripiunt. Negare, inquam, nequeo. Quid verò iucunda, quae in praemiũ tribuitur bonis, num vulgus malam esse decernit? Nequaquam: verùm vti est, ita quoque esse optimam censet. Quid reliqua, quae cùm sit aspera, & iusto supplicio malos coërceat, num bonam populus putat? Immo omnium, inquam, quae excogitari possunt, iudicat esse miserrimã. Vide igitur ne opinionẽ populi sequentes quiddam valde inopinabile cõfecerimus? Quid? inquam. Ex his enim, ait, quae cõcessa sunt, euenit eorum quidem, qui sunt vel in possessione, vel in prouectu, vel in adeptionẽ virtutis, omnem, quaecumq. sit, bonam, in improbitate verò manentibus, pessimã esse fortunam. Hoc, inquam, verum est, tametsi

nemo audeat confiteri. Quare, inquit, ita vir sapiens molestè ferre non debet, quoties in fortunae certamen adducitur: vt virum fortem non decet indignari, quoties increpuit bellicus tumultus. Vtrique enim, huic quidem gloriae propagandae, illi verò confirmandae sapientiae difficultas ipsa, materia est. Ex quo etiam virtus vocatur, quòd suis viribus nitens non superetur aduersis. Neq. enim vos in prouectu positi virtutis, diffluere deliciis, & emarcescere voluptate venistis: sed procliũ cum omni fortuna nimis acre conseritis. ne vos aut tristis opprimat, aut iucũda corrumpat, firmis medium viribus occupate. Quidquid autem infra subsistit, aut vltra progreditur, habet contemtum felicitatis, non habet praemium laboris. In vestra est enim sitũ manu, qualem vobis fortunam formare malitis. Omnis enim, quae videtur aspera, aut exercet, aut corrigit, aut punit.

MET. VII.

BELLA *bis quinis operatus annis*
Vltor Atrides, Phrygiae ruinis
Fratris amissos thalamos piauit.
Ille dum Graiae dare vela classi
Optat, & ventos redimit cruore,

Exuit patrem, miserúmque tristis
Foederat gnatae iugulum sacerdos,
Fleuit amissos Ithacus sodales,
Quos ferus, vasto recubans in antro,
Mersit immani Polyphemus aluo.
Sed tamen caeco furibundus ore,
Gaudium maestis lacrymis rependit.
Herculem duri celebrant labores;
Ille Centauros domuit superbos,
Abstulit saeuo spolium leoni,
Fixit & certis volucres sagittis.
Poma cernenti rapuit draconi,
Aureo laeua grauior metallo:
Cerberum traxit triplici catena.
Victor immitem posuisse fertur
Pabulum saeuis dominum quadrigis.
Hydra combusto perijt veneno,
Fronte turbatus Achelous amnis,
Ora demersit pudibunda ripis,
Strauit Antaeum Libycis arenis,
Cacus Euandri satiauit iras,
Quósque pressurus foret altus orbis
Setiger spumis humeros notauit.
Vltimus caelum labor irreflexo
Sustulit collo, pretiúmque rursus
Vltimi caelum meruit laboris.
Ite nunc fortes, vbi celsa magni

Ducit exempli via. cur inertes
Terga nudatis? superata tellus
Sidera donat.

ANICII MANLII SEVERINI BOETHII, DE CONSOLATIONE Philosophiae,

LIBER QVINCTVS.

PROSA I.

DIXERAT, orationisq. cursum ad alia quaedã tractãdi,& expedienda vertebat. Tum ego, recta quidẽ, inquam, exhortatio, tuaq. prorsus auctoritate dignissima. Sed quòd tu dudum de prouidentia quaestionem pluribus aliis implicitam esse dixisti, re experior. Quaero enim an esse aliquid omnino,& quidnam esse casum arbitrere. Tum illa, festino, inquit, debitum promissionis absoluere, viamq. tibi, qua patriam reueharis, aperire. Haec autem & si perutilia cognitu, tamẽ à propositi nostri tramite paullisper auersa sunt: verendũque est, ne deuiis fatigatus, ad emetiendum

rectum

rectum iter sufficére non possis. Ne id, inquam, prorsus vereare. Nã quietis mihi loco fuerit ea, quib⁹ maximè delector, agnoscere. simul cùm omne disputationis tuae latus indubitata fide constiterit, nihil de sequentibus ambigatur. Tum illa, morem, inquit, gerã tibi; simulq́. sic orsa est. Siquidem, inquit, aliquis euentũ temerario motu, nullaque caussarum connexione productum, casum esse definiat, nihil omnino casum esse confirmo, & praeter subiectae rei significationem inanem prorsus vocem esse decerno. Quis enim, coërcente in ordinem cuncta deo, locus esse vllus temeritati reliquus potest? Nam nihil ex nihilo exsistere, vera sententia est: cui nemo vmquam veterum refragatus est: quamquã id illi non de operante principio, sed de materiali subiecto, hoc est, de natura omniũ rationũ, quasi quoddã iecerint fundamentum. At si nullis ex caussis aliquid oriatur, id de nihilo ortum esse videtur. Quòd si hoc fieri nequit, nec casum quidem huiusmodi esse possibile est, qualẽ paullo antè definiuimus. Quid igitur? inquam. Nihílne est, quod vel casus, vel fortuitũ iure appellari queat? An est aliquid, tametsi vulgus lateat, cui vocabula ista con-

ueniant? Aristoteles meus id, inquit, in Physicis & breui, & veri propinqua ratione definiuit. Quonam, inquã, modo? Quoties, ait, aliquid cuiuspiam rei gratia geritur, aliudq́. quibusdã de caussis, quàm, quod intendebatur, obtingit, casus vocatur: vt si quis colẽdi agri caussa fodiens humũ, defossi auri pondus inueniat. Hoc igitur fortuitò quidem creditur accidisse: verùm non de nihilo est. nam proprias caussas habet: quarũ improuisus, inopinatusq́. concursus casum videtur operatus. Nam nisi cultor agri humũ foderet, nisi eo * loco pecuniam suam depositor obruisset, aurũ non esset inuẽtum. Hae sunt igitur fortuiti caussae compendij, quod ex obuiis sibi, & confluentibus caussis, non ex gerentis intentione prouenit. Neq. enim, vel qui aurũ obruit, vel qui agrũ exercuit, vt ea pecunia reperiretur, intendit: sed, vti dixi, quod ille obruit, hunc fodisse conuenit, atq. concurrit. Licet igitur definire casum esse inopinatum, & ex cõfluentibus caussis, in his, quae ob aliquid geruntur, euentum. Concurrere verò, atq. confluere caussas facit ordo ille ineuitabili cõnexione procedẽs, qui de prouidentiae fonte descendens, cuncta suis locis, temporibusq́. disponit.

* loci

MET.

METRVM I.

RVPIS Achaemeniae scopulis, vbi versa sequentum
Pectoribus figit spicula pugna fugax,
Tigris & Euphrates vno se fonte resoluunt,
Et mox abiunctis dissociantur aquis.
Si coëant, cursúmq. iterũ reuocentur in vnũ,
Confluat alterni quod trahit vnda vadi:
Conueniant puppes, & vulsi flumine trunci,
Mistáque fortuitos implicet vnda modos:
Quos tamẽ ipsa vagos terrae decliuia casus,
Gurgitis & lapsi defluus ordo regit.
Sic, quae permissis fluitare videtur habenis,
Fors, patitur frenos, ipsáque lege meat.

PROSA II.

ANIMADVERTO, inquã, idq. vti tu dicis, ita esse cõsentio. Sed in hac haerẽtium sibi serie caussarum, éstne vlla nostri arbitrij libertas, an ipsos quoq. humanorum motus animorum fatalis catena constringit? Est, inquit. Neq. enim fuerit vlla rationalis natura, quin eidem libertas adsit arbitrij. Nam quod ratione vti naturaliter potest, id habet iudicium, quo quodq. discernat per se: igitur fugienda, optandáue dignoscit. Quod verò quis optandũ iudicat esse, petit: refugit verò, quod existimat esse fugiendũ. Quare

quibus inest ratio, ipsis etiam inest volendi, nolendiq́. libertas. Sed hanc non in omnibus aequam esse constituo. Nã supernis, diuinisq́. substantijs & perspicax iudicium, & incorrupta voluntas, & efficax optatorum praesto est potestas. Humanas verò animas liberiores quidem esse necesse est, cùm se in mentis diuinae speculatione conseruant: minùs verò, cùm dilabuntur ad corpora, minusq́. etiam, cùm terrenis artubus colligantur. Extrema verò est seruitus, cùm vitijs deditae rationis propriae possessione ceciderint. Nã vbi oculos à summae luce veritatis ad inferiora, & tenebrosa deiecerint, mox inscitiae nube caligant, perniciosis turbantur affectibus. quibus accedendo, consentiendoq́. quam inuexere sibi, adiuuant seruitutem, & sunt quodam modo propria libertate captiua. Quae tamẽ ille, ab aeterno cuncta prospiciens, prouidentiae cernit intuitus, & suis quaeq́. meritis praedestinata disponit, πάντ' ἐφορᾷ, καὶ πάντ' ἐπακούει.

MET. III.

P V R O clarum lumine Phoebum
Melliflui canit oris Homerus:
Qui tamen intima viscera terrae
Non valet, aut pelagi radiorum

Infir-

Infirma perrumpere luce.
Haud sic magni conditor orbis:
Huic ex alto cuncta tuenti
Nulla terrae mole resistunt;
Non nox atris nubibus obstat;
Vno mentis cernit in ictu
Quae sint, quae fuerint, veniántque.
Quem, quia respicit omnia solus,
Verum possis dicere Solem.

PROSA III.

TVM ego, en, inquam, difficiliori rursus ambiguitate confundor. Quaenam, inquit, ista est? Iam enim, quibus perturbare, coniecto. Nimium, inquã, aduersari, ac repugnare videtur, prænoscere vniuersa Deũ, & esse vllũ libertatis arbitriũ. Nã si cuncta prospicit Deus, neque falli vllo modo potest, euenire necesse est, quod prouidentia futurum esse praeuiderit. Quare si ab aeterno non facta hominũ modò, sed etiã consilia, voluntatesq. praenoscit, nulla erit arbitrij libertas: neq. enim vel factum aliud vllum, vel quælibet exsistere poterit voluntas, nisi quam nescia falli prouidentia diuina praesenserit. Nam si res aliorsum, quàm prouisae sunt, detorqueri valent, nõ iam erit futuri firma praescientia: sed opinio potiùs

incerta: quod de deo nefas credere iudico. Neq. enim illã probo rationẽ, qua se quidã credunt hunc quaestionis nodũ posse dissoluere. Aiunt enim nõ ideo quid esse euenturum, quoniam id prouidentia futurum esse prospexerit: sed è cõtrario potiùs, quoniam quid futurũ est, id diuinã prouidentiã latêre non possit: eoq́. modo necessariũ est, hoc in contrariã relabi partem. Neq. enim necesse est cõtingere, quae prouidentur: sed necesse est, quae futura sunt, prouideri. Quasi vèrò, quae cuiusque rei caussa sit, praescientiáne futurorũ necessitatis, an futurorum necessitas prouidentiae laboretur. At nos illud demonstrare nitamur, quo modo sese habeat ordo caussarũ, necessariũ esse euentũ praescitarum rerum, etiam si praescientia futuris rebus eueniendi necessitatẽ non videatur inferre. Etenim si quispiam sedeat, opinionem quae eum sedere coniectat, veram esse necesse est: at è conuerso rursus, si de quopiam vera sit opinio, quoniam sedet, eum sedere necesse est. In vtroque igitur necessitas inest: in hoc quidem sedendi, at verò in altero veritatis. Sed non iccirco quisque sedet, quoniam vera est opinio: sed haec potiùs vera est, quoniam quempiam sedere

esſit. Ita cùm cauſſa veritatis ex altera
pcedat, ineſt tamẽ cõmunis in vtraq.
ſitas. Similia de prouidẽtia, futuriſq.
s ratiocinari oportet. Nam etiã ſi iccir-
uoniã futura ſunt, prouidentur: nõ ve-
eo, quoniã prouidentur, eueniunt: ni-
minùs tamen à deo vel ventura proui-
, vel prouiſa euenire neceſſe eſt: quod ad
mendam arbitrij libertatem ſolùm ſatis
iam verò quàm praepoſterum eſt, vt ae-
ae praeſcientiae temporaliũ rerũ euen-
cauſſa eſſe dicatur? Quid eſt autem aliud
itrari, ideo deum futura, quoniam ſunt
tura, prouidere, quàm putare quae olim
iderunt, cauſſam ſummae illius eſſe pro-
ẽtiae? Ad haec, ſicuti, cùm quid eſſe ſcio,
pſum eſſe neceſſe eſt: ita cùm quid futu-
n noui, id ipſum futurũ eſſe neceſſe eſt.
: fit igitur, vt euẽtus præſcitae rei nequeat
itari. Poſtremò ſi quid aliquis aliorſum,
q. ſeſe res habet, exiſtimet, id non modò
entia nõ eſt, ſed eſt opinio fallax, à ſcien-
ie veritate longè diuerſa. Quare ſi quid ita
turũ eſt, vt eius certus ac neceſſarius non
: euentus, id euenturum eſſe praeſciri quî
terit? Sicut enim ſcientia ipſa impermiſta
t falſitati: ita id quod ab ea cõcipitur, eſſe
aliter,

aliter, atq. concipitur, nequit. Ea namque caussa est, cur mendacio sciētia careat, quòd se ita rēquamq. habere necesse est, vti eam sese habere scientia comprehendit. Quid igitur? Quonam modo deus haec incerta futura prænoscit? Nā si ineuitabiliter euentura censet, quae etiā non euenire possibile est, fallitur: quod sentire non modò nefas est, sed etiam voce proferre. At si, vti sunt, ita ea futura esse decernit, vt aequè vel fieri ea, vel non fieri posse cognoscat, quae est haec praesciētia, quae nihil certū, nihil stabile comprehendit? Aut quid hoc refert vaticinio illo ridiculo Tiresiae? *Quidquid dicam, aut erit, aut nō?* Quid etiā diuina prouidentia humana opinione praestiterit, si, vti homines, incerta iudicat, quorum est incertus euentus? Quòd si apud illum rerum omniū certissimum fontē nihil incerti esse potest, certus eorum est euentus, quae futura firmiter ille praescierit. Quare nulla est humanis cōsiliis, actionibusq. libertas: quas diuina mens sine falsitatis errore cūcta prospiciens, ad vnū alligat, & constringit euentum. Quo semel recepto, quantus occasus humanarū cōsequatur, liquet. Frustra enim bonis, malisque praemia, poenaeue proponuntur,

untur, quae nullus meruit liber, ac volun-
trius motus animorum. idq. omnium vi-
ebitur iniquissimum, quod nunc aequissi-
mum iudicatur, vel puniri improbos, vel
emunerari probos: quos ad alterutrũ non
ropria mittit voluntas, sed futuri cogit cer-
a necessitas. Nec vitia igitur, nec virtutes
uidquam fuerint, sed omnium meritorum
otiùs mista atq. indiscreta cõfusio. Quo-
que nihil sceleratius excogitari potest, cùm
x prouidentia rerum omnis ordo ducatur,
ihilq. consiliis liceat humanis, fit, vt vitia
uaeq. nostra ad bonorum omnium refe-
antur auctorem. Igitur nec sperãdi aliquid
ec deprecandi vlla ratio est. Quid enim
vel speret quisquam, vel etiam deprecetur,
quando optanda omnia series indeflexa
connectit? Auferetur igitur vnicũ illud in-
ter homines, deumq. cõmercium, sperandi
scilicet, ac deprecandi. Siquidem iustae hu-
militatis pretio inaestimabilem vicem diui-
nae gratiae promeremur: qui solus modus
est, quo cum Deo colloqui homines posse
videantur, illiq. inaccessae luci priùs quoq.
quàm impetrent, ipsa supplicandi ratione
cõiungi: quae si recepta futurorũ necessita-
te, nihil virium habere credantur, quid erit,
quo

quo summo illi rerũ principi cõnecti, atque adhaerere possimus? Quare necesse erit humanũ genus, vti paullo antè cantabas, disseptum, atque disiunctum suo fonte fatiscere.

MET. III.

QVAE *nam discors foedera rerum*
Caussa resoluit? quis tanta deus
Veris statuit bella duobus,
Vt quae carptim singula constent,
Eadem nolint mista iugari?
An nulla est discordia veris,
Semperque sibi certa cohaerent?
Sed mens, caecis obruta membris,
Nequit oppressi luminis igne
Rerum tenues noscere nexus.
Sed cur tanto flagrat amore
Veri tectas reperire notas?
Scitne, quod appetit anxia nosse?
Sed quid nota rescire laborat?
Et si nescit, quid caeca petit?
Quis enim quidquam nescius optet?
Aut quis valeat nescita sequi?
Quóue inueniat, quisue repertam
Queat ignarus noscere formam?
An cùm mentem cerneret altam,
Pariter summam, & singula norat?
Nunc membrorum condita nube,
Non in totum est oblita sui,

Sum-

ummámque tenet singula perdens.
gitur quisquis vera requirit,
Neutro est habitu. nam neque nouit,
Nec penitus tamen omnia nescit:
ed, quam retinens meminit, summam
onsulit, altè visa retractans,
t seruat is queat oblitas
ddere partes.

PROSA IIII.

TVM illa, Vetus, inquit, haec est de proidentia querela, à * M. Tullio, cùm diuiationem distribuit, vehementer agitata, biq. ipsi res diu prorsus, multumque quaeta: sed haud quaquam ab vllo vestrûm hatenus satis diligenter ac firmiter expedita. Cuius caliginis caussa est, quòd humanae atiocinationis motus ad diuinæ praescienae simplicitatē non potest admoueri: quae vllo modo cogitari queat, nihil prorsus elinquetur ambigui: quod ita demum paefacere, atque expedire tentabo, si priùs ea uibus moueris, expediero. Quaero enim, ur illam soluentium rationem minùs effiacem putes: quae, quia praescientiam non sse futuris rebus caussam necessitatis existimat, nihil impediri praescientia arbitrij bertatem putat. Num enim tu aliunde ar-

* Marcóque s.

gumentum

gumentum futurorum necessitatis trahis, nisi quòd ea quae praesciuntur, nō euenire non possunt? Si igitur praenotio nullam futuris rebus adiicit necessitatē, quod tu etiam paullo antè fatebare; quid est, quòd voluntarij exitus rerum ad certum cogātur euentum? Etenim positionis gratia, vt quid consequatur aduertas, statuamus nullam esse praescientiā. Num igitur, quantum ad hoc attinet, quae ex arbitrio eueniunt, ad necessitatē cogūtur? Minimè. Statuamus iterum esse, sed nihil rebus necessitatis iniungere, manebit, vt opinor, eadē voluntatis integra atque absoluta libertas. Sed praescientia, inquies, tametsi futuris euenie̅di necessitas nō est, signū tamē est, necessariò ea esse ventura. Hoc igitur modo, etiam si praecognitio non fuisset, necessarios futurorū exitus esse cōstaret. Omne etenim signū, tantùm quid sit, ostendit, non verò efficit quod designat. Quare demonstrandū priùs est, nihil nō ex necessitate contingere, vt praenotionem signum esse huius necessitatis appareat. Alioquin si haec nulla est, nec illa quidem eius rei signū poterit esse, quae non est. Iam verò probationē firma ratione subnixā constat, non ex signis, neq. petitis extrinsecus argu-

gumentis, sed ex conuenientibus, necessariisq. caussis esse ducendam. Sed qui fieri potest, vt ea nō proueniant, quae futura esse prouidentur? Quasi verò nos ea, quae prouidentia futura esse praenoscit, nō euentura credamus; ac non illud potiùs arbitremur, licet eueniant, nihil tamen vt euenirent, sui natura necessitatis habuisse: quod hinc facilè perpēdas licebit. Plura etenim dū fiunt, subiecta oculis intuemur: vt ea, quæ in quadrigis moderandis, atq. flectēdis facere spectantur aurigae atq. ad hunc modū cetera. Num igitur quidquā illorū ita fieri necessitas vlla compellit? Minimè. Frustra enim esset artis effectus, si omnia coacta mouerentur. Quae igitur cùm fiunt, carēt existēdi necessitate, eadem priùs quàm fiant, sine necessitate futura sunt. Quare sunt quaedā euentura, quorum exitus ab omni necessitate sit absolutus. Nam illud quidē nullum arbitror esse dicturū, quod quae nunc fiunt, priùs quàm fierēt, euētura nō fuerint. Haec igitur etiā praecognita liberos habent euentus. Nam sicut scientia praesentiū nihil his, quae fiunt, ita praesciētia futurorū nihil his, quae vētura sunt, necessitatis importat. Sed hoc, inquis, ipsum dubitatur, an earū rerū,

quae necessarios exitus nō habent, vlla possit esse praenotio. Dissonare etenim videntur: putasq́., si praeuideātur, cōsequi necessitatē: si necessitas desit, minimè praesciri, nihilq́. scientia comprehendi posse, nisi certum. Quòd si quae incerti sunt exitus, ea quasi certa prouidētur, opinionis constat id esse caliginem, non scientiae veritatē. Aliter enim ac sese res habeat, arbitrari, ab integritate scientiae credis esse diuersum. Cuius erroris caussa est, quòd omnia, quae quisque nouit, ex ipsorum tantùm vi, atque natura cognosci existimat quae sciuntur, quod totū contra est. Omne enim quod cognoscitur, non secundū sui vim, sed secundum cognoscentium potiùs comprehēditur facultatem. Nam vt hoc breui liqueat exemplo, eandem corporis rotūditatem aliter visus, aliter tactus agnoscit. Ille eminus manens, totum simul iactis radiis intuetur: hic verò cohaerēs orbi, atq̄. coniunctus, circa ipsum motus ambitum, rotunditatem partibus comprehendit. Ipsum quoq. hominem aliter sensus, aliter imaginatio, aliter ratio, aliter intelligentia contuetur. Sensus enim figuram in subiecta materia constitutam, imaginatio verò solam sine materia iudicat figuram.

figuram. Ratio verò hanc quoque transcendit, speciéq. ipsam, quae singularibus inest, vniuersali consideratione perpendit. Intelligentiae verò celsior oculus exsistit. Supergressa namq. vniuersitatis ambitum, ipsam illam simplicem formam pura mentis acie contuetur. In quo illud maximè considerandum est: nam superior vis comprehendendi amplectitur inferiorem: inferior verò ad superiorem nullo modo consurgit. Neq. enim sensus aliquid extra materiam valet, vel vniuersales species imaginatio contuetur, vel ratio capit simplicem formam: sed intelligentia quasi desuper spectans, concepta forma, quae subsunt, cũcta diiudicat; sed eo modo, quo formam ipsam, quae nulli alij nota esse poterat, comprehendit. Nam & rationis vniuersum, & imaginationis figuram, & materiale sensibile cognoscit, nec ratione vtens, nec imaginatione, nec sensibus, sed illo vno ictu mentis formaliter, vt ita dicam, cuncta prospiciens. Ratio quoq. cùm quid vniuersale respicit, nec imaginatione, nec sensibus vtens, imaginabilia, vel sensibilia comprehẽdit. Haec est enim, quae conceptionis suae vniuersale ita definit: homo est animal bipes rationale. quae cùm

vniuersalis notio sit, tamen imaginabilem, sensibilemq. esse rem nullus ignorat, quod illa non imaginatione, vel sensu, sed rationali conceptione considerat. Imaginatio quoq. tametsi ex sensibus visendi, formandiq. figuras sumsit exordium, sensu tamen absente sensibilia quaeq. collustrat, nõ sensibili, sed imaginaria ratione iudicandi. Vidésne igitur, vt in cognoscendo cuncta, sua potiùs facultate, quàm eorum, quae cognoscuntur, vtantur? Neq. id iniuria: nam cùm omne iudicium iudicatis actus exsistat, necesse est, vt suam quisque operam non ex aliena, sed ex propria potestate perficiat.

MET. IIII.

QVONDAM *porticus attulit*
Obscuros nimium senes,
Qui sensus, & imagines
E corporibus extimis
Credant mentibus imprimi,
Vt quondam celeri stylo
Mos est aequore paginae
Quae nullas habeat notas,
Pressas figere literas.
Sed mens si propriis vigens
Nihil motibus explicat,
Sed tantùm patiens iacet

Notis

Notis subdita corporum,
Cassásque in speculi vicem
Rerum reddit imagines,
Vnde haec sic animis viget
Cernens omnia notio?
Quae vis singula prospicit,
Aut quae cognita diuidit?
Quae diuisa recolligit,
Alternúmque legens iter
Nunc summis caput inserit,
Nunc desidit in infima,
Tum sese referens sibi,
Veris falsa redarguit?
Haec est efficiens magis
Longè caussa potentior,
Quàm quae materiae modò
Impressas patitur notas.
Praecedit tamen excitans,
Ac vires animi mouens,
Viuo in corpore passio.
Cùm vel lux oculos ferit,
Vel vox auribus instrepit,
Tum mentis vigor excitus,
Quas intus species tenet,
Ad motus similes vocans,
Notis applicat exteris,
Introrsúmque reconditis

Formis miſcet imagines.

PROSA V.

QVOD ſi in corporibus ſentiendis, quamuis afficiant inſtrumenta ſenſuum forinſecus obiectae qualitates, animiq́. agentis vigorem paſſio corporis antecedat, quae in ſe actum mentis prouocet, excitetq́. interim quieſcentes intrinſecus formas: ſi in ſentiendis, inquam, corporibus animus non paſſione inſignitur, ſed ex ſua vi ſubiectam corpori iudicat paſſionem, quanto magis ea quae cunctis corporum affectionibus abſoluta ſunt, in diſcernendo non obiecta extrinſecus ſequuntur, ſed actum ſuae mentis expediunt? Hac itaque ratione multiplices cognitiones diuerſis ac differentibus ceſſere ſubſtantiis. Senſus enim ſolus cunctis aliis cognitionibus deſtitutus, immobilibus animantibus ceſſit: quales ſunt conchae maris, quaeq́. alia ſaxis haerentia nutriuntur. Imaginatio verò mobilibus belluis, quibus iam ineſſe fugiendi, appetendíue aliquis videtur affectus. Ratio verò humani tantùm generis eſt, ſicuti intelligentia ſola diuini: quo fit, vt ea notitia ceteris praeſtet quae ſuapte natura non modò proprium, ſed ceterarum quoq. notitiarum ſubiecta cognoſcit.

ſcit. Quid igitur, ſi ratiocinationi ſenſus, imaginatioque refragentur, nihil eſſe illud vniuerſale dicentes, quod ſeſe intueri ratio putet? Quod enim ſenſibile, vel imaginabile eſt, id vniuerſum eſſe non poſſe. Aut igitur rationis verũ eſſe iudicium, nec quidquam eſſe ſenſibile: aut quoniã ſibi notum ſit plura ſenſibus, & imaginationi eſſe ſubiecta, inanem conceptionem eſſe rationis, quae quòd ſenſibile ſit, ac ſingulare quaſi quoddam vniuerſale conſideret. Ad haec, ſi ratio contrà reſpondeat, ſe quidem & quod ſenſibile, & quod imaginabile ſit in vniuerſitatis ratione conſpicere; illa verò ad vniuerſitatis cognitionem adſpirare non poſſe: quoniam eorum notio corporales figuras non poſſit excedere. De rerum verò cognitione, firmiori potiùs, perfectioriq. iudicio eſſe credendum. In huiuſmodi igitur lite nos, quibus tam ratiocinandi, quàm imaginandi etiam, ſentiendique vis ineſt, nónne rationis potiùs cauſſam probaremus? Simile eſt, quod humana ratio diuinam intelligentiam futura, niſi vt ipſa cognoſcit, non putat intueri. Nam ita diſſeris, ſi qua certos, ac neceſſarios habere non videantur euentus, ea certò euentura praeſciri nequeunt.

Harum igitur rerum nulla est praescientia, quam si etiã in his esse credamus, nihil erit, quod non ex necessitate proueniat. Si igitur, vti rationis participes sumus, ita diuinæ iudiciũ mentis habere possemus, sicut imaginationem, sensumq̃. rationi cedere oportere iudicauimus, sic diuinae sese menti humanam summittere rationem iustissimum censeremus. Quare in illius summae intelligentiae cacumen, si possumus, erigamur; illic enim ratio videbit, quod in se non potest intueri. id autem est, quonam modo etiam quae certos exitus non habent, certa tamen videat, ac definita praenotio: neq. id sit opinio, sed summae potius scientiae nullis terminis inclusa simplicitas.

M. E T. V.

QVAM *variis terras animalia permeãt figuris!*

Namq. alia extẽto sunt corpore, puluereq̃. verrũt,
Continuumq̃. trahunt vi pectoris incitata sulcum.
Sunt quibus alarũ leuitas vaga, verberetq̃. vẽtos,
Et liquido longi spatia aetheris enatet volatu.
Haec pressisse solo vestigia greßibusq̃ gaudent,
Vel viridis campos transmittere, vel subire siluas.
Quae variis videas licet omnia discrepare formis,
Prona tamẽ facies hebetes valet ingrauare sensus.

Vnica

t gens hominum celsum leuat altiùs cacumen,
ue leuis recto stat corpore, despicitq́. terras.
,nisi terrenus malè desipis, admonet figura,
recto caelũ vultu petis, exerisq́. frontem,
blime feras animũ quoque, ne grauata pessum
rior sidat mens corpore celsiùs leuato.

PROSA VI.

QVONIAM igitur, vti paullo antè nstratum est, omne quod scitur, non ex , sed ex comprehendentium natura co- scitur, intueamur nunc, quantũ fas est, s sit diuinae substantiae status, vt quae tiã scientia eius sit, possimus agnoscere. um igitur aeternũ esse, cunctorũ ratio- degentium cõmune iudiciũ est. Quid sit tur aeternitas, consideremus. Haec enim bis naturam pariter diuinã, scientiamq́. tefecerit. AEternitas igitur est, intermi- bilis vitae tota simul & perfecta posses- :quod ex collatione temporalium clariùs uet. Nam quidquid viuit in tempore, id aesens à praeteritis in futura procedit: ni- lq́. est in tempore constitutum, quod to- i vitae suae spatiũ pariter possit amplecti. ed crastinũ quidẽ non dũ apprehendit: he- ernũ verò iã perdidit. In hodierna quoq. ita nõ amplius viuitis, quàm in illo mobi-

li, transitorioq. momẽto. Quod igitur temporis patitur conditionem, licet illud, sicut de mundo censuit Aristoteles, nec coeperit vmquam esse, nec desinat, vitaque eius cum temporis infinitate tendatur, non dũ tamen tale est, vt aeternum esse iure credatur. Non enim totũ simul, infinitae licet vitae spatiũ comprehendit, atq. complectitur: sed futura non dum transacta iam nõ habet. Quod igitur interminabilis vitae plenitudinẽ totã pariter comprehendit, ac possidet, cui neque futuri quidquam absit, nec praeteriti fluxerit, id aeternum esse iure perhibetur: idque necesse est, & sui cõpos praesens sibi semper assistere, & infinitatẽ mobilis temporis habere praesentẽ. Vnde non rectè quidam, qui cùm audiunt visum Platoni, mundum hunc nec habuisse initiũ tẽporis, nec habiturum esse defectum, hoc modo conditori conditum mundũ fieri coaeternum, putant. Aliud est enim, per interminabilẽ duci vitã, quod mundo Plato tribuit: aliud interminabilis vitae totã pariter complexã esse praesentiã, quod diuinæ mentis propriũ esse manifestũ est. Neq. deus conditis rebus antiquior videri debet tẽporis quantitate, sed simplicis potiùs proprietate naturae. Hũc enim vitae

immo-

ıbilis praesentariũ statũ, infinitus ille
ɔralium rerum motus imitatur, cumq́.
ngere, atq. aequare non possit, ex im-
itate deficit immotũ, & ex simplicita-
ꞔsentiae decrescit in infinitã futuri, ac
·riti quantitatẽ; &, cũ totã pariter vitæ
ılenitudinem nequeat possidere, hoc
uòd aliquo modo numquam esse de-
llud, quod implere atque exprimere
ɔtest, aliquatenus videtur aemulari,
ıs se ad qualẽcumq. praesentiã huius
, volucrisq́. momenti: quae, quoniam
is illius praesentiæ quãdã gestet ima-
ı, quibuscumq. contigerit, id praestat,
videantur. Quoniã verò manere nõ
, infinitũ temporis iter arripuit: eoq́.
factũ est, vt cõtinuaret eundo vitam,
plenitudinẽ complecti nõ valuit per-
ıdo. Itaq. si digna rebus nomina ve-
imponere, Platonẽ sequentes, deum
aeternũ, mundum verò dicamus esse
:uũ. Quoniã igitur omne iudiciũ se-
sui naturam, quae sibi subiecta sunt,
ıendit: est autẽ deo semper aeternus,
ꞔsentarius status: scientia quoq. eius,
temporis supergressa motionẽ, in suæ
simplicitate praesentiae, infinitaque
praeter-

praeteriti, ac futuri spatia complectens, omnia, quasi iam gerantur, in sua simplici cognitione cōsiderat. Itaq. si praescientiā pensare velis, qua cūcta dignoscit, nō esse praescientiā quasi futuri, sed scientiā numquam deficiētis instātiae rectiùs aestimabis. Vnde non praeuidentia, sed prouidētia potiùs dicitur, quòd porrò ab rebus infimis constituta, quasi ab excelso rerum cacumine cuncta prospiciat. Quid igitur postulas, vt necessaria fiant, quae diuino lumine lustrētur, cùm ne homines quidem necessaria faciant esse, quae videāt? Nū enim quae praesentia cernis, aliquam eis necessitatē tuus addit intuitus? Minimè. Atqui si est diuini humaniq. praesentis digna collatio, vti vos vestro hoc temporario praesenti quaedā videtis, ita ille omnia suo cernit aeterno. Quare haec diuina praenotio naturā rerū, proprietatēq. non mutat, taliaque apud se praesentia spectat, qualia in tempore olim futura prouenient: nec rerū iudicia confundit, vnoq. suae mentis intuitu tā necessariò, quàm non necessariò ventura dignoscit. Sicuti vos cùm pariter ambulare in terra hominem, & oriri in caelo Solem videtis, quamquam simul vtrumque conspectum, tamē discernitis, &
hoc

untarium, illud esse necessarium iu-
Ita igitur cuncta despiciens diuinus
s, qualitatē rerū minimè perturbat,
: quidē praesentiū, ad conditionē ve-
poris futurarū. Quo fit, vt haec nō sit
, sed veritate potiùs nixa cognitio,
:titurū quid esse cognoscit, quod idē
li necessitate carere nō nesciat. Heic
, quod euenturū Deus videt, id non
e nō posse: quod autē non potest non
:, id ex necessitate cōtingere, neq. ad
men necessitatis adstringas: Fatebor
n rem solidissimae veritatis, sed cui
]uis nisi diuini speculator accesserit.
ndebo namq. idem futurum, cùm ad
: notionē refertur, necessarium: cùm
ı sua natura perpenditur, liberū pror-
]. absolutū videri. Duae sunt etenim
itates; simplex vna, veluti φ necesse
mnes homines esse mortales; altera
ionis, vt si aliquē ambulare scias, eum
are necesse est. Quod enim quisque
, id esse aliter, ac notū est, nequit. Sed
onditio minimè secū illā simplicem
. Hanc enim necessitatem nō propria
ıatura, sed conditionis adiectio. Nulla
necessitas cogit incedere voluntariè
gra-

gradientem, quamuis eum tamen, cùm graditur, incedere necessarium sit. Eodē igitur modo, si quid prouidentia praesens videt, id esse necesse est, tametsi nullā habeat naturae necessitatem. Atqui deus ea futura, quae ex arbitrij libertate proueniūt, praesentia contuetur. Haec igitur ad intuitum relata diuinum, necessaria fiunt per cōditionem diuinae notionis: per se verò considerata, ab absoluta naturae suae libertate nō * desinunt. Fiunt igitur proculdubio cūcta, quae futura deus esse praenoscit, sed eorum quaedam de libero proficiscūtur arbitrio: quae quamuis eueniant exsistendo, tamen propriam naturam non amittunt: quia priùs, quàm fierent, etiā non euenire potuissent. Quid igitur refert non esse necessaria, cùm propter diuinae scientiae conditionē modis omnibus, necessitatis instar, eueniant? Hoc scilicet, quòd ea quae paullo antè proposui, Sol oriēs, & gradiēs homo, quae dū fiūt, nō fieri non possunt: eorū tamen vnum priùs quoq. quàm fieret, necesse erat exsistere: alterum verò minimè. Ita etiā quae praesentia deus habet, procul dubio exsistūt: sed eorum hoc quidem de rerū necessitate descendit: illud verò de potestate facientium. Haud igitur iniuria

* deficiūt.

ia diximus, haec, si ad diuinā notitiam
antur, necessaria; si per se consideren-
ecessitatis esse nexibus absoluta. sicuti
e quod sensibus patet, si ad rationem
as, vniuersale est: si ad seipsum respi-
ingulare. Sed si in mea, inquies, pote-
situm est mutare propositum, euacua-
ouidentiam, cùm, quae illa praenoscit,
mutauero. Respondebo, Propositum
idem tuū posse deflectere, sed quoniā
te posse, & an facias, quóue conuertas,
ens prouidentiae veritas intuetur, di-
te praescientiam nō posse vitare; sicuti
entis oculi effugere nō possis intuitū,
uis te in varias actiones libera volun-
conuerteris. Quid igitur inquies? Ex * conuertas.
ie dispositione scientia diuina muta-
, vt cùm ego nunc hoc, nunc illud ve-
illa quoq. noscendi vices alternare vi-
r? Minimè. Omne namq. futurū diui-
raecurrit intuitus, & ad praesentiā pro-
cognationis retorquet, ac reuocat: nec
iat, vt tu existimas, nūc hoc, nunc illud
ioscendi * vices: sed vno ictu mutatio vices: v. r.
ias manens praeuenit, atq. complecti-
Quam comprehendendi omnia, visen-
raesentiam, non ex futurarū prouētu
rerum,

rerum, sed ex propria deus simplicitate sortitus est. Ex quo illud quoque * resoluitur, quod paullo antè posuisti, indignum esse, si scientiae dei caussam futura nostra praestare dicantur. Haec enim scientiae vis praesentaria notione cuncta complectens, rebus omnibus modum ipsa cõstituit, nihil verò posterioribus debet. Quae cùm ita sint, manet intemerata mortalibus arbitrij libertas. Nec iniquae leges solutis omni necessitate voluntatibus, praemia, poenasque proponunt. Manet etiam spectator desuper cunctorum praescius deus, visionisq. eius praesens semper aeternitas cum nostrorum actuum futura qualitate cõcurrit, bonis praemia, malis supplicia dispensans. Nec frustra sunt in deo positae spes, precesq.; quae cùm rectae sint, inefficaces esse non possunt. Auersamini igitur vitia, colite virtutes, ad rectas spes animum subleuate, humiles preces in excelsa porrigite. Magna vobis est, si dissimulare non vultis, necessitas * indicta probitatis, cùm ante oculos agitis iudicis cuncta cernentis.

*solvitur.

* indictae

FINIS.

THEODORI PVLMANNI CRANEBVRGII, DE METRIS BOETHIANIS, LIBELLVS.

Genera metrorum, quibus in libris de onsolatione philosophiae vsus est Boëius, sunt sex & viginti.

Metrum primum, Dicolon distrophon: nstat enim heroico, & pentametro: quo vtitur.

LIB. I. MET. I.

rmina qui quondam studio florente peregi,
Flebilis heu, maestos cogor inire modos.

Et lib. V. Met. I.

is Achameniae scopulis, vbi versa sequētū
Pectoribus figit spicula pugna fugax.

-∪∪ -∪∪-∪∪ -∪∪-∪∪ --
-∪∪ -- -∪∪ -∪∪ -

Monocolon. Versus est dactylicus nanius tetrameter hypercatalectus: constat caesura semiquinaria heroica, ylo, & spondeo, siue trochaeo: quo se-vtitur.

LIB. I. MET. II.

quàm praecipiti mersa profundo.

-∪∪ -- -∪∪ --

I I I. Dicolon distrophon. Primus quisque versus est dactylicus. Secundus Alcmanius dactylicus, tetrameter, acatalectus, qui quatuor dactylis componitur: interdum tamen, praeterquam in quarta regione, spondeum admittit. Vtitur hoc metro semel.

LIB. I. MET. I I I.

Tunc me discussae liquerunt nocte tenebrae,
Luminibúsq; prior rediit vigor.

-- -- -- -- -UU --

-UU -UU -UU -UU

I I I I. Monocolon. Versus est dactylicus Phalaecius pentameter hendecasyllabus, constans spondeo, dactylo, & tribus trochaeis: quo bis vtitur.

LIB. I. MET. I I I I.

Quisquis composito serenus aeuo.

-- -UU -U -U --

Et lib. I I I. Met. X.

Huc omnes pariter venite capti.

-- -UU -U -U --

Hic verò in prima regione non numquam pro spondeo trochaeum inuenies.

V. Monocolon. Versus est anapaesticus Pindaricus dimeter acatalectus, constans anapaesto: recipit tamen spondeū & dactylum,

non numquam proceleumaticũ, ſed rarius. Vtitur hoc carminis genere quinquies.

L I B. I. M E T. V.

O ſtelliferi conditor orbis!

L I B. I I I. M E T. I I.

Quantas rerum flectat habenas.

L I B. I I I I. M E T. V I.

ſi vis celſi iura tonantis.

L I B. V. M E T. I I.

'uro clarum lumine Phoebum.

Et libr. v. Met. I I I.

)uaenam diſcors foedera rerum?

\- - - - - - - ∪∪ - ∪

Hoc Adonio finiuit.

I. Monocolon. Verſus eſt Glyconius oriambicus trimeter acatalectus. Con-t ſpondeo, choriambo, & Pyrrhichio: o quinquies vtitur.

L I B. I. M E T. V I.

:m Phoebi radiis graue.

L I B. I I. M E T. V I I I.

ıòd mundus ſtabili fide.

L I B. I I I. M E T. X I I.

ix qui potuit boni.

L I B. I I I I. M E T. I I I.

a Neritij ducis.

:ùm in hoc carmine primus quiſque

M 2 pes

pes ferè trochaeus est, excepto vltimo versu: in quo non nulli tamen, *vlcere*, legunt.

Et lib. V. Met. IIII.

Quondam porticus attulit.

– – –∪∪– ∪∪

VII. Monocolon. Versus est dactylicus Adonius dimeter catalecticus, constans dactylo, & spondeo, siue trochaeo. Semel hoc vtitur.

LIB. I. MET. VII.

Nubibus atris.

–∪∪ – –

VIII. Monocolon. Versus est iambicus Hipponacteus trimeter acatalectus, qui scazon appellatur, quòd in sexta regione spondeum, vel trochaeum habeat. Recipit imparibus locis iambum, tribrachyn, spondeum, dactylum, & anapaestum: paribus iambum, & tribrachyn: apud comicos frequenter & anapaestum. Bis hoc vtitur.

LIB. II. MET. I.

Haec cùm superba verterit vices dextra.

– – ∪– – – ∪– ∪– – –

Et lib. III. MET. XI.

Quisquis profunda mente vestigat verum.

– – ∪– – – ∪– – – – –

IX. Dicolon distrophon. Primus quisque versus

ersus est Asclepiadeus choriambicus tetra-
ıeter acatalectus, constans spondeo, duo-
us choriambis, & Pyrrhichio.
ecundus est dactylicus Pherecratius tri-
ıeter acatalectus, constans spondeo, vel a-
apaesto, dactylo, & spondeo. Hoc metro
:mel vtitur.

LIB. II. MET. II.

: quantas rapidis flatibus incitus
ıntus versat arenas.

-- -UU- -UU- UU

-- -UU --

Dicolon distrophon. Primus quisque
rsus est dactylicus Sapphicus pentameter
ıtalectus, constans trochaeo, spondeo, da-
/lo, & duobus trochaeis. Secundus est
yconius: cuius suprà v I. carminis gene-
meminimus. Hoc metro semel vtitur.

LIB. II. MET. III.

:m polo Phoebus roseis quadrigis
cem spargere coeperit.

-U -- -UU -U --

-- -UU- UU

. Dicolon distrophon. Primus quisque
sus est iambicus Anacreontius dimeter
alecticus, constans tribus pedibus &
aba. Primo enim loco habet iambum

vel spondeum, secũdo iambum, tertio iambum vel spondeum. Secundus, Pherecratius: de quo IX. carminis genere diximus. Hoc metro semel vtitur.

LIB. II. MET. IIII.

Quisquis volet perennem
Cautus ponere sedem.

-- ◡- ◡- ◡

-- -◡◡ --

XII. Monocolon. Versus est anapaesticus Partheniacus dimeter catalecticus. In prima, & secunda regione anapaestũ, vel spondeum recipit, tertia solùm anapaestũ; posteà superest syllaba. Hoc carminis genere bis vtitur.

LIB. II. MET. V.

Felix nimiùm prior aetas.

Et lib. III. Met. V.

Qui se volet esse potentem.

-- ◡◡- ◡◡- -

XIII. Monocolon. Versus est dactylicus Sapphicus pentameter acatalectus: de quo paullo antè X. carminis genere memorauimus. Hoc carmine bis vtitur.

LIB. II. MET. VI.

Nouimus quantas dederit ruinas.

Et lib. IIII. MET. VII.

Bella

Bella bis quinis operatus annis.
Hoc Adonio terminauit.

- ∪ - - - ∪ ∪ - ∪ - -
- ∪ ∪ - ∪

XIIII. Dicolon distrophon. Primus quisque versus est iambicus Archilochius senarius acatalectus, imparibus locis recipiens interdum anapaestum, in fine Pyrrhichium, vel spondeū. Secundus est iābicus Archilochius dimeter acatalectus. Hoc metro semel vtitur. LIB. II. MET. VII.

Quicumque solam mente praecipiti petit
Summúmque credit gloriam.

- - ∪ - - - ∪ - ∪ ∪ - ∪ ∪
- - ∪ - - - ∪ ∪

XV. Monocolon. Versus est dactylicus Ithyphallicus tetrameter acatalectus, constans tribus dactylis, & Pyrrhichio: quo semel vtitur. LIB. XII. MET. I.

Qui serere ingenuum volet agrum.

- ∪ ∪ - ∪ ∪ - ∪ ∪ ∪ ∪

XVI. Dicolon distrophon. Primus quisque versus est iambicus senarius acatalectus: de quo XIII. carminis genere diximus. Secundus est elegiacus pentameter. Hoc metro semel vtitur.

LIB. III. MET. III.

Quamuis fluente diues auri gurgite,
Non expleturas cogat auarus opes.

– – ∪ – ∪ – ∪ – – ∪ ∪ – – ∪ –
– – – – – – ∪ ∪ – ∪ ∪ – ∪ ∪ –

XVII. Dicolon distrophon. Primus quisque versus est dactylicus Phalaecius pentameter hendecasyllabus. Hic iambum pro spondeo in prima sede positum reperies. Secundus Archilochius, vel, vt aliis placet, Alcmanius tetrameter acatalectus, constans duobus dactylis, & totidem trochaeis: quo metro semel vtitur.

LIB. III. MET. IIII.

Quamuis se Tyrio superbus ostro
Comeret, & niueis lapillis.

– – – ∪ ∪ – ∪ – ∪ – –
– ∪ ∪ – ∪ ∪ – ∪ – –

XVIII. Dicolon distrophon. Primus quisque versus est dactylicus Alcmanius trimeter hypercatalectus; constans tribus pedibus heroici versus, & syllaba: ita tamen, vt non sit ex meris spondeis. Secundus est Pherecratius: de quo suprà IX. carminis genere memorauimus. Hoc metro semel vtitur.

LIB. III. MET. VI.

Omne hominum genus in terris,

Simili

Simili surget ab ortu.

◡ ◡ – ◡ ◡ – ◡ – –

◡ ◡ – ◡ ◡ – –

XIX. Monocolon. Versus est iambicus Anacreontius dimeter catalecticus: qui constat ex anapaesto, duobus iambis, & syllaba. Hoc semel vtitur.

LIB. III. MET. VII.

Habet omnis hoc voluptas.

◡ ◡ – ◡ – ◡ – –

XX. Dicolon distrophon. Primus quisque versus est Asclepiadeus: de quo IX. carminis genere diximus. Secundus est iambicus Archilochius dimeter catalecticus: cuius XIIII. metri genere meminimus. Hoc carmine semel vtitur.

LIB. III. MET. VIII.

Eheu, quàm miseros tramite deuio
Abducit ignorantia!

– – – ◡ ◡ – – ◡ ◡ – ◡ –

– – ◡ – – – ◡ ◡

XXI. Monocolon. Versus est heroicus hexameter: quo semel vtitur.

LIB. III. MET. IX.

O qui perpetua mundum ratione gubernas.

– – – ◡ ◡ – – – ◡ ◡ – ◡ ◡ – –

XXII. Dicolon distrophon. Primus quisq. versus est dactylicus Alcmanius tetrameter acatalectus: cuius III. metri genere mentionem fecimus. Secundus est iambicus Archilochius dimeter acatalectus; de quo suprà, XIIII. carminis genere diximus. Hoc metro semel vtitur.

LIB. IIII. MET. I.

Sunt etenim pennae volucres mihi,
Quae celsa conscendant poli.

-υυ -- -υυ -υυ
υ- υ- -- υ-

XXIII. Dicolon distrophon. Primus quisque versus est trochaicus Alcmanius dimeter acatalectus. Recipit locis imparibus trochæum, tribrachyn, nō numquā dactylum: paribus verò cùm supradictos, tum etiam spondeum, & anapaestū. Secundus Pherecratius: cuius antè IX. carminis genere meminimus. Hoc metro semel vtitur.

LIB. IIII. MET. II.

Quos vides sedere celso
Solij culmine Reges.

-υ -υ -υ --
υυ- -υυ --

XXIIII. Dicolō distrophō. Primus quisque versus

versus est dactylicus Phalaecius pentameter hendecasyllabus: de quo suprà XVII. metri genere diximus. Secundus est elegiacus. Hoc metro semel vtitur.

LIB. IIII. MET. IIII.

Quid tantos iuuat excitare motus,
Et propria fatum sollicitare manu?

-- -UU -U -U -U
-UU -- - -UU -UU-

XXV. Dicolon distrophon. Primus versus mistus videtur ex Sapphico & Alcmanio, constans trochaeo, spondeo, vel dactylo, cum syllaba, dactylo & spondeo, vel trochaeo. Secundus est Alcaicus tetrameter iambicus, constans ex penthemimere iambica, dactylo, & spondeo. Quid si hunc dixerimus compositum ex Alcaico dimidiato & dimidiato Alcmanio? Hoc carminis genere semel vtitur.

LIB. IIII. MET. V.

Si quis Arcturi sidera nescit
Propinqua summo cardine labi.

-- -- - -UU -U
U- U- - -UU --

XXVI. Monocolon. Verſus eſt dactylicus Archilochius, conſtans tetrametro bucolico, & tribus trochaeis: quo ſemel vtitur.

LIB. V. MET. V.

Quàm variis terras animalia permeant figuris!

-◡◡ -- -◡◡ -◡◡ -◡ -◡ -◡

FINIS.

LOCO.

LOCORVM, ET VERSVVM GRAECORVM IN HISCE LIBRIS CITATORVM INTERPRETATIO.

LIB. I. PROSA IIII.

Pag. 7. fac. 2. versu 3. ὄνος πρὸς λύραν; id est, asinus ad lyram?
Ibidem, versu 4. ἐξαύδα, μὴ κεῦθε νόῳ, id est, eloquere, ne occultes intellectur.
Pag. 10. fac. 2. vers. 8. ἕπου θεῷ. id est, sequere deum.

PROSA V.

Pag. 12. fac. 2. versu 7. ἀλλ' εἷς. & cet. id est, sed vnus rex est, vnus dominus.

LIB. II. PROSA II.

Pag. 18. fac. 1. vers. 20. δύο τοὺς πίθους &c. id est, duo dolia: malorum quidem vnum, alterum autẽ bonorum. Al. οὐ μειράκιον ἂν ἔτι δύο πίθους & cet. id est, Non adolescentulus adhuc etiam duo dolia, &c.

LIB. III. PROSA VI.

Pag. 39. fac. 1. versu 22. ὦ δόξα, & cet. id est,

est: O gloria gloria, quàm multos homines
Nihili euehis ad magnam vitam!
Prosa XII. pag. 53. fac. 2. versu 16. Πάντοθεν &c. id est, vndique in circulis ducis similem aceruum.

LIB. IIII. PROSA VI.

Pag.70.fac.1.vers.17. Ἀνδρὸς &c.id est, Viri sacri corpus virtutes aedificauere. Ibidē, pag.71.fac.1.vers.24. Ἀργαλέον δ',&c.id est, Difficile autem est, me sermone explicare, quemadmodum deus omnia regat, & sua prouidentia disponat.

LIB. V. PROSA II.

Pag. 76. fac. 2. vers. 22. Πάντ' ἐφορᾷ & cet. id est, omnia videt, & omnia audit.

FINIS.